

Komisja Zarządzania i Marketingu
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

ZARZĄDZANIE BIBLIOTEKĄ

LIBRARY MANAGEMENT

NR 1 (2) 2010

GDAŃSK 2011

KOMITET WYDAWNICZY

prof. zw. dr hab. Andrzej Chodubski (przewodniczący)
prof. nadzw. dr Hanna Dubrzyńska
prof. nadzw. dr hab. Marcin Krawczyński
prof. nadzw. dr hab. Henryk Olszewski
prof. zw. dr hab. Waldemar Tłokiński
dr Maja Wojciechowska
prof. nadzw. dr Józef Żerko

RADA NAUKOWA

prof. nadzw. dr hab. Wiesław Babik
prof. nadzw. dr hab. Ewa Głowacka
prof. zw. dr hab. Elżbieta Gondek
prof. zw. dr hab. Marian Huczek
prof. nadzw. dr hab. Maria Kocójowa
dr Stefan Kubów
prof. nadzw. dr hab. Stanisława Kurek-Kokocińska
dr Jolanta Laskowska
dr hab. Katarzyna Materska
prof. nadzw. dr hab. Diana Pietruch-Reizes
prof. nadzw. dr hab. Jadwiga Sadowska
prof. zw. dr hab. Irena Socha
dr Teresa Szmigielska
dr Marzena Świgoń
prof. zw. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert

REDAKTOR NACZELNY

Maja Wojciechowska

SEKRETARZ REDAKCJI

Katarzyna Kant

RECENZJA NUMERU

Rada Naukowa

ISSN 2081-1004

ADRES REDAKCJI

Biblioteka Ateneum – Szkoły Wyższej w Gdańsku
80-855 Gdańsk, ul. Wały Piastowskie 1
Tel. (58) 307-45-41
e-mail: wydawnictwo@ateneum.edu.pl

WYDAWCA

Wydawnictwo Ateneum – Szkoły Wyższej w Gdańsku

DRUK I OPRAWA: SOWA Sp. Z o. o. 01-209 Warszawa, Hrubieszowska 6a
Nakład 200 egz.

SPIS TREŚCI

BADANIA I WIZJE

Monika Curyło

Konsorcja biblioteczne 9

Marzena Dziołak, Monika Gościk, Maciej Hawryluk

Klaster jako forma współpracy bibliotek. Przykład Klastra Bibliotek Bi@lskich 21

Stefan Kubów

Rola menedżera biblioteki w rozwoju zawodowym pracowników 35

Maja Wojciechowska

Marketing elektroniczny biblioteki 43

BIBLIOTEKI I BIBLIOTEKARZE ZA GRANICĄ

Kanita Beširević

Digitization Techniques applied to the National Cultural Heritage of Bosnia and Herzegovina 59

Richard Olorunsola, Akinniyi Adeleke A.

Sustaining e-resources in Nigerian University Libraries: results of a survey 71

Ewa Amghar

Sieć Bibliotek Austriackich w Europie i w Polsce – międzynarodowa współpraca kulturalna bibliotekarzy 85

Alicja Bułdak, Anna Buszta

Z Erasmusem do bibliotek europejskich. Z doświadczeń Biblioteki Uniwersytetu Rzeszowskiego 99

Eligiusz Podolan

Współpraca przygraniczna bibliotek uniwersyteckich 109

Renata Samotyj

Zarys działalności metodycznej bibliotek ukraińskich 117

Magdalena Seta

Staż w Unii Europejskiej szansą na poznanie struktur organizacyjnych bibliotek 127

Z WARSZTATU BIBLIOTEKARZA

Sondażowe badania opinii w działalności bibliotekoznawczej – opracowanie Maja Wojciechowska	137
--	-----

WYWIADY

O Projekcie <i>Pomorska Biblioteka Cyfrowa</i> . Rozmowa z Michałem Kontek – kierownikiem projektu – poprowadziła Anna Aniszewska-Sworczuk	143
---	-----

<i>Biblioteki akademickie: w środowisku naukowym, we wspólnocie uniwersyteckiej, w społeczności lokalnej</i> . Zapis dyskusji podczas XII Ogólnopolskiej Konferencji Bibliotek Wyższych Szkół Niepaństwowych (Wielka Wieś koło Krakowa 8-10.09.2010) – przygotowała Magdalena Karciaz	149
---	-----

PRZEGLĄD LITERATURY

Publikacje polskie – wybór i opracowanie Anna Aniszewska-Sworczuk	161
---	-----

Publikacje zagraniczne – wybór i opracowanie Anna Aniszewska-Sworczuk	163
---	-----

SPOTKANIA NAUKOWE

Konferencje i seminaria polskie – opracowanie Katarzyna Kant	169
--	-----

Konferencje zagraniczne – opracowanie Katarzyna Kant	173
--	-----

TABLE OF CONTENTS

RESEARCH AND VISIONS

Monika Curyło Library consortia	9
Marzena Dziołak, Monika Gościk, Maciej Hawryluk The cluster as a form of library cooperation. The example of the cluster of libraries in Biała Podlaska	21
Stefan Kubów The role of the library manager in professional development of employees	35
Maja Wojciechowska E-marketing in the library	43

LIBRARIES AND LIBRARIANS ABROAD

Kanita Beširević Digitalization Techniques applied to the National Cultural Heritage of Bosnia and Herzegovina	59
Richard Olorunsola, Akinnyiyi Adeleke A. Sustaining e-resources in Nigerian University Libraries: the results of a survey	71
Ewa Amghar The Austrian Library Network in Europe and Poland – international cultural cooperation of librarians	85
Alicja Bułdak, Anna Buszta With the Erasmus Programme to European libraries. Experiences of the Library of Rzeszów University	99
Eligiusz Podolan Border cooperation of academic libraries	109
Renata Samotyj An outline of methodical activity in Ukrainian libraries	117

Magdalena Seta

Training in the European Union as an opportunity to learn about organization structures in libraries 127

THE LIBRARIAN'S PRACTICAL EXPERIENCE

Opinion polls in library science. By Maja Wojciechowska 137

INTERVIEWS

Pomeranian Digital Library Project. An Interview with the Project Manager
– Michał Kontek. By Anna Aniszewska-Sworczuk 143

Academic libraries: in scientific area, academic and local society. A report from the 12th Polish Conference of the Private Higher Education College Libraries (Wielka Wies near Krakow, 8-10 September, 2010). By Magdalena Karciarz 149

LITERATURE SURVEY

Polish publications. Selected and edited by Anna Aniszewska-Sworczuk 161

Foreign publications. Selected and edited by Anna Aniszewska-Sworczuk 163

SCIENTIFIC EVENTS

Polish seminars and conferences. Selected and edited by Katarzyna Kant 169

Foreign conferences. Selected and edited by Katarzyna Kant 173

BADANIA I WIZJE

Monika Curyło

Biblioteka Katedry UNESCO do Badań nad Przekładem i Komunikacją Międzykulturową
Uniwersytetu Jagiellońskiego
monika.curylo@uj.edu.pl

Konsorcja biblioteczne

Słowa kluczowe: konsorcja biblioteczne, współpraca biblioteczna, biblioteki polskie, biblioteki zagraniczne

Abstrakt: W artykule przedstawiono próbę oceny działalności współczesnych konsorcjów bibliotecznych w kraju i za granicą. W szczególności uwzględnione zostały zalety konsorcjów, ich wady, problemy, a także prognozy na przyszłość.

Keywords: library consortia, library cooperation, Polish libraries, foreign libraries

Abstract: The paper presents an estimate of Polish and foreign library consortia activity. In particular the author describes consortia advantages, disadvantages, problems they face as well their future prospects.

Większość słowników definiuje **konsorcjum** jako termin ekonomiczny oznaczający wspólne przedsięwzięcie – głównie w bankowości i ubezpieczeniach – zawiązane w drodze umowy między zainteresowanymi w celu zrealizowania bardzo wysokich kredytów (środki kredytowe i ryzyko są dzielone między różne banki) lub szczególnie ryzykownych ubezpieczeń (np. rafinerii) [1, s. 671].

Portale internetowe dla biznesmenów zamieszczają rady dla podmiotów gospodarczych dotyczące łączenia się w konsorcja dla celów wspólnego złożenia zamówienia publicznego¹. Do zalet konsorcjum zalicza się tutaj szybkość i łatwość jego tworzenia, gdyż regulacje prawne pozostawiają twórcom konsorcjum swobodę działania. W takim przypadku konsorcjum powstaje na podstawie umowy między partnerami, a umowa taka według przepisów prawa nie podlega wymogom rejestracyjnym, bowiem konsorcjum nie jest zobowiązane dokonać wpisu ani do rejestru sądowego, ani do ewidencji działalności gospodarczej. Ponieważ prawo nie nakłada na uczestników konsorcjum biznesowego obowiązku posiadania wyodrębnionego majątku własnego, członkowie konsorcjum mogą łączyć siły na potrzeby jednorazowego przedsięwzięcia gospodarczego, a jedynym dokumentem potwierdzającym istnienie konsorcjum jest umowa podpisana przez jego

---

¹ http://www.biznes-polska.pl/article/894960_Konsorcjum_jako_podmiot_ubiegajacy_sie_o_zamowienia_publiczne.htm

uczestników. W Internecie można nawet znaleźć gotowe wzory umów konsorcyjnych².

Uczestnikiem konsorcjum może stać się każdy podmiot prawa prowadzący działalność gospodarczą, w tym również przedsiębiorstwa państwowe. Można tworzyć konsorcja o zasięgu krajowym, zagranicznym, lub konsorcja mieszane, a kooperacja może dotyczyć każdej działalności niebędącej w kolizji z prawem obowiązującym w danym kraju.

Nie istnieje obowiązek nadawania konsorcjum nazwy, jakkolwiek zwykle jest ona formułowana, gdyż ułatwia to rozwijanie kontaktów i ma znaczenie informacyjno-marketingowe. Nazwa utworzona w chwili inicjowania konsorcjum może zostać następnie zmieniona na drodze umowy przez wszystkich uczestników.

Stosowana praktyka decyduje też o określeniu już na wstępie organów konsorcjum, które będą odpowiedzialne za poszczególne wyznaczone cele, jakkolwiek tworzenie formalnych organów nie jest wymagane prawem. Zwyczajowo również wskazuje się siedzibę konsorcjum, określając miejscowość lub instytucję, która będzie pełnić rolę lidera lub łącznika między uczestnikami.

Podstawą działalności konsorcjum jest w każdym wypadku umowa pisemna określająca podstawowe zasady jego utworzenia i działania oraz czas, na jaki zostało zawarte. Należy podkreślić, że warunkiem utworzenia konsorcjum nie jest sprecyzowanie czasu jego trwania, gdyż podmioty tworzące mają pełną swobodę w tym zakresie. Założyciele decydują, czy tworzą związek na czas określony (najczęściej ograniczony do realizacji jednego zadania), lub na czas nieokreślony, nie podejmując w tej mierze decyzji. Założone konsorcjum nie podlega obowiązkowi wpisu do rejestru przedsiębiorstw państwowych.

Nomenklatura prawna wskazuje na możliwość tworzenia konsorcjum jednostkowego (pojedynczego) lub jednolitego [12]. Z konsorcjum pojedynczym mamy do czynienia wtedy, gdy jeden podmiot, będący inicjatorem porozumienia, zawiera umowę o kooperacji z drugim, wybranym przez siebie podmiotem. Jeżeli przedsiębiorca inicjujący powstanie konsorcjum zmierza do włączenia doń większej liczby uczestników, to z każdym z nich zawiera osobną umowę konsorcyjną, której treść może być kształtowana w każdym z tych przypadków inaczej. Więzy konsorcyjne powstają więc tak naprawdę tylko pomiędzy inicjatorem konsorcjum a jego partnerami. W przypadku tworzenia konsorcjum jednolitego wszystkie podmioty inicjujące zawierają jedną, identyczną umowę, a jako lider konsorcjum, reprezentujący spółkę na zewnątrz, może zostać wskazany każdy z jego uczestników. Funkcje takie można również powierzyć osobie trzeciej.

Efekty działania konsorcjum zależą też od struktury organizacyjnej powołanej organizacji. Rozróżnia się, mówiąc najogólniej, twory zdecentralizowane, działające wprawdzie pod wspólnym szyldem, lecz każdy na własny rachunek; oraz twory o bardziej scentralizowanej strukturze, posiadające wyraźnie wyodrębnione organy.

---

² <http://www.biznesforum.pl/dokumenty/Praca/Umowa%20konsorcjum.rtf>

Zwykle za najwyższy organ konsorcjum uznaje się zgromadzenie (generalne) konsorcjantów, a w umowie założycielskiej wskazuje się kompetencje oraz zasady jego funkcjonowania. Zgromadzenie takie obejmuje wszystkich, aktualnych uczestników konsorcjum. Zwyczajowo określa się, że zgromadzenie podejmuje uchwały we wszystkich zasadniczych sprawach konsorcjum, bez wymienia specyfikacji tych spraw. W umowach uszczegółwiających ten zakres wymienia się zwykle spośród kompetencji zgromadzenia:

- zakres uczestnictwa poszczególnych podmiotów w konsorcjum,
- określenie wspólnego celu,
- zmianę treści umowy konsorcyjnej lub celu utworzonego konsorcjum,
- kształtowanie ogólnej polityki organizacyjno-gospodarczej,
- uchwalenie generalnych wytycznych,
- powoływanie komisji wyspecjalizowanych,
- utworzenie subkonsorcjum,
- przyjęcie nowych członków,
- wykluczenie dotychczasowych uczestników,
- rozwiązanie konsorcjum.

W przypadku konsorcjum o bardzo dużej liczbie uczestników dopuszcza się zastąpienie zgromadzenia wszystkich członków komisjami. Zgromadzenie konsorcjantów może obradować na posiedzeniach zwyczajnych lub nadzwyczajnych i obydwie te rodzaje powinny być przewidziane w umowie założycielskiej. Posiedzenia zwyczajne odbywają się periodycznie (miesięcznie, kwartalnie, półrocznie lub rocznie). Zwoływanie posiedzeń nadzwyczajnych następuje z reguły z przyczyn organizacyjnych lub gospodarczych, na żądanie określonej w umowie liczby uczestników. Wskazane jest, aby już na wstępie działalności określono, czy uchwały podejmowane przez zgromadzenie powinny zapadać jednomyślnie, czy też większością głosów.

Ostatnim zagadnieniem, które warto poruszyć, omawiając wstępnie umocowania prawne działalności konsorcjum, jest sprawa jego zamknięcia. Najbardziej oczywistym wydaje się ustanie konsorcjum z mocy prawa. Następuje ono najczęściej, gdy:

- został osiągnięty wytyczony cel,
- lub osiągnięcie tego celu okazało się niemożliwe,
- upłynął czas, na który zostało ono zawiązane,
- miałby w nim pozostać tylko jeden uczestnik.

Innymi powodami ustania działania konsorcjum mogą być: wystąpienia kolejnych uczestników, aż do rozwiązania konsorcjum; samorozwiązanie konsorcjum, o którym decyzję podejmują wszyscy uczestnicy; likwidacja podmiotu, który reprezentują uczestnicy konsorcjum. Określenie konkretnego dnia wyznaczającego moment zamknięcia konsorcjum nie jest łatwe, pożądane jest, aby za chwilę ustania

konsorcjum uważany był dopiero dzień, w którym wszystkie sprawy (czynności) związane z jego funkcjonowaniem zostały doprowadzone do końca.

Powyższe krótkie omówienie podstaw prawnych funkcjonowania konsorcjum odnosi jego istnienie do pojęć ekonomicznych, związanych z gospodarką kapitałową. *Słownik ekonomiczny PWN* objaśnia, że termin konsorcjum pochodzi od łacińskiego *consortium* „zjednoczenie” i definiuje je jako „formę współdziałania przedsiębiorstw, banków, towarzystw ubezpieczeniowych, najczęściej opartą na umowie cywilnoprawnej, tworzonej dla realizacji dużych lub szczególnie ryzykownych przedsięwzięć” [9].

Jedynę pojęcie oznaczające konsorcjum wykraczające poza ścisłe ramy ekonomii to definicja **konsorcjum naukowego**, którą możemy znaleźć w Ustawie z dnia 8 października 2004 r. o zasadach finansowania nauki. W artykule 2 tej ustawy czytamy, że „konsorcjum naukowe – [oznacza] grupę jednostek organizacyjnych, w której skład wchodzi co najmniej jedna jednostka naukowa, podejmujących na podstawie umowy wspólne przedsięwzięcie obejmujące badania naukowe, prace rozwojowe lub inwestycje służące potrzebom badań naukowych lub prac rozwojowych” [16]. Jak widać, wyznacznikiem uściślającym definicję konsorcjum jest cel, dla którego konsorcjum jest zawiązywane.

Z kolei *Słownik łacińsko-polski* tłumaczy konsorcjum jako „wspólnotę majątkową, wspólnotę życia, życie wspólne” [5].

Osobna definicja konsorcjum bibliotecznego nie istnieje, a ponieważ – jak wspomniano wyżej – konsorcjum może stanowić związek niesformalizowany szczegółowymi przepisami prawa, a jedynie określony potrzebami i chęciami członków założycieli – osobna, podręcznikowa definicja konsorcjum bibliotecznego mogłaby niekorzystnie zawęzić pole manewru różnego rodzaju bibliotek zainteresowanych takim rodzajem współpracy.

Literatura podaje różne **powody nawiązywania współpracy** bibliotek, a w konsekwencji zakładania konsorcjów bibliotecznych. Wśród najczęstszych przyczyn podaje się:

- chęć poprawy finansów biblioteki,
- sprawną wymianę czasopism i książek,
- współpracę samych bibliotekarzy.

W początkowym stadium, po utworzeniu konsorcjum, obserwuje się w bibliotekach:

- wzrost złożoności i komplikacji pracy, z której wykonaniem biblioteka ma kłopoty,
- wzrastającą ilość pracy do wykonania,
- wzrastające oczekiwanie użytkowników,
- poczucie „odstawania” od wymagań stawianych nowoczesnej bibliotece,
- poczucie nieadekwatności poczynionych wysiłków w stosunku do rezultatów,
- brak funduszy na poprawę bieżącej sytuacji biblioteki,
- brak funduszy na rozwój biblioteki i podjęcie nowych wyzwań.

Poczucie konieczności wprowadzenia zmian i wypracowywania nowych rozwiązań narasta zwykle stopniowo i zwykle też wystarczy jeden impuls, aby grupa osób zatrudnionych w bibliotece podjęła działania zmierzające do naprawy sytuacji. Należy również wspomnieć, że jak najbardziej celowe wydaje się przed nawiązaniem współpracy z innymi podmiotami, rozsądne ocenienie własnych problemów i możliwości, a przede wszystkim nawiązanie współdziałania na własnym „podwórku”, to jest między działami i pracownikami, wewnątrz własnej biblioteki.

Zwykle **zaczątek współpracy** bibliotek rozpoczyna się od kontaktów osobistych pracowników bibliotek, telefonów, e-maili, listów. To daje impuls do dalszego sformalizowania współdziałania i podpisania umowy o zawiązaniu konsorcjum. W początkowym okresie biblioteki skupiają się na zdefiniowaniu problemów, które skłoniły je do nawiązania współpracy. Często okazuje się, że są to te same problemy. Natomiast rozwój technologii sprawił, że współpraca stała się łatwiejsza, jak nigdy dotąd, a partnerzy mogą korzystać z jej wyników bezpośrednio, dzięki nowoczesnym mediom komunikacyjnym. Zwykle jedna biblioteka bierze na siebie obowiązek zainicjowania współpracy, określenia celów i zasad działania. W początkowym okresie działania biblioteki ograniczają się do wymiany listów intencyjnych między kierownictwami instytucji, podpisywania umów w ramach konkretnych projektów, umów o współpracy między instytucjami, aneksów do nich, korespondencyjnych ustaleń, formułowania propozycji i zgody na nie, ewentualnie zawierania kontraktów.

W tej fazie przed uczestnikami otwiera się możliwość i potrzeba określenia **zasad działania** nowego porozumienia. Zasady te będą wpływać na jego późniejsze funkcjonowanie, a zaliczyć można do nich:

- zdefiniowanie celu powstania konsorcjum,
- zapisanie praw i obowiązków uczestników,
- ustalenie tekstu umowy,
- nadanie nazwy konsorcjum,
- określenie siedziby (rozproszona lub zlokalizowana w jednym miejscu),
- ustalenie harmonogramu prac,
- określenie zasad finansowania,
- określenie zasad wzajemnego rozliczania,
- wybór czasu, na jaki zostanie podpisana współpraca,
- ustalenie struktury organizacyjnej,
- wykształcenie pracowników.

Dotychczas, nawet jeżeli biblioteki współpracowały ze sobą, rezultaty tej współpracy były mniej widoczne lub zupełnie nieznane użytkownikom, a już na pewno czytelników nie interesowało, w jaki sposób bibliotekarze zapewniają im dostęp np. do aktualnych czasopism. Z chwilą powołania konsorcjum rezultaty podjętej współpracy będą bardziej wymierne i jawne, na przykład będą *expressis verbis* opisane i opublikowane w Internecie. W interesie zresztą uczestników

konsorcjum leży dobra reklama swojego przedsięwzięcia, gdyż za sprawnie poprowadzoną akcją marketingową (w tym również dobrym rozpropagowaniem rezultatów) mogą pójść wymierne zdobycze finansowe. Niewątpliwie w prawidłowo napisanej umowie konsorcyjnej należy uwzględnić sposób podziału funduszy pochodzących z zewnątrz oraz określić sposób prowadzenia sprawozdawczości finansowej. Bez względu na to, czy umowa konsorcjum ma być podpisana tylko dla osiągnięcia rezultatu jednorazowego, a więc na czas określony, czy też uczestnicy planują współpracę długofalową, w umowie należy wpisać sposób rozwiązania współpracy i określić prawa do wspólnie wykonanych dzieł. Zwykle w umowach dotyczących konsorcjów bibliotecznych uczestnicy deklarują, iż rezultaty prac będą sobie udostępniać na równych prawach, na zasadzie wzajemności.

Jak wspomniano, bibliotekarze zawiązując konsorcjum mogą wybierać między:

- a) formą terytorialną obejmującą:
  - konsorcjum lokalne (realizujące interesy konkretnej społeczności, np. miasta),
  - konsorcjum krajowe,
  - konsorcjum międzynarodowe,
- b) typem instytucji, np. rodzajem bibliotek naukowych, publicznych,
- c) specjalizacji dziedzinowej bibliotek, np. biblioteki medyczne, rolnicze, techniczne.

Oczywiście dla potrzeb konkretnego projektu jest możliwe i pożądane krzyżowanie wyżej wymienionych wyznaczników. Jednym ze sposobów typizacji konsorcjów może być nawet wybór sygnatariuszy porozumienia. W zależności od ustaleń i zwyczajów panujących w danej instytucji lub miejscowości, sygnatariuszami mogą być np. rektorzy szkół wyższych, dyrektorzy bibliotek lub przedstawiciele lokalnych władz.

Jedną ze spraw najistotniejszych, decydujących o powodzeniu całego przedsięwzięcia, jest sposób jego **finansowania**. Konsorcjum może pozyskiwać środki finansowe na różne sposoby, między innymi z:

- środków własnych uczelni,
- środków własnych bibliotek (budżet, granty),
- funduszy na badania własne,
- funduszy uzyskanych z Unii Europejskiej,
- funduszy uzyskanych z programów, projektów, fundacji,
- funduszy sponsorów,
- funduszy bibliotek partnerskich.

W literaturze oceniającej działalność istniejących konsorcjów sami bibliotekarze wskazują na szereg **korzyści**, jakie wyniknęły ze współpracy bibliotek, w których są zatrudnieni. Wśród najistotniejszych wymienia się:

- bezpośrednie kontakty zawodowe bibliotekarzy,
- możliwość uczestniczenia w seminariach, konferencjach, warsztatach,

- wspólne uczenie się (także na cudzych błędach),
- podnoszenie kwalifikacji,
- integrację środowiska (staże, wymiana),
- możliwość wymiany doświadczeń i wspólnego rozwiązywania problemów np. na listach dyskusyjnych,
- nawiązywanie kontaktów lokalnych (np. na poziomie miasta poza branżą bibliotekarską),
- promocję własnej biblioteki na forum lokalnym lub krajowym,
- zwiększenie prestiżu zawodu bibliotekarza,
- zadowolenie z wymiernych rezultatów pracy.

Najczęściej wymienianym, bezpośrednim powodem zawiązywania konsorcjów jest konieczność obniżania kosztów utrzymania biblioteki i poszukiwanie **oszczędności** lub sposobów przesuwania pieniędzy z jednej puli do innej. Często współpraca bibliotek zaczyna się od poszukiwania partnerów, którzy mogą wnieść środki konieczne przy finansowaniu:

- utrzymania istniejących systemów komputerowych,
- racjonalnego planowania zakupów,
- zapewnienia dostępu do aktualnych czasopism,
- obniżenia kosztów utrzymania bibliotek,
- podniesienia jakości informacji,
- ochrony własnych zbiorów.

Ponieważ żadna biblioteka nie jest w stanie zgromadzić całości piśmiennictwa, oczywiste jest budowanie wspólnych zasobów na płaszczyźnie lokalnej i międzynarodowej. Utworzenie jednego zbiorczego katalogu opisów i zapewnienie odbiorcom dostępu do niego jest naturalną konsekwencją istnienia bibliotek. W następnej kolejności ma miejsce rozbudowa możliwości wyszukiwawczych stanowiących źródło informacji dla bibliotekarzy i naukowców. Z chwilą powstania konsorcjum pojawia się konieczność poprawy jakości opisów bibliograficznych. W początkowej fazie tworzenia katalogów komputerowych poszczególne biblioteki często skupiały się na ilości wykonanych opisów, na czym często cierpiały ich jakość. Opisy prymarne, niepełne i niedoskonałe, należy uzupełnić lub wymienić na pełne. A jednym z podstawowych wyzwań dla bibliotekarzy jest ujednoczenie zasad katalogowania. Piętrzy to przed fachowcami pracującymi w bibliotekach szereg trudności, lecz ich pokonanie okazuje się dla bibliotek wielkim udogodnieniem, a dla czytelników oznacza zauważalne podniesienie **poziomu obsługi**.

Jedną z najstarszych form współpracy bibliotek jest **wymiana wydawnictw**, która stanowiła zawsze główne źródło zaopatrzenia w czasopisma i książki zagraniczne. Szczególnie biblioteki, które nie dysponowały większym budżetem, ceniły sobie ten sposób pozyskiwania nowych nabytków. Konsekwencją takiego uzupełnienia zbiorów było oczywiście wprowadzenie, a potem rozwinięcie idei

wypożyczeń międzybibliotecznych, a także wymiany kopii dokumentów. W miarę rozwoju techniki i zwiększenia możliwości wykorzystania mediów elektronicznych upowszechniła się metoda wysyłania kopii elektronicznych dokumentów (np. artykułów z czasopism).

Im bardziej biblioteka była zaangażowana w wymianę międzybiblioteczną, tym więcej zmian i modernizacji zaczynała wprowadzać. Zwykle impuls powodowała jakaś praktyczna potrzeba, np. konieczność dokonania uzgodnień dotyczących wzajemnego udostępniania zbiorów między bibliotekami. Kompletowanie roczników czasopism (drukowanych, a potem elektronicznych) zwykle owocowało tworzeniem zestawień posiadanych zasobów, najpierw na potrzeby własnych czytelników, a potem na potrzeby ogółu, poprzez budowanie baz dostępnych przez Internet. W rezultacie posiadane zasoby poszczególnych bibliotek stały się „przeźroczyste” dla bibliotek partnerskich, a w konsekwencji dla wszystkich użytkowników, którzy bardzo szybko zorientowali się, że nie są ograniczeni dostępem tylko do jednej placówki; a przeciwnie – gdy jakaś pozycja jest dla nich niedostępna w macierzystej bibliotece, mogą przeszukać bazę i poprosić o sprowadzenie książki.

Wspomniano już, że jednym z podstawowych celów tworzenia konsorcjów bibliotecznych jest chęć obniżenia kosztów przy jednoczesnej poprawie warunków dostępu do zbiorów. Biblioteki bardzo często łączą się, aby uzyskać niższą cenę przy zakupie czasopism, gdyż cena tytułu czasopisma jest niższa od ceny katalogowej, gdy przeliczymy ją na koszt ponoszony przez poszczególnych uczestników konsorcjum. Z czasem, wraz z postępem techniki, pojawiły się nowe formy gromadzenia czasopism: zakup czasopism drukowanych, został uzupełniony, lub zastąpiony:

- zakupem licencji na użytkowanie,
- kupowaniem na czas określony,
- zakupem konsorcyjnym (wspólnym).

Biblioteki zjednoczone w konsorcjum zwykle wybierają:

- pełną listę tytułów oferowanych przez jednego wydawcę,
- listę tytułów prenumerowanych wspólnie,
- pakiet oferowany przez dostawcę (specjalistyczny).

Biblioteki nie stawały się właścicielami zbiorów, lecz kupowały jedynie usługę dostępu, lub płyty CD z danymi na czas określony, a dostawca często określał, czy dostęp ma być lokalny albo jedno- czy wielostanowiskowy. Często dostęp do zakupionych numerów czasopism był chroniony za pomocą numeru IP komputera lub hasła. Jedną z obserwowanych zmian, która wynikała z tego sposobu gromadzenia, było położenie nacisku na zapewnienie bieżącego dostępu czytelnikowi, z uszczerbkiem dla tradycyjnego kompletowania roczników czasopism zbieranych latami i przechowywanych bezterminowo w magazynach bibliotek. Zmieniała się również forma „posiadania” zakupionych jednostek – o ile zakup tradycyjny, na papierze, gwarantował „wieczny” dostęp do czasopisma – o tyle wykupienie np.

licencji oznaczać mogło (po jej wygaśnięciu) duże trudności z dalszym prawem do użytkowania. Pewnym problemem przy ewidencji zakupionych czasopism jest również to, że inwentarze biblioteczne nie rejestrują zasobów elektronicznych kupowanych na czas określony. Niektóre instytucje wymieniają też jako niedogodność proponowanie im pakietu tytułów czasopism bez możliwości wyboru tylko interesujących. Szczególnie istotne jest to przy specjalizacji dziedzinowej bibliotek, kiedy to otrzymują one czasopisma nie zawsze im odpowiadające, a zmuszone są ponosić solidarnie koszty zakupu łączonego.

Oprócz szeregu zalet zrzeszania się bibliotek w konsorcja możemy wyszczególnić również **problemy** związane z taką formą współpracy. Jedną ze wskazywanych jest trudność włączenia się nowych uczestników do istniejących już tworów. Bibliotekarze deklarujący chęć przystąpienia do już istniejącego konsorcjum napotykają wypracowane i uzgodnione wcześniej formy i sposoby działania, toteż nowym potencjalnym uczestnikom nie pozostaje nic innego jak albo je przyjąć, albo zrezygnować z uczestnictwa. Część bibliotek po wstępnym zaakceptowaniu umowy konsorcyjnej dochodzi do wniosku, że więcej korzyści odnoszą dawniejsi, „starsi” koalicjanci, a nawet że przystąpienie do konsorcjum grozi utratą niezależności, co więcej – odtąd interes wspólny będzie dominował nad korzyścią poszczególnych partnerów. Niektórych potencjalnych członków niepokoi konieczność dokonywania uzgodnień, ustępstw, ustalania priorytetów nie zawsze zgodnych z ich planami, a przynajmniej przewidywane opóźnienie własnych zadań. W tej fazie nawiązywania współpracy dostrzegamy też pewną ostrożność w składaniu deklaracji, szczególnie w stosunku do bibliotek, które były dotąd konkurentami. Przedstawiciele niektórych instytucji mogą czuć się niepewnie, mając poczucie braku własnej atrakcyjnej oferty.

Innym problemem, opóźniającym łączenie się w konsorcja (lub rozszerzanie już istniejących), jest istniejąca **biurokracja** i związana z nią konieczność uzgadniania wszelkich poczynań przez władze nadrzędne, na przykład przez władze uczelni. Zwykle w każdej instytucji obowiązuje procedura, przez którą musi przejść każdy wniosek i uzyskać akceptację kierownictwa. Przeszkodą mogą być także różne problemy prawne lub brak zainteresowania władz zwierzchnich taką formą współpracy. Może się zdarzyć również, że organ nadzorujący będzie wysuwał zastrzeżenia dotyczące konieczności wniesienia do projektu własnego wkładu finansowego. W tym miejscu należy zaznaczyć, że przez wkład finansowy można rozumieć również koszt udostępnienia własnych pomieszczeń bibliotecznych, infrastruktury czy pracy bibliotekarzy.

Istotnym czynnikiem opóźniającym pracę już istniejącego konsorcjum może być tak zwany **czynnik ludzki**, nieuwzględniony w fazie inicjowania współpracy. Członkowie organizacji mogą odnosić wrażenie, że zbyt dużo wysiłku wkładają w uzyskanie rezultatów działań wspólnych, na czym cierpią ich własne interesy. Szczególnie źle widziane jest nadmierne (rzeczywiste lub wyobrażone) zaangażowanie własnego personelu w zadania wynikające ze współpracy. Osoby przejawiające inicjatywę natrafiają na „opór materii” we własnych instytucjach,

biurokracją i brak zainteresowania współpracą w jednostkach nadrzędnych. Z czasem pojawia się konieczność oddelegowania pracowników wyłącznie do pracy dla dobra konsorcjum, a biblioteka stara się o dofinansowanie z budżetu centralnego lub o nowe etaty. W rezultacie może rodzić się wrażenie, że lepsze, bardziej zaangażowane, przejawiające więcej inicjatyw biblioteki mają więcej pracy i więcej wydatków. Konsorcjom liczącym większą liczbę członków i istniejącym dłużej czas może grozić pewien kryzys organizacyjny, wynikający z braku elastyczności, postępowania utartymi szlakami, stosowania starych, wprawdzie sprawdzonych rozwiązań, ale nieprzystających do wyzwań zmieniającej się rzeczywistości. W takich przypadkach wadą modelu demokratycznego może stać się zasada stosowana często w tego typu organizacjach partnerskich – jedna biblioteka = jeden głos.

Mimo problemów, z którymi musi sobie poradzić każda organizacja, członkostwo w konsorcjum bibliotecznym przynosi wymierne **rezultaty** polegające przede wszystkim na inspiracji do nowych działań i wdrażaniu nowatorskich pomysłów. Należy też uznać za nadrzędną, nawet wobec wymiernych, praktycznych wyników, które spowodowały powstanie konsorcjum, obserwowaną wymianę idei, koncepcji i doświadczeń. Biblioteka zmienia swoją rolę jednostki usługowej dla jednej instytucji, służebnej tylko dla wąskiego kręgu pracowników naukowych i studentów pojedynczej uczelni. Otwiera swoje zbiory na świat, staje się bardziej dostępna i widoczna, co więcej – zaczyna popularyzować dorobek naukowy własnej uczelni, a także zapewnia dostęp do prac naukowych innych jednostek dydaktyczno-naukowych, w tym także zagranicznych. Wzrasta prestiż biblioteki, a ona sama staje się inkubatorem inicjatyw, zaczyna prowadzić własne badania naukowe np. nad czytelnictwem czy ustaleniem autorstwa posiadanych dzieł.

Obecnie wydaje się już niemożliwe, aby nowoczesna biblioteka nie uczestniczyła we współpracy i nie korzystała z jej efektów. **Korzyści** z przystąpienia do konsorcjum bibliotecznego są jak najbardziej policzalne, poczynając od oszczędności finansowych związanych z racjonalnym planowaniem zakupów (nowości są od razu katalogowane i ujawnianie we wspólnych bazach), poprzez oszczędność czasu i wysiłku uzyskanego w drodze eliminacji powtarzalnych czynności (katalogi elektroniczne), a kończąc na ochronie własnych oryginalnych zbiorów (digitalizacja).

Na zakończenie należy wspomnieć o sytuacji prawnej konsorcjum w chwili, gdy zostanie **rozwiązane**. Problemem, który musi wtedy pokonać każda organizacja, jest sprawa praw autorskich do posiadanych dzieł (np. opisów katalogowych). Prawo służy ochronie praw twórcy, a więc w każdym konkretnym przypadku bibliotece, która stworzyła opis. W wielu jednak przypadkach takie opisy są poprawiane, uzupełniane, i zmieniane przez kolejne placówki. Wydaje się więc właściwe, aby każda z bibliotek miała prawa współwłasności. Sytuacja taka może rodzić konflikty z chwilą rozwiązania konsorcjum, które tworzyło wspólny katalog. Można się spodziewać, że z czasem w Polsce (podobnie jak obecnie za granicą) powstaną firmy komercyjne, które za wynagrodzeniem będą przeprowadzać np. retrokonwersję

w bibliotekach państwowych. Szczegółnej uwagi będą wymagały wtedy uregulowania dotyczące praw autorskich do przeprowadzonych prac katalogowych.

Bibliografia

1. BAŃKO Mirosław (red.). *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*. Warszawa: PWN, 2005. ISBN 83-01-14455-6.
2. CZAPNIK Marianna. Konferencja i zebranie sprawozdawczo-wyborcze Europejskiego Konsorcjum Bibliotek Naukowych (CERL), 7-8 listopada 2008 r. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2009, nr 3. Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/2009/103/a.php?czapnik>. Stan z dnia 30.04.2010.
3. DUBISZ Stanisław (red.). *Uniwersalny słownik języka polskiego*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Naukowe, 2003. ISBN 83-01-13859-9.
4. JACUSSION Alain. *Automatyzacja bibliotek: zarys historyczny, strategia, perspektywy*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1999. ISBN 83-235-0056-8.
5. KORPANTY Józef (red.). *Słownik łacińsko-polski. A-H. Tom 1*. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN, 2001. ISBN 83-7195-221-X.
6. NIKISCH Jan Andrzej. Jakiego konsorcjum potrzebujemy i jakie mamy? Z doświadczeń Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2002, nr 7. Tryb dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/36/nikisch.php>. Stan z dnia 30.04.2010.
7. PIOTROWICZ Grażyna. Konsorcja bibliotek uczelnianych – wczoraj, dziś, jutro. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2002, nr 7. Tryb dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/36/piotrowicz.php>. Stan z dnia 30.04.2010.
8. PRZYBYSZ Janina. Możliwości współpracy. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2003, nr 5. Tryb dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/2003/45/przybysz.php>. Stan z dnia 30.04.2010.
9. *Słownik ekonomiczny* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://biznes.pwn.pl/szukaj.html?search=konsorcjum>. Stan z dnia 28.04.2010.
10. STALMACH Lucjan, URYGA Anna. Wymiary międzynarodowej współpracy bibliotek czyli kwadratura koła. In *Międzynarodowa współpraca bibliotek w dobie zmieniających się potrzeb użytkowników: XXIV Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych, Białystok – Białowieża, 07-09.09.2005: materiały konferencyjne*. Białystok: Akademia Medyczna, 2005, s. 39-54. ISBN 83-89934-05-1.
11. STECKI Leopold. *Konsorcjum*. Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom organizatora”, 1997. ISBN 83-86850-26-4.
12. STĘPNIAK Jolanta. Konsorcja a polityka gromadzenia czasopism w bibliotekach. In *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy: materiały konferencyjne* [Dokument elektroniczny]. 2002. Tryb dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/pw/referaty.JStepniak.pdf>. Stan z dnia 30.04.2010.
13. SZKUTNIK Zdzisław. Konsorcja biblioteczne – nową formą organizacji gromadzenia wydawnictw ciągłych. In SOKOŁOWSKA-GOGUT Anna (oprac. red.). *Wdrażanie nowoczesnych technik zarządzania w instytucjach non-profit na przykładzie naukowej biblioteki akademickiej. Materiały z konferencji (Kraków, 28-30 września 1998)*.

- Kraków: Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej, 1998, s. 245-258. ISBN 83-910428-0-4.
14. ŚLASKA Katarzyna. Biblioteka Europejska = The European Library = TEL – wspólna przyszłość? *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2007, nr 5. Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/2007/86/a.php?slaska>. Stan z dnia 30.04.2010.
  15. ŚLIWIŃSKA Maria. Współpraca bibliotek: więcej korzyści dla „własnych” czy „obcych” użytkowników? In *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy: materiały konferencyjne* [Dokument elektroniczny]. 2002. Tryb dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/pw/referaty/MSliwinska.pdf>. Stan z dnia 30.04.2010.
  16. *Ustawa z dnia 8 października 2004 r. o zasadach finansowania nauki* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/32/32.pdf. Stan z dnia 29.04.2010.
  17. UTRATA Irmina. Wybrane zagadnienia międzynarodowej współpracy bibliotek. In *Międzynarodowa współpraca bibliotek w dobie zmieniających się potrzeb użytkowników: XXIV Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych, Białystok – Białowieża, 07-09.09.2005: materiały konferencyjne*. Białystok: Akademia Medyczna, 2005, s. 25-38. ISBN 83-89934-05-1.

Marzena Dziołak

Biblioteka Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej
m.dziolak@pswbp.pl

Monika Gościk

Biblioteka Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej
m.goscik@pswbp.pl

Maciej Hawryluk

Instytut Informatyki Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II
w Białej Podlaskiej
m.hawryluk@gmail.pl

Klaster jako forma współpracy bibliotek. Przykład Klastra Bibliotek Bi@lskich

Słowa kluczowe: klastry, współpraca biblioteczna, polskie biblioteki lokalne, Klaster Bibliotek Bi@lskich

Abstrakt: W artykule przedstawiono definicje i typologie klastrów. Opisana została geneza podjętej inicjatywy budowania lokalnego klastra nauki i kultury. Omówione zostały cele i założenia projektu oraz plany rozwoju i przyszłej współpracy pomiędzy tworzącymi go bibliotekami, a także bibliotekami i ich otoczeniem zewnętrznym. W końcowej części artykułu scharakteryzowana została informacyjno-edukacyjna platforma Klastra Bibliotek Bi@lskich.

Keywords: clusters, library cooperation, Polish local libraries, Bi@la Podlaska Library Cluster

Abstract: The article presents definitions and a typology of clusters. It also describes the origin of building a local cluster of science and culture. The paper presents the aims and foundations of the project and plans for the future cooperation between the libraries involved. The closing part of the article deals with an information and education platform of the Bi@la Podlaska Cluster.

Wpływ klastrów na innowacyjność i ogólne procesy rozwoju gospodarczego jest od wielu lat przedmiotem badań w krajach wysokorozwiniętych. W Polsce od niedawna koncepcje klastrów zyskują perspektywę badawczą, a na ich upowszechnienie wpływają założenia polityki Unii Europejskiej, w której priorytet zyskuje budowanie gospodarki opartej na wiedzy. W tym kontekście pojawiają się „grona” – jako jeden z elementów środowiska pobudzający i wspierający innowacyjność, transfer technologii i przedsiębiorczość, prowadzący do tworzenia przewagi konkurencyjnej regionów.

Pojęcie klaster wywodzi się z angielskiego słowa „cluster” i oznacza grupę podobnych rzeczy znajdujących się lub zgrupowanych blisko siebie, a tłumaczone jest jako „grono”, „kiść”, „wiązka”, „skupisko”.

Początki koncepcji klastrów i idei klasteringu wiążą się z nazwiskiem brytyjskiego ekonomisty Alfreda Marshalla. Jego dziewiętnastowieczna koncepcja dystryktów przemysłowych (industrial districts) jako pierwsza wyjaśniała korzyści płynące z tworzenia klastrów. W *Zasadach ekonomii* z 1890 r. [1, s. 46] Marshall omówił wpływ koncentracji w określonych lokalizacjach wyspecjalizowanych gałęzi przemysłu na rozwój całego regionu i korzyści przedsiębiorstw wynikające z ich geograficznej bliskości. Problematyka gron na przestrzeni lat była podejmowana przez wielu badaczy reprezentujących różne nurty ekonomiczne, którzy w różnorodny sposób definiowali to pojęcie, wypełniając je różną zawartością merytoryczną i formułując wiele koncepcji komplementarnych do koncepcji klastra, np.: bieguny wzrostu – Francois Perroux, strefa wzrostu – Erik Dahmen czy środowisko innowacyjne – Denis Maillat [14, s. 9-10].

Dokładnie wiek po opublikowaniu *Zasad ekonomii* Marshalla koncepcja i pojęcie „cluster” stały się tematem pracy Michaela Portera *The Competitive Advantage of Nations* (1990) [10, s. 14]. Zostały upowszechnione w naukach ekonomicznych i mają obecnie największy wpływ na współczesne rozumienie koncepcji klastra [14, s. 10]. Według definicji sformułowanej przez Portera **grona** (clusters) są to „geograficzne skupiska wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi, firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji (na przykład uniwersytetów, jednostek normalizacyjnych i stowarzyszeń branżowych) w poszczególnych dziedzinach, konkurujących między sobą, ale także współpracujących” [11, s. 246]. Definicja ta, najbardziej znana i najczęściej cytowana w polskich opracowaniach traktujących o klasteringu, jest jedną z obszernego zestawu koncepcji klastra³. Mnogość terminów występujących w literaturze przedmiotu wynika z aspektów determinujących postać i funkcjonowanie klastra. W różnorodnie formułowanych definicjach występują jednak pewne stałe słowa klucze: koncentracja geograficzna, współpraca, konkurencja, komplementarność, specjalizacja, koncentracja sektorowa, sieć, interakcje, uczelnia, synergia.

Ten wspólny zbiór słów i określeń nasuwa wniosek, iż w zasadzie każdą formę współpracy kilku – czy kilkunastu podmiotów, specjalizujących się w przynajmniej jednym ogniwie, opartą o relacje o charakterze formalnym lub nieformalnym, można nazwać klastrem [2, s. 3], a każdy z nich ma niepowtarzalny charakter wynikający ze specyficznych dla danej lokalizacji uwarunkowań i stosowanych przez klaster strategii.

W literaturze przedmiotu występują obok siebie pojęcia **klaster** i **sieć**, często traktowane synonimicznie, jednak w warstwie semantycznej nie są one tożsame.

---

³ Zob. [1, s. 46; 8, s. 7; 13, s. 30].

Klasy stanowią jedną z wielu istniejących form struktur sieciowych przedsiębiorstw, które skupione są w pewnej określonej przestrzeni. Atrybut geograficznej bliskości ma więc kluczowe znaczenie w rozstrzygnięciu, czy dany typ organizacji jest klastrem, czy siecią sensu stricto. W związku z powyższym klastery nie jest tożsamy z siecią (network) [5, s. 36]. Zamienne stosowanie obu pojęć nie jest więc uprawnione, jeśli nie dokona się zestawienia ich różnic i cech wspólnych.

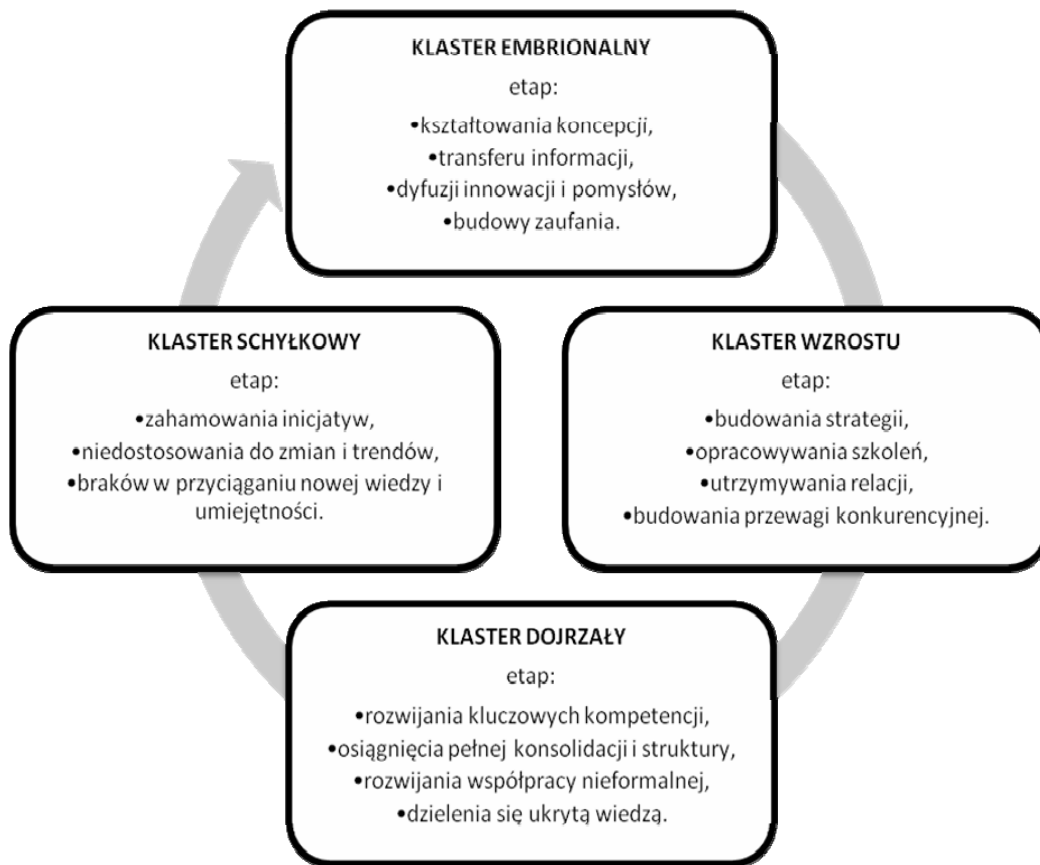
Rysunek 1. Klasy a sieci. Różnice i cechy wspólne

SIECI	KLASTRY
RÓŻNICE	
<ul style="list-style-type: none"> - nie mają ograniczeń terytorialnych <ul style="list-style-type: none"> - współpraca - realizacja własnych celów przez podmioty sieci - członkostwo ma charakter zamknięty <ul style="list-style-type: none"> - działania do wewnątrz (kluczowe kompetencje) - oparte na formalnej umowie – kontrakcie 	<ul style="list-style-type: none"> - geograficzna koncentracja podmiotów <ul style="list-style-type: none"> - kooperacja i konkurencja (kooperencja) - realizacje celów wspólnych <ul style="list-style-type: none"> - członkostwo otwarte - działania na zewnątrz (korzyści zewnętrzne <ul style="list-style-type: none"> - aktywacja regionu) - oparte na wartościach społecznych wzmacniających zaufanie
CECHY WSPÓLNE	
<ul style="list-style-type: none"> - wzajemność świadczeń - dobrowolność związków - inwestowanie w tworzenie relacji - tworzenie kanałów informacyjnych - samodzielność podmiotów pod względem ekonomicznym i prawnym 	

Źródło: MIKOŁAJCZYK Bożena, KURCZEWSKA Agnieszka, FILA Joanna. *Klasy na świecie*. Warszawa, 2009, s. 16-18; SKAWIŃSKA Eulalia, ZALEWSKI Romuald. *Klasy biznesowe w rozwoju konkurencyjności i innowacyjności regionów*. Warszawa, 2009, s. 170.

Tak, jak występują różnorodne definicje klastra, tak istnieją liczne ich typologie, w których za kryterium podziału przyjmuje się różne cechy lub zespoły cech: wielkość i struktury podmiotów tworzących klastery, pozycję konkurencyjną, zasięg terytorialny, zdolność do kreowania miejsc pracy, znaczenie technologii (innowacyjność), liczbę horyzontalnie powiązanych sektorów, stadia łańcucha produkcyjnego, rodzaj działalności czy stadia rozwoju [12, s. 177]. Klasyfikacje przedstawione na rysunku 2 opierają się na kryterium dotyczącym stadium rozwoju, zgodnego z cyklem rozwoju organizacji i kryterium dotyczącym wielkości i struktury klastra.

Rysunek 2. Cykl rozwoju klastra

Źródło: MIKOŁAJCZYK Bożena, KURCZEWSKA Agnieszka, FILA Joanna. *Klustry na świecie*. Warszawa, 2009, s. 19; SKAWIŃSKA Eulalia, ZALEWSKI Romuald. *Klustry biznesowe w rozwoju konkurencyjności i innowacyjności regionów*. Warszawa, 2009, s. 177-179; STASZEWSKA Jolanta. *Klaster perspektywą dla przedsiębiorców na polskim rynku turystycznym*. Warszawa, 2009, s. 33.

Przyjmując za kryterium strukturę klastra, a więc typy powiązań i wielkość firm tworzących klastry, wyróżnić można:

- **klustry sieciowe** – złożone z małych firm w tych samych lub powiązanych branżach; szybko reagują na zmiany rynku, zaspakajają popyt poprzez wykorzystanie nowych technologii i współpracę opartą na zaufaniu; podmioty tworzące klustry są silnie powiązane relacjami społecznymi;
- **klustry typu hub and spoke** – zdominowane przez duże firmy powiązane z mniejszymi, których działalność skierowana jest na zaspokojenie potrzeb

liderów; współpraca na linii małe firmy – centrala; pomiędzy małymi partnerami kooperacja jest niewielka;

- **klastry satelitarne** – tworzą oddziały firm, których centrale są poza klastrem; współpraca między firmami jest bardzo słaba, większość powiązań to łańcuchy dostaw i usług z zewnętrznych korporacji;
- **klastry instytucjonalne** – zdominowane przez instytucje publiczne i typu non-profit (laboratoria B+R, uniwersytety, biura rządowe); popyt instytucji nadrzędnej zaspakajany jest przez małe firmy klastra, zależne od wsparcia publicznego [10, s. 19-20].

Szczególną pozycję wśród klastrów przypisuje się klastrom innowacyjnym, które dzięki powiązaniu podmiotów o wysokim stopniu specjalizacji i komplementarności wzajemnych dóbr i usług, generują procesy wytwarzania wiedzy i jej transferu oraz pobudzają procesy uczenia się. Klastry innowacyjne tworzą sieci powiązanych ze sobą firm i instytucji generujących wiedzę (szkoły wyższe, instytucje badawcze, firmy dostarczające rozwiązania technologiczne), instytucji łączących, świadczących usługi związane z rozpowszechnianiem technologii oraz klientów. Instytucje te współpracują dla rozwoju, bazując na infrastrukturze materialnej i wygenerowanej wiedzy [10, s. 25-26].

Przyjmując klasyfikację OECD, w której podstawą podziału jest sposób kształtowania procesów innowacyjnych wewnątrz klastra, wyróżnia się:

- **klastry oparte na wiedzy** – tworzą je przedsiębiorstwa, dla których jest istotny bezpośredni dostęp do badań, instytutów badawczych i uczelni (przemysł farmaceutyczny, chemiczny, elektroniczny);
- **klastry oparte na korzyści skali** – skupiające przedsiębiorstwa prowadzące badania dla własnych potrzeb, powiązane z instytutami technicznymi i szkołami wyższymi; bazują na zewnętrznych dostawcach technologii (przemysł samochodowy, maszynowy, spożywczy);
- **klastry uzależnione od dostawcy** – tworzone są przez przedsiębiorstwa opierające swoją działalność na technologii pozyskiwanej w formie półproduktów; działalność innowacyjna determinowana jest przez współdziałanie z dostawcami (rolnictwo, leśnictwo);
- **klastry wyspecjalizowanych dostawców** – skupiają przedsiębiorstwa o dużej intensywności badawczo-rozwojowej i dużej innowacji produktowej; firmy te produkują komputery do złożonych systemów produkcyjnych (sprzęt komputerowy i oprogramowanie) [14, s. 13-14; 7, s. 38].

Instytucje funkcjonujące w klastrach innowacyjnych tworzą, przechowują oraz przekazują wiedzę i umiejętności prowadzące do efektywnego rozwoju, dyfuzji nowych technologii i kreacji zachowań innowacyjnych.

Na podstawie przedstawionych klasyfikacji można stwierdzić, iż zakres pojęciowy klastra jest bardzo szeroki. Klastry należy rozumieć, jako pewną koncepcję

czy filozofię funkcjonowania firm (konkurujących i współpracujących) w pewnej strukturze instytucjonalnej, organizacyjnej i kulturowej [14, s. 14].

Wprawdzie koncepcje klastrów odnoszą się do podmiotów funkcjonujących w sferach biznesu i przemysłu, jednak w ostatnich latach znamienne staje się wprowadzanie mechanizmów rynkowych i zachowań przedsiębiorczych do instytucji sektora publicznego i społecznego, co w obszarach tych stwarza duże możliwości kreowania zachowań innowacyjnych i stanowi kluczowy element strategii rozwoju organizacji, które tradycyjnie już uchodzą za domenę działań i obowiązków państwa.

Biblioteki wpisując się w ten nurt zachowań silnie transformują nowoczesne metody organizacji i zarządzania. Zdobywając nowe umiejętności i doświadczenia, kształtując jakościowo nowy kapitał osobowy i społeczny stają się przestrzenią, w której kumulują się zdolności kreowania wiedzy, jej kolekcjonowania, przechowywania i udostępniania oraz obszarem budowania nowych idei.

Wymogi globalnej gospodarki opartej na wiedzy, stawiają nowe wyzwania przed bibliotekami. Aby mogły one sprostać nowym założeniom i optymalnie wypełniać swoje funkcje w ramach nowego paradygmatu cywilizacyjnego – budowaniu społeczeństwa zorientowanego na wiedzę i społeczeństwa informacyjnego – muszą odnaleźć swoje miejsce w nowym sieciowym układzie społecznym oraz wzmacniać swoje relacje z innymi podmiotami życia społecznego. Szukając sprzymierzeńców, tak wewnątrz własnych organizacji, jak i poza nimi oraz intensyfikując i rozwijając różnorodne formy współpracy i współdziałania biblioteki wzmacniają swój potencjał. Stają się placówkami innowacyjnymi i atrakcyjnymi dla swoich partnerów.

Jedną z nowych form współpracy mogą być struktury organizacyjne oparte na koncepcji klastra zaimplementowane z sektorów komercyjnych, a które powoli zyskują swoje miejsce w praktyce bibliotekarskiej, np. EKONLEX.

Klaster Bibliotek Bi@lskich to projekt zainicjowany przez Bibliotekę Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej i realizowany wspólnie przez lokalne biblioteki – wspomnianą wyżej Bibliotekę PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Miejską Bibliotekę Publiczną, Bibliotekę Pedagogiczną i Bibliotekę Zamiejscowego Wydziału Wychowania Fizycznego warszawskiej AWF.

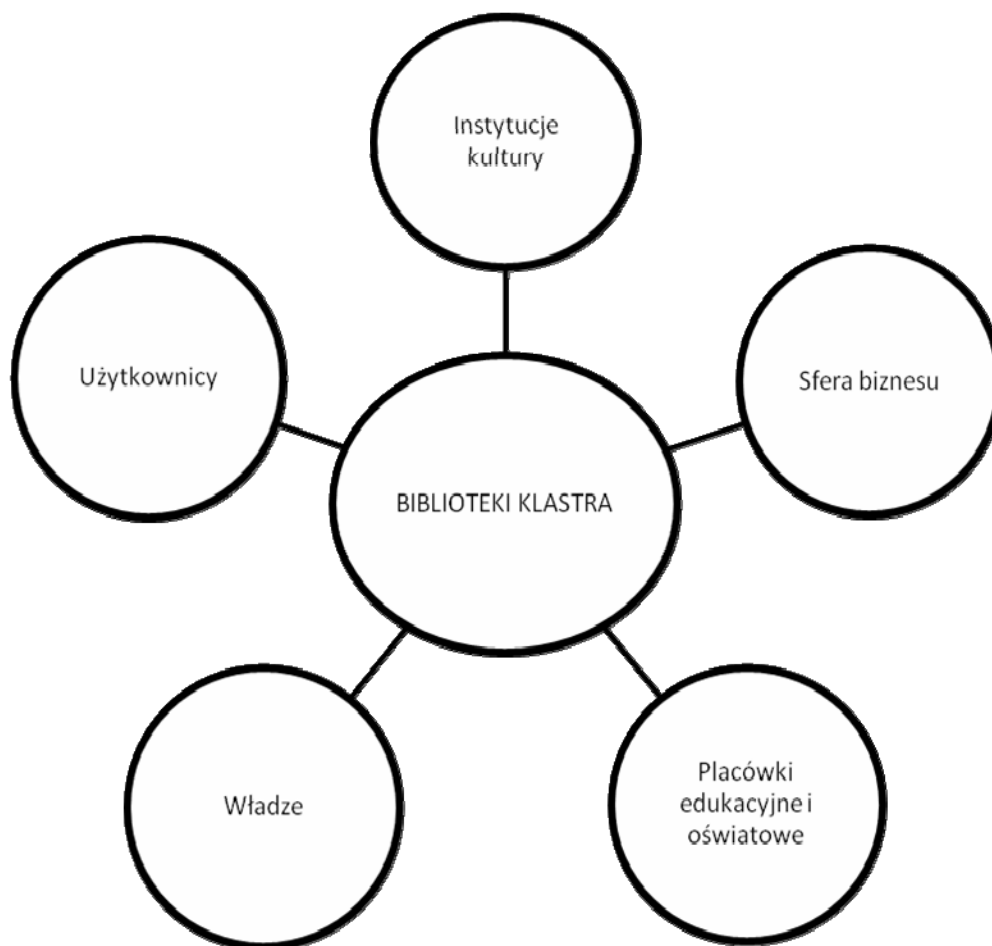
Idea utworzenia klastra stała się naturalną konsekwencją podjętej w 2008 r. inicjatywy związanej z budowaniem wspólnej przestrzeni informacyjnej bibliotek białskich, której podstawowym produktem jest multiwyszukiwarka – Wirtualny Katalog Bibliotek Białskich. Liczne spotkania związane z opracowywaniem i doskonaleniem funkcjonalności katalogu, projektem graficznym i zawartością interfejsu budowały wzajemne zaufanie i przekonały uczestników do podjęcia szerokiej współpracy pozwalającej na uzyskiwanie efektu synergii zasobów, kompetencji i kapitału wiedzy.

Klaster Bibliotek Bi@lskich to lokalne grono bibliotek działających w sektorach nauki, kultury i oświaty, współpracujących ze sobą w procesach doskonalenia oraz rozwoju posiadanej infrastruktury związanej z gromadzeniem, przetwarzaniem, a także udostępnianiem wiedzy i informacji oraz w działalności

kulturalnej; pomiędzy którymi istnieją powiązania sieciowe i dla których uczestnictwo w Klastrze jest ważnym czynnikiem wpływającym na ich indywidualną atrakcyjność i konkurencyjność.

Działając w lokalnym środowisku uczestnicy klastra podejmują próby zintensyfikowania współpracy z instytucjami funkcjonującymi w otoczeniu i budowania pozytywnych wzajemnych relacji. Starają się pozyskiwać sojuszników dla podejmowanych działań.

Rysunek 3. Otoczenie zewnętrzne klastra

Źródło: opracowanie własne

Misją Klastra Bibliotek Bi@lskich jest wspomaganie oraz wzmocnienie procesu uczenia się, nauczania i badań poprzez dostarczanie zasobów informacyjnych i usług, które prowadzą do kreowania zachowań innowacyjnych i przedsiębiorczych,

leżących u podstaw odkryć intelektualnych. Klaster udostępniając informacyjno-edukacyjną witrynę i platformę e-learningową umożliwił efektywne połączenie i wykorzystanie istniejącego w tym obszarze potencjału osób, uczelni wyższych, placówek edukacyjno-oświatowych, instytucji kultury, otoczenia biznesowego i społecznego oraz władz lokalnych i regionalnych.

Celem klastra jest: integracja środowiska zawodowego oraz transfer doświadczeń i wiedzy między jego uczestnikami, służący doskonaleniu zawodowemu bibliotekarzy i podnoszeniu jakości usług biblioteczno-informacyjnych, ułatwienie dostępu do wiedzy i informacji naukowej, inicjowanie wspólnych projektów kulturalnych, kreowanie obrazu bibliotek Białej Podlaskiej, jako placówek nowoczesnych i wychodzących naprzeciw potrzebom nowej generacji użytkowników – pokoleniu medialnemu, biegłemu w obsłudze komputera i przyzwyczajonemu do korzystania z sieciowych zasobów informacyjnych na co dzień.

Doświadczenia zagraniczne wskazują na duży potencjał rozwojowy i konkurencyjny klastrów. Podmioty działające w ramach klastra konkurują między sobą, wchodzą we wzajemne interakcje (formalne i nieformalne), ale przede wszystkim znajdują pewne obszary do współpracy.

Dzięki współpracy działające i konkurujące w danej lokalizacji podmioty mogą odnosić szereg korzyści. W szczególności zaś mogą realizować przedsięwzięcia i inwestycje, których nie byłyby w stanie podjąć samodzielnie lub których wspólna realizacja pozwala na obniżenie kosztów lub ryzyka.

Współpraca (w tym nieformalne kontakty i przepływ wiedzy) w przypadku bibliotek bialskich – silnie warunkuje innowacyjność tych instytucji. Biblioteki działające w klastrze mogą skuteczniej oddziaływać na otoczenie i przyczyniać się do podniesienia poziomu swojej konkurencyjności i konkurencyjności regionu, w którym klaster funkcjonuje. Z istnieniem klastra wiąże się szereg zjawisk (korzyści), które pozytywnie wpływają na atrakcyjność, tworzących go jednostek. Jednocześnie pozytywne efekty związane z funkcjonowaniem struktur klastrowych nie ograniczają się wyłącznie do jego uczestników, ale przenikają do jego otoczenia – gospodarki lokalnej, czy regionalnej (tzw. efekt rozlewania – spillover effect).

Korzyści dla bibliotek tworzących klaster to m.in.: wyższa jakość i poszerzenie oferty usług, wzrost liczby czytelników, zwiększona efektywność pracy bibliotek, wyznaczanie nowych standardów działania, szybszy dostęp do specjalistycznych usług wszystkich czterech bibliotek (nawet równocześnie), wyspecjalizowana kadra, wzajemna pomoc we wdrażaniu nowych technologii, pomoc członkom klastra w sprecyzowaniu ich kierunków rozwoju, promocja bibliotek w ramach klastra, podnoszenie kwalifikacji pracowników poprzez organizowanie wspólnych szkoleń, kumulacja wiedzy, kapitału, zasobów ludzkich, lepszy dostęp do informacji o zbiorach bibliotek dzięki wspólnej wyszukiwarce i witrynie, integracja środowiska bibliotekarzy miasta Biała Podlaska.

Korzyści dla regionu bialskiego to z kolei: innowacyjność w funkcjonowaniu bibliotek, rozwój bazy naukowej, zwiększenie atrakcyjności edukacyjnej regionu,

kształtowanie pozytywnego wizerunku Białej Podlaskiej, jako regionu innowacyjnego odpowiadającego na wyzwania cywilizacyjne, transfer wiedzy i informacji do społeczności lokalnej, mających wpływ na tworzenie wartości ekonomicznej, promocja i rozpowszechnianie kultury klastrów.

Klaster Bibliotek Bi@lskich to novum w działalności lokalnych bibliotek, jak i w życiu społeczno-kulturalnym miasta, dlatego tak ważne staje się wykorzystanie wszelkich możliwych kanałów promujących podjętą inicjatywę. Planowane działania mają na celu wpisanie i utrwalenie w świadomości białczan roli bibliotek w systemie kultury, edukacji i nauki, a także ukazanie jak usługi proponowane przez biblioteki mogą wpływać na poprawę jakości życia. Ponadto podejmowane inicjatywy mają na celu przełamywanie społecznych stereotypów wizerunku bibliotek i prezentowanie ich olbrzymiego potencjału oraz nowej generacji narzędzi umożliwiających swobodny dostęp do wiedzy i informacji.

Do podstawowych form współpracy promujących działania klastra można zaliczyć:

- redagowanie strony internetowej Klastra Bibliotek Bi@lskich pozwalającej na dotarcie do tysięcy potencjalnych użytkowników jednocześnie, którymi w znacznej części są ludzie młodzi (studenci, uczniowie), wyposażonej w multiwyszukiwarkę umożliwiającą równoległe przeszukiwanie zbiorów lokalnych bibliotek;
- reklamę prasową i medialną – systematyczne umieszczanie na łamach lokalnej prasy, w regionalnym radiu i telewizji zwięzłej informacji o celach klastra, o możliwościach, jakie oferuje mieszkańcom, o usługach bibliotek, o datach wspólnych przedsięwzięć i imprez;
- redagowanie biuletynu, informatorów, plakatów, ulotek reklamujących sam klaster, jak również kolekcje źródeł informacji oferowanych przez biblioteki;
- rozsyłanie planu pracy klastra na najbliższy rok wybranym adresatom: szkołom, uczelniom wyższym, władzom lokalnym, wybranym przedsiębiorcom, a także najaktywniejszym użytkownikom bibliotek.

Przewidywane wymierne efekty prawidłowego stosowania różnych form i technik promocji bibliotek klastra to zapewne zwiększenie liczby użytkowników, poszerzenie zakresu oferowanych usług i nadanie nowej jakości rozwiązaniom już stosowanym.

Kreując wizerunek Klastra Bibliotek Bi@lskich, a dzięki temu wizerunek jego podmiotów, biblioteki intensyfikują i rozwijają działalność kulturalną między innymi poprzez: organizowanie wernisaży, konkursów, imprez we współpracy z lokalnymi ośrodkami kultury, z muzeum i galerią, z placówkami edukacyjnymi (Maraton Czytania, Czytelniczy Kołowrotek na Tydzień Bibliotek), prezentowanie dorobku artystycznego lokalnych twórców, organizowanie spotkań literackich, zebrań i konferencji. Ponadto planowane są spotkania z przedstawicielami wydawnictw oraz z interesującymi osobowościami miasta i regionu.

Biblioteki klastra są nie tylko inicjatorami działań kulturalnych, ale także biorą czynny udział w wydarzeniach na terenie miasta. Inne działania klastra to:

- działalność szkoleniowo-instruktażowa (organizowanie wykładów, warsztatów, szkoleń i kursów), skierowana zarówno do użytkowników, jak i do członków klastra, opierająca się na metodach tradycyjnych (ćwiczenia praktyczne lub wykłady), na nowoczesnych kanałach informacyjno-komunikacyjnych – strona www, w przyszłości platforma e-learningowa udostępniana przez Instytut Informatyki Państwowej Szkoły Wyższej oraz na technikach komputerowych (prezentacje multimedialne);
- cykliczne spotkania poświęcone możliwościom uzyskania zewnętrznych środków finansowych na rozwój bibliotek uczestniczących w klastrze;
- organizowanie współpracy z przedstawicielami nauki, ośrodków naukowo-badawczych, przedstawicielei branż IT w celu zapewnienia członkom klastra informacji o dostępnych, nowych rozwiązaniach dotyczących bibliotek;
- współpraca z lokalnymi władzami, instytucjami i sektorem biznesu;
- rozbudzanie aktywności zawodowej bibliotekarzy, doskonalenie ich umiejętności zawodowych.

Rysunek 4. Platforma Klastra Bibliotek Bi@lskich

Szukaj...

Klaster Bibliotek Bi@lskich

Klaster Bibliotek Bi@lskich

- Aktualności
- Teoria klastrow
- Misja i cel projektu

Katalog Bibliotek Białskich

- O Wirtualnym Katalogu
- Wyszukiwanie
- Pomoc

Biblioteki uczestniczące

- Biblioteka PSW
- Biblioteka Pedagogiczna
- Miejska Biblioteka Publiczna
- Biblioteka ZWWF

Misja i cel projektu

GŁÓWNY CEL PROJEKTU:

- Utworzenie Klastra Białskiego, sieci współpracy pomiędzy bibliotekami działającymi na terenie miasta Białka Podlaska.
- Klaster ma umożliwić efektywne połączenie i wykorzystanie istniejącego w tym obszarze potencjału osób, uczelni wyższych, jednostek naukowo-badawczych, oraz władz lokalnych i regionalnych.
- Nawiązanie formalnych i nieformalnych więzi pomiędzy współpracującymi bibliotekami pozwoli na wspólne przedsięwzięcia oraz wymianę doświadczeń i informacji w dziedzinie gromadzenia, opracowywania, udostępniania i przechowywania zbiorów oraz w zakresie obsługi użytkowników.
- Jednocześnie działalność bibliotek, w ramach klastra, da białczanom możliwość łatwiejszego dostępu do wiedzy i informacji naukowej.

POZOSTAŁE CELE PROJEKTU:

- Opracowanie i udostępnienie poprzez serwis internetowy Wirtualnego Katalogu Bibliotek Białskich.

KATALOG BIBLIOTEK BIAŁSKICH

Umożliwia dostęp do informacji o ponad 100 tys. Książek i 2 tys. Tytułów czasopism. Dzięki temu można szybciej zlokalizować poszukiwane pozycje.

[WYSZUKAJ W KATALOGU](#)

BIAŁSKA BIBLIOTEKA CYFROWA

Białka Biblioteka Cyfrowa to biblioteka utworzona w grudniu 2009 roku w ramach projektu MKiDN Mecenat 2009 i zarządzana przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Białej Podlaskiej.

[WYSZUKAJ W BBC](#)

Designed by:
Joomla Templates

Źródło: <http://biblioteki.bialapodlaska.pl/>

Innowacyjność to wymóg obecnych czasów, któremu człowiek stawia czoła każdego dnia. Nieustannie wprowadzane są nowe rozwiązania w zarządzaniu czy informatyce. Innowacyjność ma również za zadanie ułatwić życie codzienne. Chcąc sprostać tym wymaganiom i potrzebom białskie biblioteki zjednoczyły siły i proponują swoim użytkownikom informacyjno-edukacyjną platformę Klastra Bibliotek Bi@lskich. Platforma integruje informacje o działalności bibliotek klastra oraz udostępnia w sieci Wirtualny Katalog Bibliotek Białskich.

Multiwyszukiwarka WKBB to podstawowy produkt współpracy w ramach klastra. Umożliwia równoczesne przeszukiwanie przy pomocy jednego zapytania katalogów trzech bibliotek białskich: Miejskiej Biblioteki Publicznej, Biblioteki Pedagogicznej oraz Biblioteki Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II. Funkcjonalność ta realizowana jest poprzez wykonanie dwóch współpracujących ze sobą modułów – silnika wyszukiwarki oraz strony www, wykorzystującej ten silnik, który został zaimplementowany w języku C#.

Komunikacja z serwerami bibliotek odbywa się poprzez protokół Z39.50 z wykorzystaniem ogólnodostępnej biblioteki programistycznej YAZ – Index Data. Biblioteka YAZ została napisana w języku C, więc konieczne było użycie wrappera Zoom.Net, umożliwiającego jej wykorzystanie w języku C#. Silnik udostępnia proste metody wysyłające zapytania do serwerów poszczególnych bibliotek. Z tych metod korzysta strona www, przy realizowaniu zapytań użytkowników. Komunikacja pomiędzy silnikiem a stroną odbywa się z wykorzystaniem technologii WCF (Windows Communication Foundation).

Strona www multiwyszukiwarki wykonana jest w technologii ASP.NET. Umożliwia użytkownikom równoczesne przeszukiwanie kilku katalogów bibliotek. Stanowi przyjazny dla użytkownika interfejs, ponieważ cały proces wyszukiwania jest realizowany przez silnik wyszukiwarki.

Protokół Z39.50 daje możliwości przeszukiwania i pobierania informacji z baz danych na zdalnych komputerach. Jest ogólnie przyjętym standardem przy przeszukiwaniu zasobów w systemach bibliotecznych, zarządzanym przez Bibliotekę Kongresu.

Biblioteka YAZ jest biblioteką programistyczną umożliwiającą tworzenie serwerów oraz klientów komunikujących się z wykorzystaniem protokołu Z39.50. Firma Index Data, która jest jej twórcą produktu szacuje, że około połowa istniejących rozwiązań używających protokołu Z39.50 bazuje na bibliotece YAZ, która jest bezpłatna dla wszystkich zastosowań (także komercyjnych).

ZOOM jest inicjatywą, mającą na celu stworzenie abstrakcyjnego, zorientowanego obiektowo API, realizującego pewien podzbiór funkcjonalności ujętej w standardzie Z39.50. ZOOM jest równocześnie nazwą API (interfejsu programistycznego) stworzonego w ramach tej inicjatywy. Ponieważ standard Z39.50 jest bardzo skomplikowany, ZOOM upraszcza jego wykorzystanie poprzez ograniczenie funkcjonalności oraz wprowadzenie modelu obiektowego. Aktualna wersja YAZ zawiera realizację ZOOM API.

Wirtualny Katalog Bibliotek Bialskich udostępnia zaawansowane opcje wyszukiwania takie jak „schowek” czy „historia wyszukiwań”. „Schowek” umożliwia zachowanie wybranych rezultatów wyszukiwań, pozwala je przeglądać, zapisywać do pliku i drukować. Multiwyszukiwarka zachowuje również listę przeprowadzonych wyszukiwań w bieżącej sesji. Wyszukiwania przeprowadzone wcześniej są kolejno wyliczone. Można je powtórzyć lub modyfikować. Ponadto ze strony Wirtualnego Katalogu Bibliotek Bialskich można przejść ponownie do głównej strony Klastra Bibliotek Bi@lskich.

Platforma Klastra Bibliotek Bi@lskich powstała w oparciu o system zarządzania treścią Joomla! w wersji 1.5. Składa się z części frontowej (front end) oraz administracyjnej (back end). „Front end” to strona internetowa, czyli to, co widzą użytkownicy, zaś „back end” to część administracyjna strony. Zarządzanie odbywa się poprzez panel administracyjny.

Część frontowa strony powstała z gotowego szablonu graficznego zmodyfikowanego na potrzeby klastra. Zmiany obejmują przede wszystkim grafikę i kompozycję strony głównej. Dokonano również modyfikacji modułów i komponentów strony. Umieszczono m.in. moduł wyświetlający liczbę gości obecnych na stronie, moduł wyszukiwarki treści i moduł listy najpopularniejszych artykułów.

„Front end” to nie tylko układ strony i grafiki, to również treść – główny cel wizyty użytkowników witryny. Skondensowane teksty dostarczają niezbędnych informacji, a przejrzysta kompozycja ułatwia nawigację w witrynie.

Treści na stronie Klastra Bibliotek Bi@lskich rozmieszczone są w układzie trójkolumnowym. Centralna część przeznaczona jest na tzw. „aktualności”. Na stronie startowej wyświetlane są w przeglądzie zwiastuny treści witryny. Zwiastunami są całe artykuły, ich początkowe fragmenty albo tytuły – odnośniki do stron z całym tekstem. Artykuły w obszarze „aktualności” zawsze są wyświetlane w jednej kolumnie, na całej szerokości obszaru przeznaczonego na główną treść strony. Oprócz tego w kolumnie centralnej funkcjonują, nie mniej ważne, nagłówek i stopka. W nagłówku strony umieszczona jest grafika z nazwą witryny i wyszukiwarka treści, stopka zawiera natomiast dane o twórcy strony.

W lewej kolumnie zawarte zostały: menu główne dotyczące teorii klastra, linki do stron bibliotek tworzących klastr oraz element menu nazwany „Katalog Bibliotek Bialskich”. Na kolumnę z prawej strony składają się dwa moduły, które przy każdym wywołaniu lub odświeżeniu strony wyświetlają krótką, dobranej losowo wiadomość, pochodzącą z artykułów dotyczących Wirtualnego Katalogu oraz Bialskiej Biblioteki Cyfrowej.

Udostępniana platforma informacyjno-edukacyjna integruje informacje o działalności bibliotek. Ma za zadanie służyć nie tylko użytkownikom, ale także bibliotekom i stanowić wirtualną przestrzeń wymiany pomiędzy członkami klastra. Zawiera m.in. komunikaty i informacje o poszczególnych bibliotekach wchodzących w skład klastra i oferowanych przez nie usługach oraz prezentuje założenia i cel Klastra Bibliotek Bi@lskich. Poprzez witrynę KBB można przejść do Bialskiej Biblioteki

Cyfrowej, a także na strony poszczególnych bibliotek. W przyszłości na platformie dostępna będzie opcja „zapytaj bibliotekarza” oraz zostaną uruchomione kanały RSS.

Założeniem twórców platformy było, by spełniała ona nie tylko cele edukacyjne, ale także naukowe, innowacyjne i promocyjne. Otwarcie możliwości tworzenia naukowego panelu ma inspirować badania bibliotekoznawcze nad zasobami bibliotek, jakością ich usług, nad czytelnikami i użytkownikami klastra, procesami gromadzenia i opracowania. Wytycza to również drogę do tworzenia baz danych, repozytoriów i organizowania wystaw internetowych. Dzięki wyszukiwarce dostępnej na platformie zintegrowano informację o zbiorach i ich dostępności. Platforma Klastra Bibliotek Bi@lskich jest innowacyjną formą korzystania z biblioteki.

Platforma promuje nowoczesną formę użytkowania biblioteki i pełni wiele funkcji, od informacyjnych i promocyjnych, po instruktażowe i szkoleniowe. Przede wszystkim jednak jest wizytówką instytucji tworzących klastry oraz wizytówką samego klastra. Pozwala na szybkie i sprawne zorientowanie się w funkcjach i zadaniach bibliotek, korzystanie z multiwyszukiwarki i Białskiej Biblioteki Cyfrowej. Jej zadaniem jest zachęcanie do użytkowania zasobów bibliotek Białej Podlaskiej.

Obecnie platforma Klastra Bibliotek Bi@lskich jest nośnikiem skromnego zasobu wiedzy i informacji, w stosunku do zamierzonych celów – funkcjonuje bowiem dopiero od początku maja 2010 r. W dalszych etapach konieczne będzie wzbogacanie jej struktur o nowe informacje, linki, prezentacje i szkolenia online oraz wspólne tworzenie tematycznych baz danych, które także znajdą się na platformie.

Klastry Bibliotek Bi@lskich jest innowacyjnym systemem opartym głównie o transfer wiedzy i doświadczeń, którego zadaniem jest poszukiwanie efektów synergii działań lokalnych bibliotek, wyznaczających nowe standardy ich funkcjonowania. Sukces projektu zależy w dużym stopniu od umiejętności skupienia wokół jego koncepcji odpowiedniego kapitału społecznego. Wówczas zdanie $2 + 2 > 4$ w odniesieniu do działalności bibliotek, okaże się prawdziwe.

Bibliografia

1. BRODZICKI Tomasz, SZULTKA Stanisław. Koncepcja klastrów a konkurencyjność przedsiębiorstw. *Organizacja i Kierowanie*. 2002, nr 4, s. 45-60. ISSN 0137-5466.
2. DROŻNIAKIEWICZ Piotr. *Rozwiązania organizatorskie prostego klastra usługowego* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.pevich.biz/Rozwiazania%20organizatorskie%20prostego%20klastra%20uslugowego.pdf>. Stan z dnia 28.04.2010.
3. FRĄCZKIEWICZ-WRONA Aldona. Rola szkoły wyższej w realizowaniu koncepcji klastrów (na podstawie Strategii Lizbońskiej). In BAJOR Ewa (red.). *Klastry jako narzędzia lokalnego i regionalnego rozwoju gospodarczego*. Lublin: Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej, 2006, s. 128-138. ISBN 83-7497-016-2, 978-83-7497-016-7.
4. GANCARCZYK Marta. Efekty sieci a zarządzanie innowacjami w klastrach. *Organizacja i Kierowanie*. 2005, nr 4, s. 77-92. ISSN 0137-5466.

5. GORYNIA Marian, JANKOWSKA Barbara. *Klustry a międzynarodowa konkurencyjność i internacjonalizacja przedsiębiorstwa*. Warszawa: Difin, 2008. ISBN 978-83-7251-903-0.
6. GORYNIA Marian, JANKOWSKA Barbara. Koncepcja klastrów jako sposób regulacji zachowań podmiotów gospodarczych. *Ekonomista*. 2007, nr 3, s. 311-340. ISSN 0013-3205.
7. GÓRA Jolanta. *Dynamika klastra – zarys teorii i metodyka badań*. Wrocław: I-BiS, 2008. ISBN 978-83-85773-99-3.
8. GRYCUK Adrian. Koncepcja gron w teorii i praktyce zarządzania. *Organizacja i Kierowanie*. 2003, nr 3, s. 3-16. ISSN 0137-5466.
9. LAMBERTI Maria, ANDRUSZKO Hanna. *EKONLEX jako platforma dziedzinowa z zakresu prawa i ekonomii* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.ml.put.poznan.pl/konf_idn/art/3_1.pdf. Stan z dnia 26.04.2010.
10. MIKOŁAJCZYK Bożena, KURCZEWSKA Agnieszka, FILA Joanna. *Klustry na świecie. Studia przypadków*. Warszawa: Difin, 2009. ISBN 978-83-7641-152-1.
11. PORTER Michael E. *Porter o konkurencji*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2001. ISBN 82-208-1287-9.
12. SKAWIŃSKA Eulalia, ZALEWSKI Romuald I. *Klustry biznesowe w rozwoju konkurencyjności i innowacyjności regionów. Świat – Europa – Polska*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2009. ISBN 978-83-208-1820-8.
13. STASZEWSKA Jolanta. *Klaster perspektywą dla przedsiębiorców na polskim rynku turystycznym*. Warszawa: Difin, 2009. ISBN 978-83-7641-057-9.
14. SZULTKA Stanisław (red.). *Klustry. Innowacyjne wyzwania dla Polski*. Gdańsk: IBnGR, 2004. ISBN 83-89443-17-1.

Rola menedżera biblioteki w rozwoju zawodowym pracowników

Słowa kluczowe: zarządzanie biblioteką, dyrektor biblioteki, menedżer biblioteki, rozwój zawodowy

Abstrakt: W artykule przedstawiono funkcje i obowiązki menedżera biblioteki, szczególnie te, które mają wpływ na rozwój zawodowy personelu. Autor kreśli profil menedżera, który poprzez różnorodne narzędzia buduje postawę i pomaga podnosić kwalifikacje. Artykuł wykazuje, iż menedżer biblioteki, by dobrze pełnić swoją rolę, powinien posiadać kompetencje zarówno zawodowe jak i zarządcze na wszystkich szczeblach zarządzania biblioteką.

Keywords: library management, library director, library manager, professional development

Abstract: The article presents the functions and duties of the library manager with a focus on those having an influence on the staff professional development. The author describes a library manager, who using various instruments, builds the right attitude and helps to improve qualifications. The article proves that a successful library manager should possess both professional and managerial skills at all levels of running the library.

Pojęcie **kapitał ludzki** (*human capital*) pojawiło się po raz pierwszy w 1975 r. za sprawą noblisty z zakresu ekonomii Gary'ego S. Beckera [1]. W polskim piśmiennictwie funkcjonowało ono najpierw jako społeczny koszt pracy żywej [7, s. 71], a we współczesnej formie po raz pierwszy zostało użyte w 1993 r. w pracy Stanisława Ryszarda Domańskiego *Kapitał ludzki i wzrost gospodarczy*, który zdefiniował je jako „zasób wiedzy, umiejętności, zdrowia i energii witalnej, zawarty w danym społeczeństwie/narodzie [...]. Wyróżniającą cechą kapitału ludzkiego jest to, że jest on jak gdyby częścią człowieka [...]. Nie można oddzielić siebie od swojego kapitału ludzkiego – albo inaczej: kapitał ludzki zawsze towarzyszy danej osobie” [3, s. 67].

Dość szybko pojęcie to pojawiło się także w nauce o zarządzaniu, a ściślej zarządzaniu kadrami. Dlatego też i przytoczona definicja, odnosząca się raczej do gospodarki w skali makro zyskała wiele definicji konkurencyjnych, odnoszących się także do pojedynczych organizacji. Oto przykład jednej z nich: „[Kapitał ludzki] tworzą ludzie trwale związani z firmą i jej misją, charakteryzujący się umiejętnością

współpracy, kreatywnością postaw i kwalifikacjami. Stanowią one motor i serce firmy, bez których niemożliwy staje się jej dalszy rozwój” [4, s. 57].

Cechą wspólną tych i dziesiątek innych definicji jest podkreślanie nierozzerwalności kapitału ludzkiego od cech fizycznych, psychicznych, intelektualnych i moralnych jednostki ludzkiej – jako nosiciela i suwerennego dysponenta. W przeciwieństwie do kapitału rzeczowego jest on mniej mobilny, korzystanie zeń wymaga poszanowania jednostki ludzkiej, jej wolności i podmiotowości.

Kapitał ludzki, jak każdy kapitał, ma swoją stronę ilościową (finansową) i jakościową. I jak każdy kapitał wymaga inwestowania. Kierunki tych inwestycji to:

- kształcenie (system edukacji jest formą inwestowania w kapitał ludzki w skali makro);
- kształcenie i doskonalenie zawodowe w czasie pracy;
- usługi i udogodnienia związane z ochroną zdrowia i wpływające na długość życia, witalność, siłę i wigor;
- migracje, gromadzenie informacji i badania naukowe (mające wpływ na kondycję kapitału ludzkiego [2, s. 68].

Tę listę kierunków inwestycji można wydłużyć o wychowanie domowe i instytucjonalne, które skutkuje internalizacją systemu wartości, czas wolny przeznaczony na regenerację sił i zdrowia, samokształcenie i inne działania [6, s. 179].

Jak widać, część inwestycji w ów kapitał ponosi państwo i samorzady lokalne, część ludzie sami, żeby zwiększyć swą atrakcyjność na rynku pracy, część wreszcie – pracodawcy, kalkulując, że inwestycje zapoczątkują innowacjami oraz zadowoleniem z pracy oraz jej zwiększoną jakością i efektywnością.

Zatrudniając nowych pracowników pracodawca już odnosi korzyść, gdyż jako nosiciele kapitału ludzkiego przynoszą oni ze sobą kapitał wiedzy i umiejętności, w które sam nie inwestował. Ale jednocześnie musi ponosić koszty – płac, (z wszystkimi właściwymi ich narzutami), działalności socjalnej, kształcenia i doskonalenia kadr, opieki zdrowotnej, BHP i inne. I właściwie poza kosztami płac wszystkie są inwestowaniem w pracowników.

Pracodawca musi jednak brać pod uwagę, że inwestycje w kapitał ludzki muszą być choćby minimalnie niższe niż produktywność pracy, a w ostateczności zysk. Z tego powodu właśnie zatrudnia tylko tylu pracowników, ilu jest koniecznych i inwestuje w nich tylko w takich granicach, w jakich nie przewyższą one przewidywanej produktywności.

Jak z tego wstępu widać, biblioteka (i chyba każda organizacja niedochodowa, utrzymywana przez budżet państwowy lub samorządowy) niecałkowicie poddaje się temu rozumowaniu. Nie ma bowiem ona pełnej swobody w dysponowaniu środkami ani nawet nie może w pełni decydować o ich wielkości. Ale przede wszystkim nie da się zmierzyć precyzyjnie jej produktywności. Może nią być tylko pomiar wielkości klienteli i liczba wyświadczonych usług lub ich rozmiar (np. liczba wypożyczonych książek czy udzielonych różnego typu informacji). Można dodatkowo w drodze badań zmierzyć stopień zadowolenia z usług.

Nieco tylko odmienna jest sytuacja bibliotek utrzymywanych przez organizacje o charakterze komercyjnym, jak np. prywatne szkoły czy uczelnie wyższe, firmy farmaceutyczne itd. Ich budżet kształtowany jest bowiem nie w sposób biurokratyczny, lecz jest pochodną sytuacji finansowej tych organizacji i ich pozycji rynkowej, mierzonej głównie wielkością klienteli oraz tendencjami w tym względzie. W dużym stopniu dotyczy to również organizacji niedochodowych, utrzymywanych przez stowarzyszenia i fundacje.

Inną okolicznością, osłabiającą poczucie konieczności stałego rozwoju pracowników bibliotek, jest słabo odczuwana potrzeba konkurencji na rynku usług. Biblioteki bowiem mają zapewniony byt zagwarantowany ustawowo (ale nie wielkość środków na ich utrzymanie, a więc np. i na wielkość zatrudnienia), a ponadto nie biorą pod uwagę konkurencyjności organizacji zaspokajających podobne lub ekwiwalentne potrzeby.

Brak owej mierzalności produktywności bibliotek, a więc i finansowych granic wydatków, nakazuje roztropność w inwestowaniu w kapitał ludzki, zarówno w postaci wielkości zatrudnienia, jak i wydatków na rozwój zawodowy pracowników, a także poszukiwania możliwości działań w tym zakresie nie wiążących się z kosztami. Natomiast sama potrzeba inwestowania w kapitał ludzki bibliotek nie budzi wątpliwości. Z jednej strony bowiem kapitał ten ulega deprecjacji na skutek nieustannego postępu cywilizacyjnego, wytwarzania i upowszechnia się nowej wiedzy, technologii i idących za tym potrzeb użytkowników. Dlatego też dla utrzymania i zwiększania wysokiego standardu i produktywności wykonywanej pracy wiedza zawodowa bibliotekarzy musi być stale aktualizowana. Tak jak we wszystkich innych firmach konieczna jest też dbałość o zdrowie i kondycję fizyczną pracowników. A z drugiej strony, zwłaszcza ludzie wykształceni mają wewnętrzną potrzebę osobistego rozwoju zawodowego, samorealizacji i realizowania poprzez pracę własnych aspiracji. Takie poczucie, wsparte wykonywaniem zadań na miarę posiadanych kwalifikacji oraz osobistych możliwości ich rozwijania daje bowiem zadowolenie z pracy i angażowanie się w nią.

Przez rozwój zawodowy pracownika, także bibliotekarza, rozumie się na ogół:

- zaangażowanie w pracę,
- udział w edukacji permanentnej,
- odpowiednią motywację,
- własną aktywność [11, s. 25].

Rozwój zawodowy jest jednak podporządkowany realizacji planu kariery zawodowej pracownika, czyli określeniu docelowych kompetencji pracownika oraz ustaleniu środków i harmonogramu ich uzyskiwania oraz kontroli stanu realizacji założonych celów.

W obecnych czasach, charakteryzujących się burzliwymi zmianami w otoczeniu wszystkich organizacji oraz silną konkurencją na rynku pracy zakłada się, że pracownik powinien utrzymywać stałą zdolność do pracy, niezależnie od ewentualnych zmian i przesunięć oraz osiągać rozległy zakres kompetencji

umożliwiający mu poczucie sukcesu zawodowego niekoniecznie w jednej organizacji. Po prostu sukcesem w pracy powinno być dla pracownika poczucie posiadania wysokich kwalifikacji zawodowych i zapotrzebowania na nie. Jest to tym bardziej konieczne, że organizacje ulegają coraz bardziej dynamicznym i daleko idącym zmianom, wchodzą w różne powiązania i alianse, aż do zatracenia swych wyraźnych granic. Taki model kariery, zasadniczo odmienny od tradycyjnego, polegającego na wspinaniu się w układach hierarchicznych w ramach tej organizacji, nazwany został karierą bez granic [8, s. 332-362].

Model ten realizowany jest przez idące za postępem organizacyjnym organizacje komercyjne. Wpłynął on już na zmiany zachowań organizacyjnych młodych pracowników o wysokich kwalifikacjach. W przeciwieństwie do pracowników z pokolenia ich rodziców nie przywiązują się oni już do firm, w których przychodzi im pracować, lecz traktują je m.in. jako miejsce nabywania nowych kompetencji. Jeśli dana firma nie zapewnia realizacji ich ciągłego rozwoju i dodatkowo nie wynagradza ich stosownie do już posiadanych kompetencji, zmieniają je na inne organizacje, które takie szanse dają. Zjawisko to obserwuje się już także w bibliotekarstwie.

Sytuacja taka powoduje rosnącą świadomość u menedżerów, że nie mogą oni poprzestawać na zatrudnianiu wykwalifikowanych pracowników, lecz stwarzać im warunki stałego rozwoju zawodowego. Z tych względów najnowsze podręczniki i poradniki dla menedżerów zawierają nie tylko rady, jak zatrudnić najlepszych pracowników (tzn. jak dokonać optymalnego doboru), lecz również jak ich zatrzymać. Zatrzymaniu służyć ma właśnie zaplanowanie kariery oraz środków jej realizacji.

Przechodząc do form rozwoju zawodowego, stwierdzić należy, że przytoczone wcześniej zaangażowanie w pracę polega nie tyle i nie tylko na motywowaniu pracowników, co na powierzaniu im zadań zgodnych z posiadanymi kompetencjami. Zarazem zadania te powinny być ambitne, wymagające wykorzystania w jak najwyższym stopniu posiadanej wiedzy i umiejętności, ale także ich podwyższania poprzez samokształcenie lub uczenie się od innych.

Inną odmianą angażowania w pracę jest uświadamianie, że nawet w wykonywanych codziennie pracach zdawałoby się prostych, takich jak np. obsługa czytelników czy katalogowanie należy dążyć do mistrzostwa i poszukiwać możliwości ich ulepszania oraz innowacji. Wymaga to jednak podsuwania pomysłów, lektur, ukazywania dobrych wzorów (niekoniecznie bibliotecznych), otwarcia na dyskusje oraz na zgłaszane propozycje i wnioski, nawet pozornie nedorzeczne.

Udział w edukacji permanentnej, to przede wszystkim różne formy szkoleń. Według Mirosławy Rybak „wielu specjalistów stoi na stanowisku, że w przyszłości głównym źródłem przewagi konkurencyjnej będzie zdolność uczenia się szybciej niż konkurencja, a kluczowym wynikiem stanie się przywództwo intelektualne, będące udziałem organizacji lepiej od konkurentów rozumiejącej tendencje technologiczne, demograficzne czy w zakresie polityki i stylu życia” [9, s. 371].

Szkolenia w różnego typu organizacjach, w tym w bibliotekach, przeprowadza się ze względu na przewidywane lub planowane zmiany organizacyjne, a czasem również w ich trakcie (np. komputeryzacja, zastosowanie nowych technologii i urządzeń), ze względu na specyfikę określonych stanowisk pracy lub na poziomie indywidualnym, w wyniku stwierdzonych potrzeb określonych pracowników.

Najbardziej pożądaną sytuacją jest taka, w której biblioteka posiada całoroczne lub obliczone na dłuższy okres plany systematycznego szkolenia i doskonalenia pracowników – jako zbiorowości a także poszczególnych osób. Według badań z 1997 r. 90% firm zagranicznych i 83% spółek skarbu państwa z listy TOP 500 „Gazety Bankowej” posiadało takie plany.

Niestety, w bibliotekarstwie osiągnięcie takiego stanu, jakkolwiek bardzo potrzebne, choćby ze względu na roczne planowanie budżetu, jest dość trudne ze względu na ograniczoną ofertę szkoleń ze strony specjalizujących się w tym zakresie instytucji, z których nie wszystkie z odpowiednim wyprzedzeniem o niej informują. Poza tym zapewniają one w gruncie rzeczy tylko szkolenia związane z określonymi stanowiskami pracy w bibliotece. Z konieczności więc menedżerowie bibliotek traktują je także jako środek szkolenia ze względu na indywidualne potrzeby, np. przez identyfikację tematyki szkolenia z wykonywanymi przez pracownika czynnościami w bibliotece lub przed ewentualną planowaną zmianą w tym zakresie. Szkolenia zewnętrzne traktowane są w bibliotekach także jako forma pozafinansowego motywowania pracowników.

Szczególnym rodzajem szkolenia jest samokształcenie pracowników, które daje pożądane efekty wtedy, gdy jest ono inspirowane i kierowane przez menedżerów. Wymaga to jednak od nich nie tylko umiejętności menedżerskich, ale i autorytetu wyrażającego się m.in. znajomością nowego piśmiennictwa zarówno fachowego, jak z zakresu dziedzin pokrewnych, np. tak przydatnego w pracy bibliotek marketingu, psychologii czy psychologii społecznej. Wreszcie przez aktywność własną rozumieć należy coś, co Robert Kwaśnica określa jako stadium postkonwencjonalne w rozwoju zawodowym, czyli fazę twórczego przekraczania roli zawodowej [5, s. 29]. Stadium to wiąże on wprawdzie z dużym doświadczeniem zawodowym, ale w obecnych uwarunkowaniach burzliwie zmieniającego się otoczenia koniecznością staje się osiąganie go zgoła jednocześnie z wcześniejszymi fazami, zwanymi przedkonwencjonalną i konwencjonalną. Polega ona na wszelkich przejawach własnej twórczości oraz różnych formach dzielenia się wiedzą, co traktować należy jako wielce pożądane zjawisko powstawania organizacji uczącej się.

Joachim Lelewel powiedział ponoć, że jeśli chce się zgłębić daną rzecz, najlepiej napisać o niej książkę. Dlatego wskazane jest inspirowanie podejmowania przez bibliotekarzy badań, w tym również zdobywanie stopni naukowych. Najlepiej z zakresu nauki o bibliotece i w bliskim powiązaniu z praktyką biblioteczną. W związku z tym niezbędna jest właściwa inspiracja ze strony menedżera, wynikająca z jego kompetencji zawodowych i naukowych, zachęta i stałe wspieranie, także finansowe oraz zapewnienie możliwości prezentacji wyników badań w formie

publikacji, udziału w imprezach naukowych oraz szkoleniu pracowników. Pożytki stąd płynące to poznanie przez badających dotychczasowego stanu wiedzy, wzbogacenie jej, nawiązywanie więzi z innymi specjalistami i profesjonalistami oraz poczucie samorealizacji, a przy okazji wzmocnienie prestiżu – osobistego i biblioteki. Zagrożenie zaś występuje tylko jedno – chęć przejścia do placówek naukowych.

Biblioteki są wdzięcznym miejscem dla innowacji, głównie organizacyjnych, najczęściej polegających na adaptacji rozwiązań funkcjonujących w innych bibliotekach lub nawet w organizacjach komercyjnych. Ich poszukiwanie wymaga odpowiedniej kultury organizacyjnej biblioteki, zorientowanej na innowacyjność, mobilność pracowników, sprawnie funkcjonujące systemy komunikacji wewnątrz biblioteki oraz otwartość ze strony menedżerów.

Inna, równie pożądana forma twórczości to prace popularyzatorskie i poradnicze w postaci informatorów, poradników i podręczników. Prace te również wymagają gruntownego poznania istniejącej wiedzy naukowej i zawodowej oraz osobistego mistrzostwa. Z kolei twórczość publicystyczna pozwala pracownikom na bieżąco śledzić życie zawodowe w skali lokalnej i globalnej i wciąż na nowo rozwijać własne kompetencje zawodowe.

Do aktywności własnej należy też członkostwo i działalność bibliotekarzy w organizacjach naukowych i zawodowych. Pierwsze z nich stwarzają nie tylko możliwości uprawiania i publikowania badań, ich prezentacji poprzez sympozja, seminaria i konferencje naukowe, ale także popularyzują wiedzę naukową w postaci otwartych zebrań naukowych, w których mogą brać udział wszyscy zainteresowani.

Stowarzyszenia zawodowe bibliotekarzy mają zwykle za cel m.in. inspirowanie i inicjowanie zainteresowań naukowych oraz promowanie nowoczesności w bibliotekarstwie. Służą temu imprezy naukowe i szkoleniowe. W ich ogniwach statutowych bibliotekarze grupują się wedle swoich specjalności i zainteresowań, co sprzyja wymianie doświadczeń, przemyśleń i w ten sposób pomnażaniu własnej wiedzy i umiejętności. Nie do przecenienia jest możliwość realizacji, poprzez stowarzyszenia alternatywnej w stosunku do codziennej pracy, kariery zawodowej poprzez pełnienie funkcji z wyboru.

Tę listę form rozwoju zawodowego uzupełnić należy o okresowe ocenianie pracowników. Służy ono bowiem m.in. uświadomieniu im ich ewentualnych niedostatków wiedzy, umiejętności, zarządzania własnym czasem pracy lub sprawności w realizacji zadań, za czym powinno iść ustalenie metod, środków i czasu, w jakim należy je zminimalizować lub wyeliminować [10, s. 346-347]. Oceny okresowe służą też lepszemu poznaniu przez przełożonych możliwości pracowników i skutecznemu motywowaniu ich do działania, do lepszego zrozumienia przez pracowników celów i zadań biblioteki, a tym samym i ich samych, ukazaniu możliwych ścieżek rozwoju i kariery w firmie. Pracownicy zaś zyskują znakomitą okazję dowartościowania się poprzez podzielenie się z przełożonym swoimi spostrzeżeniami o bibliotece, zespole, w którym pracuje, swoich oczekiwaniach, a także o pomysłach, których wcielenie może usprawnić jakiś odcinek jej

funkcjonowania [3, s. 10-11]. Rola menedżerów w rozwoju zawodowym bibliotekarzy fragmentarycznie została już wyżej ukazana.

Zdążając do formułowania końcowych wniosków stwierdzić należy, że warunkiem skutecznej realizacji tej funkcji jest posiadanie przez menedżerów na wszystkich szczeblach zarządzania w bibliotece zarówno kompetencji zawodowych jak i zarządczych. W dużych bibliotekach, w których pracownicy podzieleni są na mniejsze jednostki organizacyjne i zespoły, zarząd najwyższego szczebla musi mieć przynajmniej przygotowanie menedżerskie. Pozwala ono bowiem wykorzystywać w sposób profesjonalny wszystkie instrumenty zarządzania biblioteką. Natomiast głęboka i stale aktualizowana wiedza i umiejętności zawodowe czynią menedżera bardziej wiarygodnym i autorytatywnym. On zaś może właściwie dobierać sobie pracowników, właściwie diagnozować stan ich kompetencji oraz potrzeby w zakresie ich wzbogacania zgodnie z potrzebami danej biblioteki. Wiedza zawodowa, znajomość piśmiennictwa fachowego z zakresu bibliotekarstwa oraz dyscyplin pomocniczych pozwala mu też wspierać pracowników w autoedukacji oraz w podejmowaniu przedsięwzięć o charakterze naukowym.

Aby skutecznie, w zgodzie z celami kierowanej biblioteki oraz aspiracjami pracowników, planować ich rozwój i wspierać w tym zakresie, menedżer musi dążyć do stworzenia odpowiedniej kultury organizacyjnej, czyli upowszechniać takie wartości i wzory, które sprzyjają lepszemu poznaniu zadań biblioteki, uczeniu się, pewnemu stopniowi samodzielności i tym samym odpowiedzialności wszystkich pracowników za funkcjonowanie biblioteki i jej społeczny wizerunek, a także harmonijnemu łączeniu interesu biblioteki z indywidualnymi aspiracjami bibliotekarzy.

Konieczna jest wreszcie świadomość, że im więcej inwencji potrzebne jest w pracy, tym mniej skuteczne są tradycyjne środki motywowania pracowników i tym większa jest jej efektywność, gdy pracownik ma większy zakres samodzielności i odpowiedzialności oraz stworzone warunki do osobistego rozwoju. Owo przeniesienie kreatywności i wizji na podwładnych w każdej organizacji, bez względu na branżę jest najbardziej czytelną funkcją menedżera – przywódcy naszych czasów.

Bibliografia

1. BECKER Gary Stanley. *Human capital: a theoretical and empirical analysis with special reference to education*. New York: National Bureau of Economic Research, 1975. ISBN 0870145134.
2. DOMAŃSKI Stanisław Ryszard. Kapitał ludzki: stan i perspektywy. In *Kapitał ludzki: stan i perspektywy. Raport nr 27*. Warszawa: Rada Strategii Społeczno-Gospodarczej przy Radzie Ministrów, 1998, s. 65-106.
3. JĘDRZEJCZAK Jacek. *Oceny okresowe: zarządzanie przez ocenianie*. Gdańsk: IPK, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, 2000. ISBN 83-71873-83-2.
4. KOŻUCH Barbara. Zarządzanie kapitałem ludzkim a sukces rynkowy firmy. In KOŻUCH Barbara (red.). *Kształtowanie kapitału ludzkiego firmy*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2000, s. 55-63.

5. KWAŚNICA Robert. *Wprowadzenie do myślenia o wspomaganiu nauczyciela w rozwoju*. Wrocław: Wrocławska Oficyna Nauczycielska Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego, 1994. ISBN 83-86278-24-2.
6. MAKOWSKI Kazimierz. Kapitał ludzki w skali mikroekonomicznej. In MAKOWSKI Kazimierz (red.). *Instrumentarium zarządzania zasobami ludzkimi*. Warszawa: SGH Oficyna Wydawnicza, 2002, s. 177-206. ISBN 83-7225-195-9.
7. MAKOWSKI Kazimierz. *Społeczny koszt pracy żywej w gospodarce socjalistycznej*. Warszawa: Szkoła Główna Planowania i Statystyki, 1988.
8. RYBAK Mirosława. Kierowanie karierą. In MAKOWSKI Kazimierz (red.). *Instrumentarium zarządzania zasobami ludzkimi*. Warszawa: SGH Oficyna Wydawnicza, 2002, s. 323-344. ISBN 83-7225-195-9.
9. RYBAK Mirosława. Rola kształcenia i doskonalenia pracowników w rozwoju potencjału pracy. In MAKOWSKI Kazimierz (red.). *Instrumentarium zarządzania zasobami ludzkimi*. Warszawa: SGH Oficyna Wydawnicza, 2002, s. 363-392. ISBN 83-7225-195-9.
10. SMYK Ewa. Znaczenie oceniania w kształtowaniu rozwoju pracowników. In MAKOWSKI Kazimierz (red.). *Instrumentarium zarządzania zasobami ludzkimi*. Warszawa: SGH Oficyna Wydawnicza, 2002, s. 345-362. ISBN 83-7225-195-9.
11. URBAŃSKI Janusz. Rozwój i edukacja pracownika. In URBAŃSKI Janusz (red.) *Rozwój i szkolenie w firmach: teoria i rzeczywistość*. Płock: Wydawnictwo Naukowe Novum, 2004, s. 13-31. ISBN 83-89416-42-5.

Marketing elektroniczny biblioteki

Słowa kluczowe: marketing elektroniczny, zarządzanie biblioteką, media elektroniczne

Abstrakt: W artykule przedstawiono definicje, typologię i najważniejszą terminologię dotyczącą marketingu elektronicznego jak i jego zastosowanie w bibliotekach. Teoria uzupełniona została wynikami badań statystycznych dotyczących wykorzystania mediów elektronicznych w działaniach marketingowych w ostatnich latach zarówno w Polsce, jak i na świecie.

Keywords: e-marketing, library management, electronic media

Abstract: The paper presents a definition, a typology and the most important terminology concerning e-marketing as well e-marketing application in libraries. The author also includes the results of statistical research dealing with the use of e-media in e-marketing in Poland and all over the world for the last few years.

Internet należy do nowo powstałych środków masowego przekazu. Jego popularność w zakresie transferu informacji wciąż rośnie, co jest wynikiem wielu nowych możliwości, jakie oferuje w stosunku do tradycyjnych mediów, takich jak prasa, radio czy telewizja. Przekazy internetowe odznaczają się szybkością w publikowaniu informacji, większą elastycznością oraz interaktywnością, dzięki czemu budzą coraz większe zainteresowanie wśród potencjalnych użytkowników bibliotek oraz ich pracowników. Również działania marketingowe są źródłem zainteresowania bibliotekarzy. Instytucje o orientacji marketingowej definiowane są jako organizacje „charakteryzujące się silną koncentracją uwagi na swych klientach” [15, s. 50]. Z połączenia tych dwóch nurtów zrodził się i nadal rozwija marketing elektroniczny bibliotek.

Komunikacja elektroniczna (e-communication), która stanowi podstawowy element marketingu elektronicznego określana jest jako „rodzaj komunikacji międzyludzkiej wspomaganej poprzez nowoczesną technologię oraz media elektroniczne, np. e-mail” [6, s. 146]. Początki informatyzacji operacji przekazu informacji datowane są na lata sześćdziesiąte XX w., kiedy to duże koncerny przemysłowe zaczęły wdrażać systemy informatyczne służące do transferu danych [5, s. 37]. Obecnie marketing elektroniczny często utożsamiany jest z **marketingiem internetowym**, definiowanym jako „prowadzenie działalności marketingowej poprzez globalną sieć” [7, s. 16], podczas gdy marketing elektroniczny to działania szerzej

zakrojone, nie ograniczające się wyłącznie do jednego medium, bazujące na nowej technologii, takiej jak np. telefonia komórkowa. Do narzędzi marketingu internetowego można zaliczyć między innymi **desktop marketing**, czyli „działania marketingowe prowadzone poprzez pulpit systemu operacyjnego komputera” [13, s. 52] oraz, w niektórych sytuacjach, **marketing wirusowy**, polegający na zainicjowaniu sytuacji, w której użytkownicy sami będą przekazywali między sobą informacje o usługach biblioteki. Niekiedy autorzy dokonują podziału na **marketing bezpośredni** (bez udziału czynników pośredniczących w przekazie) i **marketing interaktywny**. Marketing elektroniczny, zaliczany do drugiej kategorii, uznawany jest za narzędzie interaktywne ponieważ, dzięki zastosowaniu instrumentów elektronicznych, powoduje interakcje między nadawcą (biblioteką) a odbiorcą informacji (czytelnikiem) [4, s. 76-79].

Częstokroć działania marketingowe, a szczególnie marketing elektroniczny, budzą wśród bibliotekarzy wiele obiekcji. Ich przyczyną jest postrzeganie go jako agresywnej działalności rynkowej, mającej na celu wymuszenie na klientach zakupu oferowanych dóbr lub usług. Wąskie pojmowanie marketingu, według którego polega on na dążeniu do osiągania jak największych zysków finansowych, spowodowało niechęć wielu bibliotekarzy do prób wykorzystywania użytecznych elementów tej koncepcji. Tymczasem opiera się ona przede wszystkim na poznaniu potrzeb otoczenia, a następnie próbie ich realizacji. Marketing biblioteczny to więc nie tylko próba przekonania czytelników do korzystania z usług biblioteki, takich jakie były one dotychczas. To przyjęcie pewnej filozofii, która mówi o swego rodzaju partnerstwie między czytelnikiem i bibliotekarzem, partnerstwie, które wiąże się z próbą nawiązania dialogu i stworzeniem aktywnej postawy pracowników bibliotek, aby świadczyć usługi jak najwyższej jakości i spełniać oczekiwania otoczenia.

Opracowanie łatwo dostępnych i w miarę tanich nowych technologii otworzyło przed bibliotekarzami szerokie możliwości lepszej komunikacji z użytkownikami jak też i nowe perspektywy świadczenia usług. Coraz rzadziej pojawia się pytanie czy biblioteki powinny świadczyć swoją ofertę wykorzystując do tego celu Internet, lecz w jaki sposób powinny to robić. W ciągu ostatnich lat można zaobserwować głębokie przemiany zachodzące w stylu życia, nawykach i preferencjach użytkowników bibliotek. Nowe medium, jakim jest Internet, z niewiele znaczącego projektu technicznego, stało się dla wielu osób podstawowym narzędziem pracy i rozrywki. Jak pisze Dominik Kaznowski: „Internet to już nie jest *wirtualny świat*, do którego czasami się zagląda – to świat, w którym coraz większe grupy konsumentów *żyją*, nawiązują kontakty, komunikują się z innymi, a nawet tworzą zupełnie nowe społeczności, i to zarówno w sieci, jak i poza nią, w realnym świecie” [9, s. 6]. Istotnym jest, aby biblioteki stały się częścią tego świata, świata realnego umiejscowionego w wirtualnej przestrzeni.

W Polsce zasięg dostępu do Internetu rośnie z każdym rokiem. Zwiększa się również jego udział w wydatkach ponoszonych na media (prasa, radio, telewizja). Według danych z kwietnia 2007 r. podłączenie do sieci posiadało w Polsce 14,1 mln

konsumentów, zaś blisko 40% z nich to użytkownicy aktywni, przeznaczający na to medium minimum godzinę dziennie [9, s. 10-11]. Warto zwrócić uwagę, że są to w większości osoby młode (uczniowie, studenci) oraz aktywne zawodowo, a więc potencjalni użytkownicy bibliotek. Z kolei w grupie wiekowej 15-19 lat, a więc w okresie, w którym nabywane są przyzwyczajenia, kontynuowane nieraz przez całe życie, korzystanie z Internetu deklaruje już ponad 90% osób [9, s. 12]. W grupach wiekowych 20-29 oraz 30-39 lat procent użytkowników zmniejsza się tylko nieznacznie i wynosi 52 i 47% [9, s. 12]. Tak więc, najmniej aktywną grupą pozostają osoby w wieku starszym, choć w wyniku zastępowalności pokoleń, już niedługo i one będą zaliczały się do aktywnych użytkowników Internetu.

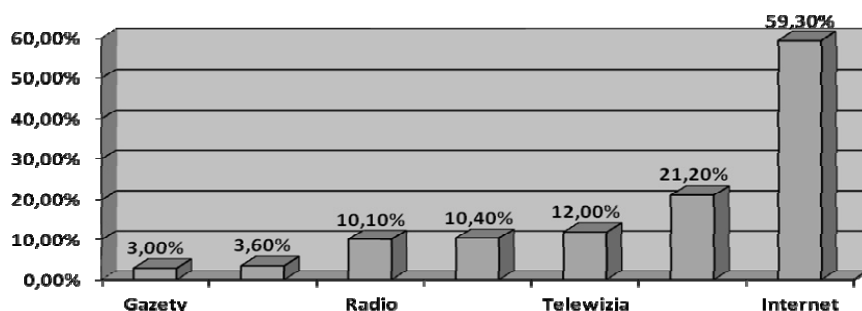
Według szacunków, dostęp do Internetu na świecie w czerwcu 2007 r. miało 17,2% ludzi (1,13 mld osób) [9, s. 33], zaś w Unii Europejskiej w pierwszej połowie 2009 r. 65% gospodarstw domowych [18], przy czym liczba ta ciągle rośnie, zaś penetracja sieci jest bardzo nierównomierna i zależy od kraju, a nawet regionu zamieszkania. Polska, znajduje się w dosyć komfortowej sytuacji i nie odbiega znacząco od krajów Unii Europejskiej, w przeciwieństwie do państw afrykańskich, azjatyckich oraz Ameryki Południowej. Według badań z 2007 r. państwem o wysokim odsetku mieszkańców z dostępem do Internetu były Stany Zjednoczone (69%), choć ponad 1/3 internautów to przedstawiciele państw azjatyckich, w których zaledwie 11% ludności ma zapewniony dostęp do sieci. Pozostałe kraje, znajdujące się w czołówce to: Islandia (86,3%), Szwecja (75,6%), Portugalia (73,8%), Holandia (73,3%) i Dania (69%). Najgorzej w Europie wypadają kraje południowe: Grecja (33,5%), Cypr (33,6%) i Turcja (21,1%) [9, s. 34-35].

W Polsce Internet rozwija się bardzo dynamicznie i z każdym rokiem można obserwować znaczący wzrost jego zasięgu. W 2007 r. dostęp do tego medium posiadało 29,9% obywateli, co jest wynikiem nieco niższym niż średnia dla Europy z tego samego roku, która wyniosła 39,4%. Według badań z kwietnia 2007 r., w kraju zarejestrowano 14,1 mln internautów powyżej siedmiu lat [9, s. 37], zaś badania firmy SMG/KRC z 2010 r. mówią już o 49 procentach Polaków dysponujących Internetem, co wynosi około 19 mln osób [19]. Warto przy tym zaznaczyć, że aktywność polskich użytkowników jest znaczna, czego dowodzi liczba wpisów zamieszczanych w światowej encyklopedii internetowej *Wikipedia*, w której najwięcej haseł opublikowano w języku angielskim, niemieckim, francuskim oraz właśnie polskim [9, s. 36]. Polski internauta spędza w sieci miesięcznie średnio 28 godzin i 18 minut, brytyjski aż 34 godziny (i jest to najwyższy wynik w Europie), zaś rosyjski zaledwie 13 godzin, co jest wynikiem najniższym (dane z kwietnia 2007 r.) [9, s. 91]. W efekcie zmian w konsumpcji Internetu zmienia się również czas spędzany na poszczególnych typach stron. Użytkownicy znacznie chętniej, niż początkowo, korzystają z mniejszych, bardziej wyspecjalizowanych witryn, dostosowanych do ich indywidualnych potrzeb i zainteresowań. Tendencja ta jest korzystna dla bibliotek i stanowi szansę na przyciągnięcie użytkowników za pośrednictwem swojej wyspecjalizowanej oferty elektronicznej.

Powszechny dostęp do Internetu ciągle jeszcze pozostaje domeną państw wysokorozwiniętych. Medium to traktowane jest jako jeden z podstawowych wyznaczników społeczeństwa informacyjnego, ku któremu dąży m.in. Polska. Jednym z warunków, który muszą spełniać państwa pretendujące do tego miana jest poziom informatyzacji urzędów i usług publicznych. I tu niestety Polska wypada słabo. O ile firmy komercyjne i prywatni użytkownicy stosunkowo efektywnie wykorzystują narzędzia elektroniczne, o tyle sfera publiczna jest w tym zakresie zapóźniona. W 2006 r. zaledwie 20% usług publicznych było dostępnych drogą elektroniczną, podczas gdy średnia dla Unii Europejskiej wynosi 50%. Niższy wskaźnik niż Polska miało zaledwie jedno państwo – Łotwa, z wynikiem 10% [9, s. 41]. Również informatyzacja bibliotek nie rozwinęła się jeszcze na wystarczającym poziomie. Według badań przeprowadzonych na Podlasiu w 2009 r. przez Annę Nosek, Katarzynę Zimnoch i Marcina Pędicha, zaledwie 16,5% bibliotek posiada swoją stronę www. W ocenie autorów badania, poza nielicznymi wyjątkami, są to strony bardzo niedoskonałe, z wyraźnymi brakami, które wymagają wielu zmian i uzupełnień, stanowiące jedynie „tablice informacyjne” nie zaś profesjonalne serwisy [14].

Komunikacja z użytkownikiem biblioteki przy pomocy narzędzi elektronicznych, oferujących zarówno tekst, jak i dźwięk, obraz oraz grafikę, jest stosunkowo młodym elementem działań marketingowych. Dla licznych firm komercyjnych Internet stał się wyłącznym kanałem reklamowym, zaś dla wielu, szczególnie mniejszych bibliotek, stanowi jedyną możliwość reklamy. Narzędzia elektroniczne mogą również stanowić wsparcie dla tradycyjnego marketingu, kiedy np. na potrzeby marketingu klasycznego zostaje przeprowadzona ankieta elektroniczna. Wzrost zainteresowania promocją w Internecie odzwierciedlają wyraźnie nakłady ponoszone na reklamę w poszczególnych klasach mediów, co zilustrowano na rysunku 1. Wydatki na reklamę w Internecie w Polsce w 2000 r. wynosiły 16 mln zł, zaś pięć lat później wzrosły do poziomu 121 mln zł [16, s. 132].

Rysunek 1. Dynamika wzrostu nakładów na reklamę w poszczególnych klasach mediów w Polsce w 2006 r.

Źródło: KAZNOWSKI Dominik. *Nowy marketing w Internecie*. Warszawa, 2007, s. 116.

Komunikacja w ramach marketingu elektronicznego, podobnie jak i komunikacja w ramach tradycyjnych kanałów przekazu informacji ma na celu:

- wzmocnienie pozytywnych opinii o bibliotece,
- zmianę opinii negatywnych oraz
- ujawnienie tzw. postaw utajonych i ich transformację w świadome pozytywne dla biblioteki przekonania.

Ponieważ jednak dotarcie do wszystkich grup otoczenia biblioteki przy pomocy kanałów marketingu elektronicznego nie jest możliwe, należy wybrać priorytetowe grupy docelowe, do których głównie i przede wszystkim będą kierowane przekazy informacyjne oraz usługi elektroniczne.

Zwykle, organizacje przeprowadzające promocję w Internecie skupiają się na realizacji dwóch różnych celów: osiągnięciu określonego wymiernego efektu, wywołanego przekazem lub też zmianach wizerunkowych i świadomościowych. Biblioteki dążą zwykle do szeroko rozumianej komunikacji z otoczeniem, w wyniku której ma nastąpić zmiana w postrzeganiu biblioteki i książki. Zdarzają się jednak także instytucje biblioteczne, które w wyniku komunikacji elektronicznej chciałyby osiągnąć możliwe do oszacowania korzyści, np. wzrost wykorzystania baz danych, zwiększenie frekwencji na szkoleniach itp.

Według Sama Blacka skuteczna komunikacja wymaga:

- wcześniejszej analizy osobowości i motywacji nadawcy,
- badań kontaktów istniejących między nadawcą a odbiorcą,
- umiejętności zidentyfikowania priorytetowych odbiorców,
- wiedzy o składzie i potrzebach grupy odbiorców, na których nakierowany jest przekaz,
- wiedzy na temat procesów komunikacji oraz sposobów modyfikowania postaw,
- stworzenia przekazu w formie atrakcyjnej dla odbiorców,
- identyfikacji odpowiednich kanałów komunikacji [3, s. 52].

Do podstawowych zalet przekazów internetowych można zaliczyć:

- szybkość,
- dostępność (24 godziny na dobę niezależnie od lokalizacji geograficznej),
- elastyczność,
- interaktywność,
- multimedialność,
- dużą pojemność treści (w przeciwieństwie do tradycyjnych mediów ograniczonych czasem emisji czy rozmiarem kolumn),
- międzynarodowy zasięg,
- wielowymiarowość (wykorzystanie publikowanych treści zarówno do celów prywatnych, jak i zawodowych),
- możliwość swobodnego komentowania i oceniania treści (demokratyzacja),
- możliwość modyfikowania już raz zamieszczonych treści,

- możliwość nieskrępowanego dalszego przekazywania treści innym zainteresowanym osobom,
- ogromny wpływ na odbiorców i użytkowników,
- dostosowanie formy przekazu do nowego typu konsumpcji informacji (tzw. skanowanie a nie czytanie),
- niskie koszty dystrybucji informacji.

Wady zaś, to przede wszystkim:

- gorsze opracowanie stylistyczne przekazywanych treści,
- niższa wiarygodność informacji,
- mniejsza wnikliwość w ujęciu tematu,
- błędy merytoryczne,
- wulgaryzm i brak kultury słowa,
- częsty brak etyki i nieprzestrzeganie tradycyjnych zasad moralnych,
- bariery technologiczne powodujące ograniczony dostęp do sieci np. z powodu braków sprzętowych.

Działania marketingowe bibliotek w Internecie mogą obejmować różne formy przekazu, które wraz z rozwojem technologii informatycznej znacznie się rozwijają i udoskonalają. Ich lista, z każdym rokiem się poszerza, zaś instytucje mają do dyspozycji coraz szerszą gamę aplikacji. Podstawowe to:

- strony www,
- grupy dyskusyjne,
- fora,
- blogi,
- newslettery,
- poczta elektroniczna,
- chaty biblioteczne,
- księgi gości w witrynie internetowej biblioteki,
- serwisy społecznościowe,
- wortale,
- mechanizmy wiki.

Rzadziej wykorzystywane przez biblioteki są platformy podcastingowe, które umożliwiają publikację treści elektronicznych w postaci dźwiękowej lub filmowej, co jest niezwykle użyteczne np. w procesie e-learningu. Publikowanie materiałów typu podcast, choć jest stosunkowo pracochłonne i dużo bardziej skomplikowane niż tworzenie plików tekstowych, może znacząco wpłynąć na zwiększenie atrakcyjności serwisów bibliotecznych. Aby zobrazować zainteresowanie tego typu materiałami w sieci, wystarczy przytoczyć dane dotyczące jednego z serwisów oferującego usługę publikacji multimedialnych: „w grudniu 2005 r. serwis You Tube odwiedziło 3 mln internautów. Miesiąc później – 10 milionów. W kwietniu 2006 r. You Tube miał już 50 milionów użytkowników. Dziś w serwisie oglądanych jest 100 mln plików wideo dziennie, a każdego dnia do You Tube dodawanych jest 65 tys. nowych materiałów”

[9, s. 88]. Dla porównania, z raportu serwisu Technorati wynika, że blogosfera na świecie podwaja się co około 6 miesięcy, zaś blogerzy co godzinę tworzą na stronach 50 tys. nowych wpisów [9, s. 57].

Powoli można również zauważyć wzrastającą aktywność bibliotekarzy w wirtualnych światach, czyli tzw. second life (szerzej promocję bibliotek w second life analizowała w swojej pracy Monika Krakowska [10]). Zupełnie niespotykane w działaniach marketingowych bibliotek są z kolei typowe mechanizmy reklamy będące domeną firm komercyjnych, do których należą takie narzędzia jak: bannery (np. buttons, billboards, double billboard, skyscraper), pop-upy (np. scrolling pop-up, pop-under), interstitial (np. media break, poltergeist, intermovie), floating ad (np. toplayer, medialayer, easy rider), shaped pop-upy (np. brand-mark, dancing pop-up), kick-ady, czy watermarks, które ze względu na niską przydatność w dziedzinie bibliotekoznawstwa, spowodowaną wysokimi kosztami publikacji, nie będą szerzej omawiane w niniejszym artykule. Szczegółowej charakterystyki wymienionych narzędzi dokonał Adam Dyba w pracy *Komunikacja marketingowa: instrumenty i metody* [17, s. 247-262].

Niezależnie od formy zaistnienia biblioteki w sieci należy pamiętać, że Internet jest pełnoprawnym medium z wszelkimi tego konsekwencjami. Pomimo stosunkowej łatwości publikacji treści, przekazy informacyjne czytane są przez wielu użytkowników Internetu, a więc wymagają świadomego kreowania treści, które mają zostać przekazane nie tylko czytelnikom biblioteki, ale również i innym grupom wpływu. Odbiorcy marketingu internetowego bibliotek to przede wszystkim:

- aktualni i potencjalni użytkownicy biblioteki,
- lokalna społeczność,
- ponadlokalna społeczność (społeczność narodowa i międzynarodowa → marketing na rzecz czytelnictwa),
- pracownicy bibliotek,
- dostawcy i partnerzy,
- sponsorzy i donatorzy,
- przedstawiciele środków masowego przekazu.

Aby biblioteka mogła nawiązać skuteczny dialog z tymi partnerami, niezbędne jest stworzenie profesjonalnie opracowanej strony www. Niezależnie od używanego przez bibliotekę oprogramowania, protokołów komunikacyjnych, platform sprzętowych czy sposobu nawigacji serwis internetowy powinien charakteryzować się funkcjonalnością i komunikatywnością. Do podstawowych wymogów stawianych bibliotecznym witrynom internetowym można zaliczyć:

- szybki czas ładowania strony, a więc i dostępu do zawartych na niej informacji,
- możliwość odczytu strony z najpopularniejszych przeglądarek internetowych,
- poprawność techniczną w budowie strony,
- wysoką komunikatywność strony,

- poprawność merytoryczną zamieszczanych informacji,
- ciekawą treść,
- atrakcyjną i funkcjonalną szatę graficzną strony,
- możliwość prostego i szybkiego poruszania się po stronie (łatwość nawigacji),
- możliwość wyboru różnych wersji językowych strony (szczególnie w przypadku większych bibliotek),
- zamieszczenie na stronie gotowych formularzy zapytań, maili, telefonów, adresów oraz innych form kontaktu z biblioteką;
- możliwość odszukania strony za pośrednictwem serwisów branżowych itp.

Piotr Andrzejewski i Wiesław Kot wskazują ponadto na takie niezbędne cechy stron internetowych jak:

- przemyślana struktura (serwis nie może być tylko zbiorem wszelkich informacji);
- logiczność (dokumenty powinny być powiązane ze sobą tematycznie w sensowny sposób);
- prostota (użytkownik serwisu nie będzie chciał poświęcać czasu na uczenie się obsługi serwisu);
- intuicyjność (nawet przy braku wiedzy co do budowy serwisu, powinna istnieć możliwość przewidzenia, w jakich jego częściach można znaleźć informację danego typu);
- szybkość działania (konstrukcja strony powinna gwarantować odpowiednią prędkość działania witryny w celu zapewnienia należytej wygody użytkownika);
- ograniczenie głębokości struktury (do dokumentu powinno się dotrzeć nie dalej niż w trzech, czterech krokach);
- możliwość powrotu na główną stronę z dowolnego miejsca w serwisie;
- zamieszczenie narzędzia pozwalającego na szybkie wyszukanie informacji;
- wyraźne zaznaczenie, które ze stron są jeszcze w budowie [na podstawie 1, s. 201-202].

Efektywność oraz poprawność strony www można rozpatrywać z kilku punktów widzenia, m.in.:

- estetyki strony (wygląd graficzny),
- organizacji strony (funkcjonalność – rozlokowanie przycisków, pasków, menu itp.),
- treści merytorycznych zawartych na stronie,
- elementów technicznych, tj. szybkość ładowania, sposób kodowania itp.

Niezbędne elementy strony internetowej biblioteki z punktu widzenia marketingu elektronicznego to:

- kontakt z poszczególnymi działami lub pracownikami biblioteki,
- informacje ogólne na temat biblioteki, takie jak misja, historia, czy oferta usługowa placówki,

- FAQ,
- dział prasowy, zawierający wszelkie oświadczenia biblioteki kierowane do prasy oraz archiwum wiadomości i artykułów publikowanych na temat biblioteki,
- zamieszczanie użytecznych informacji dla czytelników, takich jak dostęp do baz danych, bibliotek wirtualnych, wyszukiwarek i in.,
- tworzenie na bieżąco aktualizacji strony.

Komunikacja internetowa powinna mieć charakter dwustronny, interaktywny. Nie powinna ograniczać się wyłącznie do zamieszczania informacji na stronie biblioteki. Badania firm komercyjnych pokazują, że odsetek klientów, z którymi przedsiębiorcy nie nawiązują żadnych kontaktów w ciągu roku jest bardzo wysoki i wynosi 41% [4, s. 189], co jest zjawiskiem niekorzystnym z punktu widzenia marketingu. Podobnie biblioteki powinny zwiększyć swoje starania i przy pomocy narzędzi elektronicznych aktywizować czytelników oraz informować ich o aktualnej ofercie. Witryna internetowa musi również zapewniać możliwość komunikowania się z inicjatywy osób ją przeszukujących (m.in. wyrażanie opinii i uwag użytkowników poprzez pocztę elektroniczną, fora lub wysyłanie gotowych formularzy). Według powszechnie przyjętych standardów stosowanych w komunikacji elektronicznej czas, który upływa od zadania pytania przez internautę do udzielenia odpowiedzi nie może być zbyt długi. W zależności od użytego narzędzia powinien wynosić od kilku-kilkunastu minut (np. czaty) do maksymalnie 24 godzin (e-maile). To właśnie integracja tak różnych kompetencji (komunikacyjnych, bibliologicznych, marketingowych i technicznych) powoduje największą trudność w umiejętnym stosowaniu marketingu elektronicznego.

Podstawowym wymogiem marketingu realizowanego poprzez stronę www biblioteki jest aktualizowanie strony. Absolutnie niedopuszczalne jest zachowywanie materiałów już nieaktualnych lub mylących. Ponadto niezbędne są informacje o pracy poszczególnych działów biblioteki, wyszukiwarka w ramach strony www pozwalająca odnaleźć wybrane słowa lub frazy. Cenna jest również możliwość analizowania statystyki odwiedzin na poszczególnych podstronach. Na jej podstawie możliwe jest uzyskanie informacji, które działy biblioteki lub prowadzone akcje wzbudzają zainteresowanie odwiedzających, które zaś wymagają uatrakcyjnienia i reklamy.

W ramach marketingu internetowego możliwe jest prowadzenie różnego rodzaju badań i analiz o charakterze ilościowym lub jakościowym. Inna klasyfikacja badań wyróżnia analizy zachowań użytkowników Internetu (badania typu user-centric) oraz analizy aktywności gości serwisu internetowego (badania typu site-centric). Zwykle jednak badania polegają na kontroli oglądalności witryn przy pomocy wybranych narzędzi. Do najczęściej stosowanych metod zaliczane są:

- badania panelowe,
- badania ankietowe,
- analizy logowań,
- badania trackingowe.

Badania ankietowe w dużym stopniu skupiają się na cechach demograficzno-ekonomicznych i społecznych, pozwalają na analizę motywacji i satysfakcji użytkowników. Wywiady pogłębione prowadzone są najczęściej za pośrednictwem forów dyskusyjnych lub (rzadko) wideokonferencji⁴. Pozostałe mają charakter zautomatyzowany i koncentrują się wokół danych ilościowych, takich jak liczba użytkowników, liczba odsłon strony, długość czasu spędzanego na stronie, liczba odwiedzin przez jednego użytkownika, zasięg⁵, czy liczba przekierowań z poszczególnych adresów internetowych. Do ciekawszych przykładów badań, rzadko jednak stosowanych w praktyce, należy eye-tracking, czyli analizowanie ruchów gałki ocznej oraz sposobu poruszania się myszki komputera w celu uzyskania informacji o elementach witryny internetowej, które najbardziej skupiają lub dekoncentrują uwagę. W Polsce kompleksowe badania Internetu Megapanel PBI/Gemius prowadzi firma Gemius SA, która stworzyła standard pomiaru oglądalności serwisów internetowych.

Niezaprzeczalną zaletą prowadzenia elektronicznych badań marketingowych jest krótki czas ich realizacji a także możliwość zbadania dużej grupy respondentów przy stosunkowo niskich kosztach. Należy również pamiętać, że badania opinii oraz satysfakcji użytkowników korzystających z witryny biblioteki są istotnym elementem działań marketingowych, ponieważ w dobie mediów elektronicznych biblioteka coraz częściej oceniana jest przez pryzmat jej strony internetowej oraz usług zdalnych.

Wraz z rozwojem marketingu elektronicznego zaczęły powstawać firmy komercyjne specjalizujące się w prowadzeniu badań w sieci. Są to zarówno firmy, które realizują badania marketingowe w różnych typach mediów, jak i firmy skupiające się wyłącznie na badaniach marketingowych w Internecie. Do usług z zakresu marketingu elektronicznego wykonywanych na zasadach outsorsingu przez firmy zleczone, można zaliczyć np.:

- projektowanie i tworzenie stron www,
- pozycjonowanie stron www,
- tworzenie aplikacji wewnętrznych oferujących funkcję newslettera, forum dyskusyjnego, galerii itp.
- tworzenie komunikatorów,
- opracowanie systemów zarządzania treścią,
- opracowanie systemów generujących informacje z zakresu statystyki serwisów internetowych,
- tworzenie systemów CRM,
- projektowanie i budowę aplikacji dedykowanych, wspomagających określone procesy z zakresu marketingu elektronicznego organizacji,

---

⁴ Metodyka projektowania ankiet elektronicznych oraz tworzenia scenariuszy wywiadów została szerzej opisana w pracy *Badania marketingowe na rynku business-to-business* [14, s. 154-166, 220-225].

⁵ Stosunek liczby użytkowników strony www do liczby wszystkich użytkowników Interetu w danym przedziale czasowym.

- zamieszczanie w Internecie płatnych komunikatów internetowych (oprócz tekstu oświadczenia możliwe jest publikowanie informacji graficznych, takich jak zdjęcia czy wykresy, które wraz z tekstem zostają zamieszczone na stronie internetowej serwisu, w jego archiwum oraz przesyłane są do wskazanych grup odbiorców).

Marketing elektroniczny bibliotek nie powinien ograniczać się do mechanicznego stosowania wybranych narzędzi bądź zasad. Jego podstawowym założeniem winno być kreowanie unikalnej społeczności, która koncentruje się wokół określonej potrzeby realizowanej przez bibliotekę. Tą potrzebą może być zarówno chęć zdobywania nowej wiedzy, którą może zaspokoić biblioteka naukowa, jak też przynależność do grupy społecznej lub grupy dzielącej wspólne zainteresowania i pasje, działającej np. w bibliotece publicznej. Społeczność internetowa może działać równie aktywnie, z dużą intensywnością i zaangażowaniem, jak czytelnicy fizycznie odwiedzający bibliotekę. Nawiązanie relacji drogą elektroniczną jest szczególnie istotne, kiedy integrują one użytkowników oddalonych fizycznie od biblioteki lub użytkowników dysponujących ograniczonym czasem, co mogłoby spowodować osłabienie ich więzi z biblioteką świadczącą usługi wyłącznie w formie tradycyjnej.

Aby uwidocznic jak istotna jest rola działań promujących bibliotekę za pośrednictwem narzędzi elektronicznych wystarczy przytoczyć wyniki badań ankietowych przeprowadzonych przez autorkę na początku 2011 r. na grupie 630 użytkowników bibliotek akademickich. Według uzyskanych informacji ponad 76% czytelników regularnie korzysta z usług elektronicznych i informacji publikowanych przez bibliotekarzy w Internecie, zaś niecałe 24% zazwyczaj pomija ten rodzaj medium. Dla 80% istotna jest forma i poziom komunikacji z biblioteką (interfejs, częstotliwość kontaktów, ich jakość). 98% użytkowników szukając ogólnych informacji na temat biblioteki lub jej usług w pierwszej kolejności przeszukuje Internet i stronę www biblioteki. Z kolei chcąc nawiązać kontakt z bibliotekarzem blisko 27% badanych osób robi to za pośrednictwem Internetu, zaś 65% woli zgłosić się do biblioteki osobiście. 73% czytelników zwraca większą uwagę na materiały (foldery, zaproszenia, przekazy informacyjne), które otrzymuje za pośrednictwem maila niż te utrwalane w postaci druku lub przekazywane ustnie. 93% użytkowników ceni sobie informacje nadsyłane elektronicznie przez bibliotekarzy, dotyczące działalności biblioteki, planowanych wydarzeń, zmian w organizacji pracy lub terminach zwrotu książek. Również wysoką akceptacją i poparciem cieszą się rozwiązania z wykorzystaniem telefonii komórkowej, polegające np. na sms-owych przypomnieniach o upływającym terminie zwrotu materiałów bibliotecznych. Takie aplikacje są pozytywnie oceniane i oczekiwane przez niemal wszystkich użytkowników bibliotek (96%). Zaledwie 11% osób uczestniczących w badaniu korzysta z biblioteki wyłącznie w sposób tradycyjny, bez udziału mediów elektronicznych. Przedstawione wyniki stanowią więc potwierdzenie łatwo zauważalnej tendencji elektroniczacji usług bibliotecznych. Świadczą również

o potrzebie rozwoju działań marketingowych za pośrednictwem nowych mediów, takich jak Internet czy telefonia komórkowa.

Bibliografia

1. ANDRZEJEWSKI Piotr, KOT Wiesław. *Medialne public relations*. Poznań: Wydawnictwo Forum Naukowe, 2006. ISBN 83-88544-34-9.
2. BICKERTON Pauline, BICKERTON Matthew, PARDESI Upkar. *Marketing w Internecie*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2006. ISBN 83-89574-95-0.
3. BLACK Sam. *Public relations*. Kraków: Oficyna Ekonomiczna, 2006. ISBN 83-89355-00-0.
4. BRADY Regina, FORREST Edward, MIZERSKI Richard. *Marketing w Internecie*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2002. ISBN 83-208-1370-0.
5. BRUDŁO Piotr. Zastosowanie technologii internetowych w biznesowym segmencie rynku. *Zeszyt Naukowy Wyższej Szkoły Zarządzania w Gdańsku*. 2004, nr 1, s. 37-45. ISSN 1732-2510.
6. DETIENNE Kristen Bell. *Komunikacja elektroniczna*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-83-7601-519-4.
7. FRĄCKIEWICZ Ewa. *Marketing internetowy*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006. ISBN 83-01-14634-6.
8. KANIEWSKA-SĘBA Aleksandra, LESZCZYŃSKI Grzegorz, PILARCZYK Bogna. *Badania marketingowe na rynku business-to-business*. Kraków: Oficyna Ekonomiczna, 2006. ISBN 83-74-84-015-3.
9. KAZNOWSKI Dominik. *Nowy marketing w Internecie*. Warszawa: Difin, 2007. ISBN 978-83-7251-816-3.
10. KRAKOWSKA Monika. Nowe formy transferu wiedzy w wirtualnej rzeczywistości. Inicjatywy edukacyjne w Second Life. In *Zarządzanie informacją w nauce*. Katowice: Polskie Towarzystwo Informatyki, 2010, s. 231-238. ISBN 978-83-904561-9-5.
11. LAERMER Richard, PRICHINELLO Michael. *Public relations*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2004. ISBN 83-89120-81-X.
12. LEVINE Michael. *Partyzanckie public relations w Internecie*. Warszawa: Agencja Wydawnicza Placet, 2003. ISBN 83-85428-79-8.
13. PANKIEWICZ Konrad (red.). *E-marketing w akcji*. Gliwice: Wydawnictwo Helion, 2008. ISBN 978-83-246-2053-1.
14. PĘDICH Marcin. Rola serwisu www biblioteki publicznej w świetle badań na Podlasiu. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Współpraca bibliotek na szczeblu regionalnym, krajowym, międzynarodowym*. Gdańsk: Wydawnictwo Ateneum – Szkoły Wyższej, 2011, s. 173-180. ISBN 978-83-61079-14-9.
15. SARGEANT Adrian. *Marketing organizacji non profit*. Kraków: Oficyna Ekonomiczna, 2004. ISBN 83-89355-24-8.
16. SZPUNAR Magdalena. Internet jako skuteczne narzędzie PR. In TWORZYDŁO Dariusz, SOLIŃSKI Tomasz (red.). *Pracownicy i media w procesie komunikacji*. Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania, 2007, s. 125-135. ISBN 978-83-60583-09-8.
17. SZYMONIUK Barbara (red.). *Komunikacja marketingowa: instrumenty i metody*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2006. ISBN 83-208-1630-0.

18. *WNP.PL* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://it.wnp.pl/liczba-gospodarstw-domowych-z-dostepem-do-internetu-wzrosla-do-59-w-polsce,96225_1_0_0.html. Stan z dnia 15.01.2011.
19. *Wprost24* [Dokument elektroniczny]. 2011, nr 4. Tryb dostępu: <http://www.wprost.pl/ar/178448/Spada-liczba-internautow-w-Polsce/>. Stan z dnia 15.01.2011.

BIBLIOTEKI I BIBLIOTEKARZE ZA GRANICĄ

Digitization Techniques applied to the National Cultural Heritage of Bosnia and Herzegovina

*(Techniki digitalizacyjne stosowane w ochronie dziedzictwa narodowego
Bośni i Hercegowiny)*

Słowa kluczowe: dziedzictwo kulturowe, dygitalizacja, Digital Media Centre Sarajevo, dziedzictwo wirtualne, techniki 3D, Bośnia i Hercegowina

Abstrakt: W artykule przedstawiono zarys historii dziedzictwa kulturowego Bośni i Hercegowiny oraz zarys zastosowania technik digitalizacyjnych. Część teoretyczna została uzupełniona o wyniki wywiadu przeprowadzonego wśród wybranych specjalistów.

Keywords: cultural heritage, digitizing, Sarajevo Digital Media Centre, virtual heritage, 3D technologies, Bosna and Herzegovina

Abstracts: The paper presents an outline of cultural heritage history of Bosnia and Herzegovina and an outline of the use of e-technologies. The theoretical part of the article includes the results of an interview given by selected experts.

Background of the Problem

During the war 1992-1995 the national cultural heritage of Bosnia and Herzegovina was target to purposive destruction. The National and University Library of Bosnia and Herzegovina were deliberately burned by Serbian forces. Three months before burning of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina, the Oriental Institute in Sarajevo, host institution for one of the largest collections of Islamic and Jewish manuscripts and Ottoman documents in South-Eastern Europe was burned by Serbian forces. 5,263 bound manuscripts in Arabic, Hebrew, Persian and Bosnian written in Arabic script, 7,000 of Ottoman documents that were primary source materials for 500 years of Bosnian history, the collection of 19th century cadastral register and 200,000 of other documents from Ottoman period, including microfilmed copies, disappeared in flames. The printed books collection of the Oriental Institute that was the most comprehensive library in the region was completely destroyed as well as all work in progress [26]. The Library of the National Museum of Bosnia and Herzegovina with collections containing 200,000 of volumes

was successfully evacuated under sniper and shelling fire during 1992. Meanwhile, the National Museum was hit, parts of the Museum collections that were unmovable stayed and were exposed to further shelling and sniper fire [26]. The collections of the Gazi Husrev Bey's Library in Sarajevo were saved thanks to efforts of the library staff who allocated the library collections to 9 different secret locations in the city of Sarajevo during the war 1992-1995.

In April 1992 Serbian forces started destruction of the historic city of Mostar, the main centre of Herzegovina, the south-west region of the country. The Archives of Herzegovina, the institution treasuring past of the region since medieval times, was systematically bombarded and it was severely damaged. The Library of Mostar Catholic Archdiocese, The Library of the Museum of Herzegovina, Mostar University Library, and many other libraries, archives and other memory institutions were destroyed [26].

"Throughout Bosnia, libraries, archives, museums and cultural institutions have been targeted for destruction, in an attempt to eliminate the material evidence (...) documents and works of art (...) that could remind future generations that people of different ethnic and religious traditions once shared a common heritage in Bosnia. In the towns and villages of occupied Bosnia, communal records (cadastral registers, waqf⁶ documents, parish records) of more than 800 Muslim and Bosnian Croat (Catholic) communities have been torched by Serb nationalist forces as part of 'ethnic cleansing' campaigns. While the destruction of a community's institutions and records is, in the first instance, part of a strategy of intimidation aimed at driving out members of the targeted group, it also serves a long-term goal" [26].

Still, there is no complete data about the losses on the cultural heritage of Bosnia and Herzegovina during the war. Recovering cultural heritage is still a political issue in Bosnia and Herzegovina which can be seen from the fact that it was an object to planned and purposive destruction known as *culturocide*⁷, from the fact that one of the annexes of the Dayton Peace Agreement deals with the national cultural heritage and from the fact that the guilty of some war criminals was proven by proving their implementation of policy of the *culturocide* upon Bosnia and Herzegovina national cultural heritage.

The cultural heritage digitization in Bosnia and Herzegovina is ongoing within some cultural institutions. Besides, there are some of the projects led by the Sarajevo School of Science and Technology. The project "Bosnian Traditional Objects" was supported by UNESCO as part of the regional cultural heritage preservation activity entitled as "Cultural Heritage: A Bridge towards Shared Future", led by UNESCO office in Venice with the mission to develop cooperation in the regions of Southern and

---

⁶ See about "waqf" via [13].

⁷ Tharailath Koshy Oommen defines *culturocide* as one of three factors of insecurity. Accompanied by genocide and ecocide, the *culturocide* is defined as "... attempts to dismantle the identities of collective" [24, s. 10].

Central-Eastern Europe. The digitization of the cultural heritage has been taking place in the following cultural institutions in Bosnia and Herzegovina: "The Institute for Protection of Cultural-Historical and Natural Heritage of Canton Sarajevo", "The City Library of Sarajevo", "The Bosnian Institute in Sarajevo", "Mediacentar INFOBIRO Digital Archive" and "National Library of Republic of Srpska".

Initiated by the Tempus Project entitled as "Computer Graphic for Media Industry", Sarajevo School of Science and Technology founded the Digital Media Center. The Laboratory for Cultural heritage Digitization of the Digital Media Center works on digitization and multimedia presentation of national cultural heritage. They use computer graphic techniques such as 3D modeling, computer animation, digital story-telling, as well as the 3D technologies like laser scanning and 3D printing. Some of important projects that have been carried out under responsibility of the Digital Media Center, until now, are: "Virtual reconstruction of the Church of the Holy Trinity in Mostar", "Multimedia 3D Presentation and the 3D printout of the Saborna Church in Sarajevo", "Prusac – A Multimedia Virtual Heritage Site", "Virtual museum Svrzo's House", "Virtual Reconstruction of the Viziers Konak⁸ in Travnik", "Interactive Digital Media Presentation of Butmir Neolithic Culture", Photo-realistic Reconstruction and Multimedia Presentation of the Medieval Fortress in Travnik", "Isa-bey's Tekke⁹ in Sarajevo", "Virtual Reconstruction and Digitization of Cultural Heritage Sites in Bosnia and Herzegovina" [32].

Theoretical Framework

3D models consist of collection of points in three-dimensional space connected using lines, curves, surfaces, triangles in order to present complex geometric objects. The virtual worlds may be created using 3D techniques [21]. Real-time interactive 3D graphics and virtual environments include a lot of multimedia capabilities, such as video and audio. The Extensible 3D (X3D) Graphic is the ISO standard produced by Web3D Consortium which defines 3D scenes using scene-graph approach. The multiple X3D file formats and language encodings are available with an emphasis on XML for maximizing the interoperability with the Web-architecture [6]. 3D scanners, photogrammetry or electronic survey equipment may be used for capturing the geometry of the real world objects. The point data produced in such way are imported into 3D software and become 3D models. The data may be combined in order to present complexity of shapes. The CAD software is mostly used for architectural objects and archaeological sites, but there is a lot of different 3D software available. Mesh Lab is open source software for processing 3D meshes and data produced by 3D scanning. The virtual reality integrates 3D models with the text, images, sounds, etc. for creation of virtual environments in which the users can interact with the virtual reality or with each other. The Virtual Reality

---

⁸ The residence of viziers, local administrative directors, during the Ottoman rule.

⁹ See about "tekke" via [3].

Modeling Language is developed by W3D Consortium from which it is derived the Virtual X3D ISO standard for virtual reality. It provides the system for storage playback and retrieval of real time graphic content. Collaborative Design Activity (COLLADA) is an open standard XML scheme for 3D files exchange between 3D software applications [21].

Recent advances in computer graphics enable creation of realistic models based on very high quality photographs. The methods developed in order to perfect and display such models are intended for conventional computer graphics rendering, not for real-time displays in immersive virtual reality systems. Even if the integration of realistic models in real time virtual environment is achieved, the resulting captured environment look stays still static while the display of additional elements such as shadows, vegetation, hills etc. is very difficult. But, the perception of realism can be enhanced by adding 3D sound. Real time audio simulation requires still new and untested algorithmic solutions to allow this integration. The emphasis in enhancing realism in virtual environments is on interactive manipulation of photorealistic elements. The realistic and highly interactive virtual environments are difficult to develop and implement. The solution may be achieved through an iterative, user-centered approach that takes into account the application as well as the user needs [10].

Presentation of some projects done using 3D techniques

Medieval Fortress in Travnik: The Photo-realistic Reconstruction and Multimedia Presentation

The project was carried out as thesis work of Vanja Jovišić under supervision of Prof. Dr Selma Rizvić. The interdisciplinary approach was necessary, so the author contacted professionals from different fields of culture and science such as local museum staff, architects, historians etc. The cooperation was informal due to the fact that cultural heritage digitization activity is not legally regulated in Bosnia and Herzegovina. This caused plenty of difficulties during the project planning and realization.

Techniques used were the combination of 3D reconstruction technique with various visualisation methods such as photo-realistic high-resolution renderings, video-composition of animated sequences from 3D environment with video-sequences presenting everyday life in the fortress making up interactive virtual environment with user-friendly interactive interface.

The focal point of the project was simplification of 3D modeling process using photogrammetric data acquisition and processing concepts.

The static nature of 3D models was overcome by adding of interactivity and usage of various presentation models in the virtual environment. The photo-realistic reconstruction of the fortress from the Ottoman times was the intention, but other periods were also presented using different media techniques. The final product of

the project is a multimedia CD-ROM with textual content in Bosnian and English languages enriched with audio and video content, photographic materials with detailed information about this site and its history. These parts were presented in different technologies: HTML, Flash, CSS, JavaScript and XHTML.

For the on-line presentation, it was necessary to make the content optimization, especially for video and audio elements. Software used for virtual modeling was 3d Studio Max and virtual reconstruction of the object together with its environment was based upon existing architectural plans [28].

Virtual modeling was done in a few phases:

- Object modeling;
- Terrain modeling (for terrain modeling a lot of application were tested with the best results obtained using 3 Digital Elevation Model (3DEM) application; the tool Dream Scape Terra was used for modification of imported data and terrain adjustments;
- Lighting and sky adjustment (it was done using Dream Scape Sun light tool that was adjusted to the option the Global Illumination and soft shadows; the indirect lightening was created using Dream Scape Sky;
- The terrain textures were created using Dream Scape that enabled photo-realistic impression, and the graphic manipulation with a lot of photographs and adjustments to the objects was done too;
- Texture baking, which is the process of pre-calculation of specific information and storing it in the texture was done using UVW mapping. The baked textures were applied to object based on saved UVW data.

Challenges in camera animation process were how to make the continuous scenes flow that are located in different places of the fortress and how to enable users to see the objects from many perspectives [28].

Video composition of rendered animated sequences was done using video editing software Premier Pro 2.0 and After Effects. Scenes were put together with animated sequences, audio background was done. The content was titled for both versions: Bosnian and English. The final sequence was exported in the high quality .avi format and Flash Video (.flv) format. For the virtual environment the pre-rendered fly-troughs with 3D space as well as their combination with live video-footage to the interactive virtual environments were tested and compared. In the first case, the realistic impression provided by video sequence has drawbacks in controlled conditions of user experience. On the other hand, the interactivity of real-time virtual environment suffers from slowness and lack in realism [28].

For the first phase of the project, the pre-rendered animation combined with the other types of media content was chosen. In another phase, the interactive environment was developed using Quest 3D software. This software offers many options for output format from Web to stand-alone applications [28].

Isa-bey's Tekke in Sarajevo

The project was the diploma project of student Anis Zuko at the Computer Science Department of the Faculty of Electrical Engineering in Sarajevo [30]. The project was presented by Selma Rizvić in Belgrade 2009, during the SEEDI (South-Eastern Europe Digitization Initiative) conference. The project is very fascinating, both, from the technical point of view (3d modeling, collection and digitization of different kinds of files including photographs and oral presentations), as well as from the cultural point of view. It is crucial for the community not to lose memory of its origins and traditions. Memory is often expressed through places, buildings, squares where people have met, worked, prayed, shared their lives.

The virtual reconstruction of Isa-bey's Tekke is consisted of three models: exterior of the object and two rooms inside of the object.

The models were created in several phases:

- collecting of materials,
- object modeling,
- creating and mapping of textures,
- scenes illumination,
- environment creation,
- cameras positioning,
- scenes exporting in Web 3D technology VRML.

Having in mind the fact that the object does not exist any more and that literally there is no information about its appearance, the project team had to simulate the tekke's appearance by interior of Sinan's tekke in Sarajevo. This approach was acceptable due to the fact that all tekkes have simple and similar interiors [30].

Object modeling was done using 3ds Max software. The classic modeling techniques such as polygonal modeling were applied. The object's environment modeling was a big challenge. The chosen solution for the environmental modeling contains the combination of terrain model (hill) and the panoramic photograph of the present environment mapped on a cylinder.

Mapping was done using 3ds Max UVW mapping modifier following the geometry of objects [30].

VRML does not offer very sophisticated illumination options, so that the Omni lights were used for most scenes illumination. In order to enable users with the possibility to see different parts of scenes using menu of viewpoints, the cameras in 3ds Max were created and exported as viewpoints to VRML. In such a way the scenes became interactive meaning that users have been able to move inside the virtual environment using VRML browser, free-ware player that is installed as a plug-in to the Internet browser. VRML Anchor nodes are used for environment transition as well as for providing the extra information on particular parts of digital environment. Web presentation is done in Bosnian and English languages.

Two image galleries were created containing rare old photos and postcards of the tekke. Out of the exterior tekke's model, a small 3D printout was created using Z Corporation 310+ printer, with dimensions 9.5 x 7 x 4.5 cm. The print was done, out of the VRML version of the model. Very good quality of the printout was an inspiration to create the prototype for the souvenir presenting the Tekke [30].

The second phase of the project is planned to develop digital model of whole architectonic complex that was endowed by Sarajevo founder, Isa-bey Ishaković. The complex contained many other objects such as "musafirhana", i.e. the shelter for pilgrims and travelers, "imaret", i.e. the public kitchen where food was prepared and distributed free of charge, etc.

Virtual Reconstruction and Digitization of Cultural Heritage Sites in Bosnia and Herzegovina

Stećak

The best known and the most valuable medieval monuments in Bosnia and Herzegovina are stećaks – monumental gravestones, the monoliths of different shape and size.

The stećak from Donje Zgošće, from 14th century, is being considered as one of the most important stećaks because it is assumed that Bosnian king Stjepan II was buried under it. This monument is currently located in the botanical garden of the National Museum of Bosnia and Herzegovina [29].

The stećak was scanned with Minolta 910 laser because the daylight was too intensive, but the textures captured in such a way were not satisfactory, so the textures were later finalized using the Maya software. Scans were put together in polygonal mesh using Stitcher software laser scanner performing automatic data harvesting and captured scan data editing, merging scans into unique mesh and exporting it to various 3D data formats. The final product was exported as Maya OBJ file. The computer model was exported from Stitcher to Maya as polygonal mesh made up of vertices, each one of vertexes forming a point in three-dimensional space, described by three orthogonal coordinates. The points were put together using three to five points per face. The original size of the file was reduced using Stitcher software [29].

There were a lot of damages on stećak, the biggest one at the one of the corners. The damage was virtually repaired by selecting and duplicating of verticals and moving them to new position.

Originally, the position of stećaks was from West to East. Using the computer graphic, the object was returned to its original orientation and it is possible to examine how the Sun would affect it in its original location.

Using Maya software the environment with apparent periods of day was created. The Maya Environment Sky texture application was used for Sun simulation. In such a way, the users are enabled with the possibility to change the azimuth point

and the elevation parameters in order to observe the object during the different parts of the day on its original position [29].

Sarajevo City Hall – Vijećnica

Sarajevo City Hall – Vijećnica is positioned in the city centre. It was built during Austro-Hungarian rule. "It was destroyed in the Serb artillery bombardment on August 25/26, 1992" [29, s. 87]. Until that day, the National and University Library of Bosnia and Herzegovina was situated in Vijećnica. Now, the object is under the reconstruction process.

The virtual model of the object was created using 3ds Max software. Previously, the site was photographed in details and measured. The object was created using basic geometry, compounding of objects, the cubes and Boolean operation. The textures used for object mapping were created with photographs edited in Photo Shop. The model optimization was performed in order to adjust the size for Internet presentation. The significant optimization of VRML model was done with 3ds Max Optimize modifier. The model was exported to x3D using Viz3D software. With story-telling applications, the exploration on influence of viewer's perception on information presented was done. The result of this user-study showed that the perception is improved if the story is told by real rather than by animated characters [29].

Virtual Sarajevo – Baščaršija Project

Baščaršija is a part of the old Sarajevo city. The goal of the project was to make it virtually accessible worldwide. The content provided was consisted of panoramic photographs, video walk-through files, stories about selected objects and events.

The navigation is done with VRML browser. The video files were captured from the real environment using the digital camera. The project part entitled as "Stories" is consisted of short movies with the possibility to dramatize historical environment of objects and events. The audio description enhances video presentation of the content.

It is planned for the content to be updated by adding the Old Orthodox Church, Cathedral of the Jesus' Hart, the Old Jewish Synagogue, walk-through all Baščaršija streets etc.

The database of the project was implemented in XML. The data is stored against criteria of sizes, extensions, content description, and paths of multimedia and panoramic files. Each file is described with XML file tags.

There is a possibility of expansion of the project to all important cities in the country [29].

Conclusion Remarks

There are two focal points of the cultural heritage digitization projects in Bosnia and Herzegovina. The first one is research on possibilities of digital techniques applied to the cultural heritage content. This approach is the main feature of the Digital Media Center's projects. The second focal point is planned cultural heritage preservation through digitization that is taking place within some of the cultural institutions in Bosnia and Herzegovina such as libraries and museums.

In order to ensure the longevity of the digitization activity in Bosnia and Herzegovina it is needed, besides permanent utilization of the newest trends in the information technology, to connect these efforts to main memory institutions of the national importance. In such a way the digitization activity would become well and long-term planned and it would ensure the common identity of such activities. Besides, the cultural heritage digitization would not be an excessive activity that exists thanks to individual efforts, but well controlled activity regulated from the state level and recognized as the national interest.

The cultural heritage digitization in Bosnia and Herzegovina has bright future. With up to now realized projects the Digital Media Centre obtained good references. It is planned to get the corresponding infrastructure for systematic digitization and digital preservation of cultural heritage in Bosnia and Herzegovina.

Nevertheless, the process itself must be constituted in a multidisciplinary way including different institutions whose primary goal is to preserve cultural heritage. First step should be the formation of the body responsible for validation and standardization of digitization activity in Bosnia and Herzegovina.

From the technical point of view, the digitization is the response against destruction of cultural heritage since it enables its virtual reconstruction. Besides, the digitization opens the possibility for cultural heritage to be multimedia presentable and for knowledge about tradition and culture of people to be shared worldwide. Consequently, it abets the development of cultural tourism.

References

1. AHDS Arts and Humanities Data Service [Dokument elektroniczny]. In *Digitization. A Project Planning Check-list*. 1999. Tryb dostępu: <http://www.ahds.ac.uk/creating/information-papers/checklist/index.htm>. Stan z dnia 22.04.2010.
2. ANICO Marta, PERALTA Elsa. *Heritage and identity: engagement and demission in the contemporary world*. London, New York: Routledge, 2008. ISBN 9780415453356.
3. ARCHNET. *DIGITAL LIBRARY* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://archnet.org/library/dictionary/entry.jsp?entry_id=DIA0869. Stan z dnia 23.04.2010.
4. BEHLULOVIĆ Narcis. *Conclusions of the First international Symposium Digitizaion of Cultural Heritage of Bosnia and Herzegovina* [Dokument elektroniczny]. 2008. Tryb dostępu: <http://dkbbih.etf.unsa.ba/download/conclusions.pdf>. Stan z dnia 22.04.2010.

5. *Bosanski tradicionalni predmeti* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.muzejsarajeva.ba/btp/>. Stan z dnia 20.04.2010.
6. BRUTZMAN Dan, KOLSCH Mathias. *Video Requirements for Web-based Virtual Environments Using Extensible 3D (X3D) Graphics* [Dokument elektroniczny]. 2007. Tryb dostępu: <http://www.w3.org/2007/08/video/positions/Web3D.pdf>. Stan z dnia 22.04.2010.
7. CLOONAN Valerie Michele, HARVEY Ross. Preserving cultural heritage: introduction. *Library Trends*. 2007, vol. 56, nr 1, s. 1-3. ISSN 0024-2594.
8. Cooperazione Italiana allo Sviluppo, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [Dokument elektroniczny]. In *Cultural Heritage in South-Eastern Europe – A Bridge towards a shared future*. 2008. Tryb dostępu: <http://www.see-heritage.org/index.php>. Stan z dnia 25.04.2010.
9. DORMOLEN Hans, GILLESSE Robert, REERINK Henriette. *Metamorphose Preservation Imaging Guidelines* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.metamorfoze.nl/publicaties/richtlijnen/guidelinespijune07.pdf>. Stan z dnia 21.04.2010.
10. DRETTAKIS George, ROUSSOU Maria, RECHE Alex, TSINGOS Nicolas. Design and Evaluation of a Real-World Virtual Environment for Architecture and Urban Planning. *MIT Press*. 2007, vol. 16, nr 3, s. 318-332. ISSN 0033-5533.
11. *EnrichUK: Good Practice Guidebook* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.ukoln.ac.uk/nof/support/gpg/>. Stan z dnia 24.04.2010.
12. *Faculty of Electrical Engineering, University of Sarajevo. Virtual National museum of Bosnia and Herzegovina* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://projects.etf.unsa.ba/~vmuzej/>. Stan z dnia 20.04.2010.
13. GOLUBOVIĆ Dragan. Digitization of B&H National Museum's Glasnik (Herald), Its Presentation and Digital Representation. *Review of the National Center for Digitization*. 2009, nr 15, s. 73-76. ISSN 1820-0109.
14. HUSAIN Athar. *Muslim personal law – an exposition* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://muslim-canada.org/muspersonallaw13.html>. Stan z dnia 26.04.2010.
15. *INFOBIRO Digitalni arhiv* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.idoconline.info/digitalarchive/public/index.cfm>. Stan z dnia 22.04.2010.
16. *Isa-Beyova Tekke* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.muzejsarajeva.ba/tekke/>. Stan z dnia 25.04.2010.
17. KALAMUJIĆ Kerim. *2nd International symposium "Digitization of Cultural Heritage of Bosnia and Herzegovina" 17 – 19 May 2010, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, The Fifth SEEDI Conference: Digitization of cultural and scientific heritage 19 – 20 May 2010, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://dkbbih.etf.unsa.ba/index.htm>. Stan z dnia 26.04.2010.
18. *Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.spomenicisa.ba/>. Stan z dnia 26.04.2010.
19. McDONALD Lindsay. *Digital heritage: Applying digital imaging to cultural heritage*. Oxford, Burlington (Mass.): Elsevier, 2006.
20. MINERVA. *Good Practice Handbook* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.minervaeurope.org/structure/workinggroups/goodpract/document/goodpractices1_3.pdf. Stan z dnia 27.04.2010.

21. MINERVA. *Handbook on Cultural Web User Interaction* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.minervaeurope.org/publications/Handbookwebuserinteraction.pdf>. Stan z dnia 28.04.2010.
22. MINERVA. *Technical Guidelines for Digital Cultural Content Creation Programmes* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.minervaeurope.org/publications/MINERVA%20TG%202.0.pdf>. Stan z dnia 26.04.2010.
23. NISO: *How the Information World Connects. A Framework for Guidance for Building Good Digital Collections* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://framework.niso.org/>. Stan z dnia 27.04.2010.
24. OOMMEN Tharaileth Koshy. *Understanding Security: A New Perspective*. New Delhi: Macmillan, 2006. ISBN 1403929424.
25. RIEDLMAYER Andros. Arhivi i biblioteke su spaljene jer progonitelji strahuju da će se žrtve vratiti sa dokumentima i reči "Ovo je moje!". *Slobodna Bosna*. 2008, nr 6, s. 58-61. ISSN 0003-9500.
26. RIEDLMAYER Andros. *Libraries Are Not for Burning: International Librarianship and the Recovery of the Destroyed Heritage of Bosnia and Herzegovina: Proceedings of the 61st IFLA General Conference* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://archive.ifla.org/IV/ifla61/61-riea.htm>. Stan z dnia 28.04.2010.
27. RIZVIĆ Selma. *Virtual reconstruction of the Viziers' Konak in Travnik* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://dmc.ssst.edu.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=98:virtual-reconstruction-of-the-grand-viziers-residence-in-travnik&catid=43:cultural-heritage&Itemid=113. Stan z dnia 13.04.2010.
28. RIZVIĆ Selma, JOVIŠIĆ Vanja. Photorealistic Reconstruction and Multimedia Presentation of the Medieval Fortress in Travnik. *Review of the National Center for Digitization*. 2008, nr 13, s. 65-73. ISSN 1820-0109.
29. RIZVIĆ Selma, SADŽAK Aida, BUZA Emir. Virtual Reconstruction and Digitalization of Cultural Heritage Sites in Bosnia and Herzegovina. *Review of the National Center for Digitization*. 2008, nr 12, s. 82-90. ISSN 1820-0109.
30. RIZVIĆ Selma, SADŽAK Aida, ZUKO Anis. Isa Bey's Tekija in Sarajevo: Reviving the Reminiscence of the Past. *Review of the National Center for Digitization*. 2009, nr 15, s. 64-72. ISSN 1820-0109.
31. *Sarajevo, Bosnia and Herzegovina: Digital Media Center, Sarajevo School of Science and Technology* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://dmc.ssst.edu.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=98:virtualreconstruction-of-the-grand-viziers-residence-in-travnik&catid=43:culturalheritage&Itemid=113. Stan z dnia 27.04.2010.
32. *Sarajevo School of Science and Technology. Digital Media Center* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://dmc.ssst.edu.ba/>. Stan z dnia 26.04.2010.
33. *Srpska pravoslavna crkva – Mitropolija Dabrobosanska. Saborna Crkva u Sarajevu* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.sabornacrkva-sarajevo.org/multimedija.html>. Stan z dnia 27.04.2010.
34. *Tempus Project: Master Programme in Computer Graphics for the Media Industry* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://cgmi.ssst.edu.ba/project.htm>. Stan z dnia 25.04.2010.

35. *TIMELINE: What happened during the war in Bosnia? Reuters* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.reuters.com/article/idUSL2164446420080721>. Stan z dnia 23.04.2010.
36. *UKOLN. Good Practice Guide for Developers of Cultural Heritage web Services* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.ukoln.ac.uk/interop-focus/gpg/ProjectManagement/>. Stan z dnia 22.04.2010.
37. *United Nations Educational Scientific and Cultural Organization. Charter on the Preservation of the Digital Heritage. Adopted at the 32nd session of the General Conference of UNESCO* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://portal.unesco.org/ci/en/files/13367/10700115911Charter_en.pdf/Charter_en.pdf. Stan z dnia 26.04.2010.
38. *United Nations Education, Scientific and Cultural Organization. Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. Adopted by the General Conference at its seventeen session* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>. Stan z dnia 28.04.2010.
39. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. E-Heritage Preservation* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.unesco.org/new/index.php?id=18650&L=0>. Stan z dnia 27.04.2010.
40. *University of Bristol, Elektrotehnički fakultet, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. VIRTUELNA 3D rekonstrukcija objekata KULTURNOG naslijedja u BiH* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://projects.etf.unsa.ba/~unesco/>. Stan z dnia 25.04.2010.
41. *Virtual 3D Reconstruction of the Church of the Holy Trinity in Mostar* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.crkva-sv-trojice.ba/>. Stan z dnia 25.04.2010.

Richard Olorunsola

Redeemer's University Library
richsola300@yahoo.com, olorunsolar@run.edu.ng

Akinniyi Adeleke A.

Redeemer's University Library
erinfaith10@yahoo.com, adelekea@run.edu.ng

Sustaining e-resources in Nigerian University Libraries: results of a survey

*(Źródła elektroniczne w bibliotekach uniwersyteckich Nigerii.
Wyniki badań ankietowych)*

Słowa kluczowe: media elektroniczne, e-czasopisma, biblioteki akademickie, Nigeria, technologie komunikacyjno-informacyjne

Abstrakt: W artykule przedstawiono problem zakupu czasopism elektronicznych, z którym mają do czynienia biblioteki akademickie w Nigerii. Opisane zostały rozwiązania kwestii kluczowe dla gromadzenia e-czasopism w bibliotekach. Artykuł wykazuje, iż większość bibliotek akademickich w Nigerii dysponuje technologiami informacyjno-komunikacyjnymi potrzebnymi do wykorzystywania e-czasopism oraz dostępem do Internetu, a jednocześnie zauważalny jest brak dostępu do e-czasopism poprzez OPAC. Budżet na zbiory drukowane jest zdecydowanie większy niż na e-czasopisma, a najważniejszym problemem, na którym koncentrują się biblioteki, jest finansowanie i konserwacja wyposażenia.

Keywords: electronic media, e-journals, academic libraries, Nigeria, ICT infrastructure

Abstract: The article presents e-journals as they are dealt with in Nigerian academic libraries. It describes the key issues connected with e-journal storing in libraries. The article proves that most academic libraries in Nigeria have Internet access and sufficient e-technologies in order to make use of e-journals, but they cannot be always accessed by means of OPAC. The budget for printed resources is much more substantial than that for e-journals, and the most important problems faced by libraries is that of funding and facilities maintenance.

A number of studies have addressed the reasons for acquiring e-resources in academic libraries. Grace Chu [5] surveyed 95 major academic libraries in the United States to examine how librarians were responding to e-journals. The author reported that the top five libraries cited reasons for acquiring e-journals as:

- ability to provide remote access;
- simultaneous use by more than one user;
- timely access;

- searching capabilities not found with print journals and
- accommodation of such unique features as links to related items.

From this study, it is obvious that libraries benefit from e-journals. The study revealed also that e-journals provide users faster, more convenient 24 hour desktop access from home or campus. Ohio State University (OSU) conducted a user survey of e-journals during the year 1998-2000 [9]. The survey showed that there was significant progress in the acceptance and usage of electronic journals at OSU, however, some inhibiting factors that bothered on management issues were identified. Having read the literature on the topic, the authors wondered how such inhibiting factors affected the use of e-journals in Nigerian universities, hence the decision to undertake a research study intended to answer the questions. The purpose of this study is to examine:

- available infrastructure to support the use of e-journals;
- access to e-journals;
- university's policy on computer usage;
- advantages of e-journals and
- financial commitments to e-journals.

Access to e-journals in libraries is an important matter. The sustainability of the organization's IT infrastructure is important when the issue of access to journals is discussed. Michael Breaks [4] in his insightful book says the level of hardware provision within the organization must be properly considered. He adds that the number of computers, the age and the state of maintenance are crucial to access to e-journals. The point being made is clear, as older, low specification machines may not be able to provide access to some of the more recent version of e-journals. Supporting this position, Debbie Malone et al. [8] say it is important for librarians to provide sufficient hardware, software, network facilities, electronic resources and continuously innovative user services. The author gives some key factors that can influence the decision to provide computers in libraries, these include among others:

1. Users' ownership of computers, laptops, pads, internet enabled phones.
2. Presence or absence of wireless network.
3. Presence or absence of IT/library collaboration.
4. Availability of computers in other departments.

Matt Holland [6] notes that one time provision of hardware, software, network infrastructure is not sufficient. It requires continuous improvement and upgradation of systems to pace with the fast changing information technologies.

Jennifer Smith [10] reminds us that one major advantage held by libraries in the present age is providing patrons with the round-the-clock access to scholarly materials. Users are no longer dependent on the hours of their materials. It is by having adequate and up-to-date ICT infrastructural facilities that users can gain access to e-resources without any hinderance. This has been a major problem in Nigerian libraries [1; 2].

Hazel Woodward [12] notes that libraries have begun to add e-journals to their collections usually decide to catalogue them. Cataloguing is greatly facilitated if the OPAC is well-based, as hypertext links can be made directly from OPAC to the title pages of e-journals, or because of the way certain commercial publishers provide access to their titles, via the publishers' own e-journals web page. Frances Boyle [3] in his survey on the management of e-journals conducted on the electronic discussion list-serials showed that where libraries hold both a print and electronic subscription to a journal, 75% of respondents create separate print and electronic catalogue records, using the MARC 856 field to add the Universal Resource Locator (URL) to link to OPAC and or their e-journal www page. A suitable means need to be sought to provide such link to OPAC.

Reader services activities are vital elements in the process of making serials, and information they contain available to library users. A carefully selected and maintained e-resource is not fulfilling its purpose if it is not exploited to maximum advantage. Users need to be aware of how they can find out e-resources that is included in the collection, and how to locate specific titles and information. Kristin Vogel [11] reiterates that the introduction of the OPAC has made the retrieval of information about the serials collection much easier and more effective and this, of course, is enhanced if full-text material is also available.

Donald Kennedy [7] several years back has noted that the current growth rate of scholarly publishing threatens the economic health of university budgets and makes it increasingly difficult for scholars to sort the worthwhile from the valueless. He also adds that libraries see the prices of scholarly journals rise by over 10 percent each year. At the same time, the fraction of university budgets devoted to libraries has been generally declining, electronic resources is seen by most librarians as a partial answer to the problem of their ability to acquire an increasingly limited share of the world's literature. Michael Breaks [4] over two decades ago observed that electronic information resources raise a new set of financial issues for the library's collection policy. The first requirement is to find the money to pay for new electronic resources. It is acclaimed that electronic information resources are more rather less expensive than print resources, a library's existing budgeting traditions will, of course, have a significant effect on the extent of the provision of new electronic information resources. The author provides a U.K. example of the budget on electronic resources as follows:

U.K. academic libraries spend an average of
title more than 10 percent on their material
budget on electronic resources, the
collection management raised by electronic
resources consume far more than 10 percent
of a library's staff resources.

The academic libraries at the time of writing the book were still essentially print-based. However, full text electronic journal services that were at their infancy some

years has gained reputation in most libraries presently. The literature review has addressed pertinent areas to the sustainability of e-resources in libraries as follows:

- need for suitable, adequate and necessary infrastructural facilities;
- access to e-resources via OPAC, which must be web-based to facilitate the hypertext links of e-journals;
- need for adequate financial provision for yearly renewal of subscriptions to e-resources;

A study to obtain information on issues pertinent to the sustainability of e-resources in Nigerian universities has been undertaken. The objectives of the study were:

- to determine the adequacy and current state of IT that will shape and sustain the exploitation of e-resources in Nigerian universities;
- to find out the financial commitments to both e-journals and print for two consecutive years, i.e. 2008 and 2009;
- to find out how libraries provide access to e-journals;
- to find out the policy of university libraries on use of computers for both staff and students;
- to identify the advantages and disadvantages arising from the use of e-journals in the university libraries;
- to determine other constraints to the availability and use of e-resources by soliciting comments from university libraries.

A descriptive survey was used to collect data for this study. The survey collects data on the profile of university libraries selected for the study, allocation of fund for electronic resources, ICT infrastructural facilities, policy on use of computers and the general management of e-journals in libraries.

The population for this study consists of 95 universities at the time the proposal for the study was presented for approval. The universities are grouped as follows:

- Federal Universities – 27
- State Universities – 34
- Private Universities – 34

These universities are located across the six geo-political zones of Nigeria, namely: North West, North Central, North East, South West, South East, and South-South. However, only the universities that have existed for four years were adopted as target population for the study, and 76 (80%) fall into this category.

For logistics reasons, a purposive sample of 30 university libraries was taken from the target population. To select the sample, the multi-stage stratified sampling method was used. The first stage grouped the 76 universities that met the condition for inclusion in the study into their geo-political zones. Each geo-political zone was considered as a stratum. At the second stage, a sample frame of 39.5% ($30/76 \times 100\%$) was calculated for each stratum to select samples from the target population.

To arrive at the final sample size of 30 university libraries, balloting system was adopted.

Table 1. Rename and ownership of libraries selected from each stratum

S/N	UNIVERSITY	GEO-POLITICAL ZONE	OWNERSHIP
1	University of Ilorin	North Central	FU
2	University of Abuja	North Central	FU
3	Kogi State University, Ayingba	North Central	SU
4	American University of Nigeria, Yola	North East	PU
5	Jubilee University, Wukari	North East	PU
6	Bayero University, Kano	North West	FU
7	Usman Dan Fodiyo University, Sokoto	North West	FU
8	Michael Okpara University of Agriculture, Umudike	South East	SU
9	University of Nigeria, Nsukka	South East	FU
10	Nnamdi Azikwe University, Awka	South East	SU
11	Enugu State University of School & Technology, Enugu	South East	SU
12	Imo State University, Owerri	South East	SU
13	Caritas University, Enugu	South East	PU
14	Anambra State University, Uli	South East	SU
15	Federal University of Technology, Akure	South West	FU
16	University of Agriculture, Abeokuta	South West	FU
17	Adekunle Ajasin University, Akungba	South West	SU
18	Ladoke Akintola University of Technology, Ogbomosho	South West	SU
19	University of Ado-Ekiti, Ado-Ekiti	South West	SU
20	Crawford University, Igbesa	South West	PU
21	Joseph Babalola University, Ikeji-Arakeji	South West	PU
22	Lead City University, Ibadan	South West	PU
23	Redeemer's University, Mowe	South West	PU
24	Pan African University, Lagos	South West	PU
25	University of Calabar, Calabar	South-South	FU
26	Cross River State University of Technology, Calabar	South-South	SU
27	Rivers State University, Port Harcourt	South-South	SU
28	Benson Idahosa University, Benin City	South-South	PU
29	Igbinedion University, Okada	South-South	PU
30	Niger Delta University, Yenagoa	South-South	SU

Source: self-elaboration

Note: Federal University – FU; State University – SU; Private University – PU

In conducting this study, questionnaire was used as a major technique for data collection. A questionnaire was designed because none was available in the literature about the issue. The literature search for relevant background information on e-journals and related issues was used as a source to derive relevant questions. The questionnaire was then read by two colleagues for comment. The questions were designed to study the following groups of variables:

1. Infrastructure for exploiting e-resources, age, and maintenance policy.
2. Users access to e-journals.
3. Annual financial commitments to both e-journals and print, and separate budget for e-journals.
4. University's policy on use of computers for both staff and students.
5. Advantages and disadvantages of e-journals (an open ended question).

In order to support the data collected by questionnaire, interviews and observation, were also used, as visits were made to the universities.

Envelopes containing the questionnaire, a cover letter an addressed and stamped envelope for returning questionnaire were sent out by regular mail on 4th January, 2010. Visits were made to all the participating libraries for two reasons. One, to collect survey questionnaire mailed in advance, if they have not been returned. Two, to observe the infrastructural facilities on ground to support access and exploitation of e-resources and to interact with the staff in charge of e-resources in libraries. Visits to the universities were made between 1st and 26 February, 2010 in the first instance, and between 20th and 28th May, 2010 in the second instance. Some libraries could not complete their questionnaire during the visit for one reason or the other. Out of the 30 questionnaires sent out, 16 were received (53.3% response rate). After the visit, there was a follow up by regular mail, e-mail, and phone call and following these reminders, we received another 6, giving a total response rate of 73.3% (see Table 2. for list of libraries that participated in the study).

The returned surveys were coded and analyzed using appropriate sub programmes of the Statistical Package for Social Scientists Version 15 to describe data collected.

As earlier reported, 22 (71%) libraries returned the surveys, out of these 22, 9 (41%) are from federal universities. 7 (32%) and 6 (27%) are from state and private universities respectively. The subsections in this section are enumerated according to the variable groups enlisted in the methodology section, as they adequately cater for research questions designed for this study.

Table 2. Participating Libraries

S/N	UNIVERSITY	GEO-POLITICAL ZONE	OWNERSHIP
1	American University of Nigeria, Yola	North East	PU
2	Usman Dan Fodiyo University, Sokoto	North West	FU
3	Bayero University, Kano	North West	FU
4	University of Ilorin, Ilorin	North Central	FU
5	University of Abuja	North Central	FU
6	Anambra State University, Uli	South East	SU
7	University of Nigeria, Nsukka	South East	FU
8	Michael Okpara University of Agriculture, Umudike	South East	SU
9	Rivers State University, Port Harcourt	South-South	SU
10	Niger Delta University, Yenagoa	South-South	SU
11	Igbinedion University, Okada	South-South	PU
12	Cross River State University of Technology, Calabar	South-South	SU
13	University of Calabar, Calabar	South-South	FU
14	University of Agriculture, Abeokuta	South West	FU
15	Redeemer's University, Mowe	South West	PU
16	Lead City University, Ibadan	South West	PU
17	Joseph Babalola University, Ikeji-Arakeji	South West	PU
18	Adekunle Ajasin University, Akungba	South West	SU
19	Ladoke Akintola University of Technology, Ogbomosho	South West	SU
20	Federal University of Technology, Akure	South West	FU
21	Pan African University, Lagos	South West	PU
22	Crawford University, Igbesa	South West	PU

Source: self-elaboration

Note: Federal University – FU; State University – SU; Private University – PU

To find out whether libraries have adequate and latest infrastructure facilities that will support the exploitation of e-journals, respondents were asked a question on this. To this, 11 (50%) responded that they have computer and other facilities that were acquired less than 5 year ago (see Table 3). This implies that university libraries have come to realize that the delivery of their services and operations is dependent on a robust IT infrastructure. Our visit to the universities confirmed the existence of the facilities in some libraries. The analysis revealed that 16 (72%) libraries have their computers on local area network (LAN), which allows the sharing of resources with remote computers. It is worthy of note that when a library has made a decision to provide its users with access to electronic information resources, it is taken on a continuity commitments to ensure that both it and the institution sustain an adequate technological infrastructure to allow this access.

Table 3. Computers and their age in Nigerian University Libraries

Institution	Age of Computers				Total
	Not available	< 5 years	5-10 years	>10 years	
Federal	1	2	3	3	9
State	0	4	3	0	7
Private	0	5	0	1	6
Total	1	11	6	4	22

Source: self-elaboration

The growth of electronic information resources has led to an increased demand for printing facilities and failure to provide adequate printing facilities will be seen as a denial of service. Printers are very important to exploiting e-resources as many find it difficult to read documents on computer screens because of the hazardous effects of ultra violet rays emitted. The vast majority of responding libraries (90%) indicated they have printers although the survey did not elicit information on the type and location within the library. However, our visit to libraries afforded the opportunity to sight some printers in the rooms and areas dedicated to the use of e-resources.

Another important IT facility that is of interest and desirable is Portable Document Format (PDF) readers. This is required for effective and efficient exploitation of e-resources. Majority of scholarly articles and journals are now in PDF format, hence it becomes imperative for libraries to install the software on their computers. Majority of responding libraries (72%) indicated that they have the facility on their computers. In a continued attempt to examine ways libraries maintain their IT infrastructural facilities, a question sought responding libraries' views. Responses of libraries to the question show that 16 (72%) have central maintenance system for their IT facilities. Although the scope of the study did not provide for reasons for the adopted maintenance mode, however, experience has revealed that central maintenance of ICT facilities is cost effective, as it removes the swindling tendency found in sourced out outfits in this part of the world. However, 13 of the respondents rely on library systems expert for maintenance of their IT facilities.

Majority of the bibliographic databases (fee-based or free) that libraries subscribe to are web based in the sense that they are accessed via Internet, which aptly explains why librarians around the world invest on Internet access through one source or the other. Table (Table 4) shows the type of Internet access and age in the libraries.

Table 4. Internet Access and age

Age	Mode of Internet Access		
	ISP	VSAT	Total
Less than 5 years	8	9	17
5-10 years	2	3	5
More than 10 years	–	–	–
Total	10	12	22

Source: self-elaboration

We asked how students access e-journals in the libraries. Respondents indicated that students access e-journals via the virtual libraries in majority of the libraries because the facility is available in the institutions. Further, students can access e-journals through their personal computers. Almost all the libraries have facilities for students to connect personal computers to the institutions' network through WIFI technology. Also, many of the universities operate policy that supports student ownership of personal computers. Participating libraries were asked whether they have OPAC or not, and their responses reveal that 8 (36%) have this facility. This suggests that a large proportion of the libraries are yet to automate their routine operations such as cataloguing, serials management, circulation and collection management.

Further, analysis reveals that only 6 (27%) libraries have their electronic journals accessible through the OPAC; the reason for the low number of libraries is because a large number of them do not have electronic catalogue which is vital to the exploitation of e-resources via OPAC. An interesting fact, however, was that of the eight libraries that have OPAC, five are federal universities, while one and two are state and private universities respectively. The question of how best to provide access to each electronic journal has to be fully considered and there is need to build easy-to-use and integrated interfaces to electronic resources, which can be supported and updated.

The participating libraries were asked whether they have separate budget for e-journals. Responses indicate that only 3 institutions maintain separate budgets for e-journals subscription. Interestingly, the three institutions are private universities. It shows clearly here that private universities are indeed determined to build world class collection and also fare better than public universities. The libraries were asked to volunteer information on the amount committed to e-journal subscriptions in 2008 and 2009. Table below displays libraries' responses to the question.

Table 5. Budgetary Allocation to e-journals (2008-2009)

	Amounts Committed to e-journals Subscriptions			
Year	Less than ^2m	^2 – 4m	^5 – 7m	Total
2008	3	4	1	8
2009	3	3	2	8

Source: self-elaboration

The universities that volunteered information on their e-journal financial commitment status are categorized below as federal universities – 3; state universities – 2; and private universities – 3; making 8 in all.

As a comparison, we asked about the annual financial commitments to print journals for 2008 and 2009. We received 14 responses (63%) against 2008 and 13 (59%) against 2009 (Table 6). More libraries commit funds to print journal subscriptions than e-journals. This result may be due to two reasons. First, many e-resources are available free of charge, and most libraries would prefer open source to fee-based e-journals. Second, it seems subscriptions to more print journals is predominant in most of the libraries especially locally published journals that have only a few in e-format. A breakdown of responses to this question based on ownership of institutions shows that five federal, five private and three state universities commit more funds to print subscriptions.

Table 6. Budgetary Allocation to print journals (2008-2009)

	Amounts Committed to Print Subscriptions			
Year	Less than ^2m	^2 – 4m	^5 – 7m	Total
2008	7	5	2	14
2009	7	4	2	13

Source: self-elaboration

The open question inquired about the policy of libraries guiding the use of computer by staff and students. We received 21 (95%) responses, of which one indicated there was no policy on ground. The remainder, 20 (90%) gave useable information which was processed using the content analysis method to determine the main themes. The responses to each theme varies between three to four.

- Computer literacy is mandatory for all staff
- Staff are expected to have personal computers, however, some are provided with PCs for official use.
- Every senior staff has computer (peculiar to private universities)
- Students are mandated to have personal computers.
- Students are to use e-resources in the virtual library.
- There is computer acquisition scheme for staff.

- Students are issued laptops, and can also use desktop computers in the library.
- Computer access to all students.
- There is a policy for use of e-resources but not computer.
- Students are not allowed to use personal computers on the library's network but can use library computer for academic purpose only.

The responses provided to this question indicate that the universities appreciate the use and importance of information technology in academic environment, for daily academic work and access to online resources. In spite of this, universities would need to show more interest in personal ownership of computer by both staff and students.

The advantages and disadvantages of e-journals identified by responding libraries are very similar to those in other studies. Speed and ease of access, provision of current and massive articles were seen as the main advantages, while the main disadvantages were electricity supply and lack of ICT skills. The general comments of libraries clearly expressed their dissatisfaction with funding, infrastructural facilities and their maintenance. The current study cannot stand alone in presenting final conclusions regarding the issues surrounding e-journals in Nigerian universities for one singular reason: it deals with only 22 universities, out of a total of 102. In spite of this, the study can provide a way forward for university librarians, and indeed heads of other related libraries. Additional studies are needed to examine other pertinent issues that face e-resources, such as the use of EBSCO Host and free online resources in Nigerian universities. It is hoped that such studies will use a larger number of universities. A detailed benchmark for such surveys has been established.

Let us consider how the study answered our research questions:

- Libraries and adequacy of ICT hardware and other facilities. A very significant number of the respondents (73.1%) have their computers on LAN – implying that sharing resources from remote computers go on. Most respondents have also other important IT facilities as printers and PDF readers that are very desirable for effective exploitation of e-resources. Majority of libraries (72%) use ICT unit to maintain their various equipment.
- Access to e-journals. Most of the respondents have Internet access via ISP and VSAT technology. Also, a very high number of the respondents (72%) have wireless internet sensors to exploit e-resources within the conveniences of their offices, classrooms and the environment. The number of libraries using OPAC as access points to locate e-journals are insignificant (36.3%). We can assume that the success rate of automation in university libraries in Nigeria is below average.
- Separate budgets for e-journals. Allocation of separate budget for journals was not popular in university libraries. Only 13.6% of the libraries operate separate budgets, and are private universities. It may be a reasonable

assertion that private universities place premium on e-resources than public universities which was why they operated a separate budget for the e-resources. Budgetary allocation to libraries for print version was significantly higher than e-journals. Annual allocation to print journals double that of e-resources in 50% of the libraries, irrespective of ownership of institutions.

- Policy on the use of computer. The majority of the libraries (77%) have policy for access to e-journals in the virtual library. Though appreciable number of desktops was available for use in most of the virtual libraries visited, almost all the universities encouraged staff to own personal computers.

We offer six recommendations in this final section. In a large part, the recommendations are derived from the problem areas we have identified relating to e-journal management in university libraries in Nigeria. While the problems may not apply to all the universities, we do see these identified problems as opportunities for improvement. Other universities not covered in this study may also have some lessons to learn. Our hope is that our recommendations will resonate on some level, with university library administrators, and heads of related libraries who are in the front lines, and chief executive of such institutions.

1. The funding of ICT infrastructural facilities in Nigerian universities must be improved upon because it is only a robust IT infrastructure that can sustain effective access and online information delivery.
2. Libraries should consider spending a majority of the material budget on e-resources.
3. Automation matter in Nigerian universities should receive more attention and focus. It is on this that a meaningful use of e-journals can be achieved, and will also facilitate integrated access to Internet resources and make the OPAC functional.
4. Library administrators should encourage regular attendance and participation of librarians in conferences, workshops/seminars, particularly those that relate with IT, to enable librarians gain certain competencies that are important to the use ICT to maximize e-resources.
5. Funding dedicated power generating set for library use needs to be accorded priority. It is the only way to deal with the problem of power failure that poses a serious threat to using Internet in Nigeria.
6. University library administrators must develop a set of management tools to compare all the costs of e-journals versus print, or access versus holdings.

References

1. ADELEKE Akinniyi A., OLORUNSOLA Richard. Cataloguing and Classification online: the experience of Redeemer's University library. *The Electronic Library*. 2007, nr 25, s. 725-732. ISSN 0264-0473.

2. ADELEKE Akinniyi A., OLORUNSOLA Richard. ICT and library operations: more on the online cataloguing and classification tools and techniques in Nigerian libraries. *The Electronic Library*. 2010, nr 28, s. 453-462. ISSN 0264-0473.
3. BOYLE Frances. Managing of e-journals – survey summary. In *Lis-serials*. 20 May 1998.
4. BREAKS Michael. Management of electronic information. In JENKINS Clare, MORLEY Mary (ed.). *Collection management in academic libraries*. Hampshire: Gower, 1999. ISBN 0566081164.
5. CHU Grace H. Promises and challenges of electronic journals: academic libraries surveyed. *Learned Publishing*. 2000, 13, s. 169-75. ISSN 0953-1513.
6. HOLLAND Matt. Diffusion of innovation theories and their relevance to understanding the role of librarians when introducing users to networked information. *The Electronic Library*. 1997, 15, s. 389-94. ISSN 0264-0473.
7. KENNEDY Donald. *Academic duty*. Harvard: Harvard University Press, 1999. ISBN 0-300-07589-8.
8. MALONE Debbie, LEVRAULT Bethany, MILLER Michael J. Factors influencing the number of computers in library: an exploratory white paper [Dokument elektroniczny]. *College & Research Library News*. 2008, March 15. Tryb dostępu: <http://crln.acrl.org/content/68/3/181.full.pdf+html?sid=05869909-7de9-4411-9f4b-9ff1b1bf1b35>. Stan z dnia 26.04.2010.
9. ROGERS Sally A. Electronic journal usage of Ohio State University. *College & Research Libraries*. 2001, vol. 62, s. 25-34. ISSN 0099-0086.
10. SMITH Jennifer. Increasing access and managing challenges: UN – Madison Librarians Discuss [Dokument elektroniczny]. 2007, vol. 7, September. Tryb dostępu: <http://www.uwsa.edu/ttt/articles/libinter.htm>. Stan z dnia 18.04.2010.
11. VOGEL Kristin D. Integrating electronic resources into collection development policies. *Collection Management*. 1996, nr 2, s. 65. ISSN 0146-2679.
12. WOODWARD Hazel. Management of Printed and electronic serials. In JENKINS Clare, MORLEY Mary (ed.). *Collection management in academic libraries*. Hampshire: Gower, 1999. ISBN 0566081164.

Sieć Bibliotek Austriackich w Europie i w Polsce – międzynarodowa współpraca kulturalna bibliotekarzy

Słowa kluczowe: Biblioteki Austriackie, współpraca biblioteczna

Abstrakt: W artykule przedstawiono cele funkcjonowania Bibliotek Austriackich, zasady funkcjonowania oraz zakres usług, jakie oferują. Opisana została współpraca między Bibliotekami Austriackimi, która obejmuje przekazywanie przez Austrię publikacji, wspieranie inicjatyw ośrodków lokalnych dotyczących prezentacji austriackiej sztuki, kultury, myśli i tradycji, a także nauczanie języka niemieckiego i organizowanie egzaminów Österreichisches Sprachdiplom Deutsch. Artykuł podaje również rozwiązania dla usprawnienia współpracy między Bibliotekami Austriackimi.

Keywords: Austrian Libraries, library cooperation

Abstract: The paper presents aims, functioning rules and service range of the Austrian libraries. The author describes the cooperation between Austrian libraries, which includes: Austria's publishing donations, supporting local centers presenting Austrian art, culture, philosophy, and traditions as well teaching German and organizing Österreichisches Sprachdiplom Deutsch examinations. The article also includes proposals for the improvement of cooperation between Austrian libraries.

Jednym z ciekawszych projektów instytucji kulturalnych w Europie jest sieć Bibliotek Austriackich. Takie sieci bibliotek zakładali na całym świecie Francuzi, Brytyjczycy, Amerykanie oraz Niemcy. Od ponad siedemdziesięciu lat w Polsce obecna jest brytyjska instytucja kulturalna British Council promująca język angielski i kulturę Wielkiej Brytanii. W ośmiu miastach w Polsce działa sieć bibliotek brytyjskich pod patronatem uniwersytetów i we współpracy z British Council. Pierwsza biblioteka British Council w Polsce powstała w 1946 r. w Warszawie, w 1959 r. utworzono bibliotekę British Council w Krakowie, a po ponad 25 latach – w 1985 r. rozpoczęła działalność biblioteka we Wrocławiu, potem w Poznaniu i Gdańsku [16, s. 17]. Podobną działalność rozpoczęły w Polsce w latach dziewięćdziesiątych biblioteki niemieckie Instytutu Goethego; w 1990 r. w Warszawie, w 1991 r. w Krakowie oraz liczne czytelnie niemieckie: w Szczecinie, Wrocławiu, Poznaniu i Katowicach [14, s. 77-79]. To, co sprawia, że pomysł stworzenia sieci Bibliotek Austriackich jest

taki nadzwyczajny, to okoliczności, że Austria jest krajem stosunkowo niewielkim, którego językiem urzędowym jest równocześnie język dużo większego sąsiada – Niemiec, a narody niegdyś żyjące w ramach dawnej Monarchii Habsburskiej tworzą teraz samodzielne państwa.

Austria szybko zareagowała na zmiany w Europie w latach osiemdziesiątych i tuż po upadku Żelaznej Kurtyny zaczęła promować swoją kulturę a zwłaszcza literaturę wśród mieszkańców tej „nowej” Europy [2, s. 47]. Biblioteki Austriackie – Österreich-Bibliotheken to zjawisko stosunkowo młode w życiu kulturalnym Polski i Europy. Sieć tych bibliotek można porównywać do sieci niemieckich bibliotek Instytutu Goethego, jednak w obu przypadkach różny jest adresat. Biblioteki Austriackie powstawały wyłącznie w krajach byłego bloku komunistycznego: od Pilzna do Ałma Aty w Kazachstanie, od Sankt Petersburga do Bitoli w Macedonii. Wyjątkami są tu biblioteki we włoskich miastach Trydent i Udine. Pomysłodawcą utworzenia sieci Bibliotek Austriackich w Europie był zmarły w 1998 r. wybitny przedstawiciel życia duchowego Austrii, pisarz i wielki przyjaciel Polski profesor Wolfgang Kraus. Był on założycielem i długoletnim prezesem Austriackiego Towarzystwa Literackiego. Uważał, że intelektualiści z krajów Europy Wschodniej i Zachodniej najlepiej będą mogli się zrozumieć czytając te same książki. Stąd idea utworzenia w Europie bibliotek austriackich, które miały być platformą porozumienia między narodami [5, s. 5]. Dzięki pomysłowi Wolfganga Krausa i przy poparciu Bernarda Stillfrieda z Austriackiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych do dziś powstało w Europie już 55 Bibliotek Austriackich w ponad 25 krajach [8].

Pierwsza na świecie Biblioteka Austriacka powstała w Krakowie w 1986 r. Następną była biblioteka utworzona w 1989 r. w Udine na północy Włoch. Po upadku Muru Berlińskiego Biblioteki Austriackie zaczęły powstawać i rozwijać się dynamicznie w krajach byłego obozu socjalistycznego, gdzie dotychczas literatura austriacka nie docierała w takim zakresie jak do pozostałych krajów europejskich, najpierw w krajach dawnej Monarchii Habsburskiej, a potem aż po dalekie strony – w Kazachstanie czy nawet Izraelu [7]. W 1990 r. powstały biblioteki w Bratysławie i Brnie (w byłej Czechosłowacji), Mariborze w Słowenii i jako druga w Polsce – Biblioteka Austriacka w Poznaniu. Corocznie tworzone po kilka Bibliotek Austriackich. Wiele z nich, bo aż 10 powstało w 1992 r., ostatnią jest biblioteka utworzona w 2010 r. w Jassach – stolicy rumuńskiej Mołdawii. Najwięcej – aż 7 Bibliotek Austriackich znajduje się na terenie Republiki Czeskiej. W Polsce działa 6 Bibliotek, na Ukrainie jest ich 5, a na Węgrzech i w Rosji po 4. W 14 krajach założono po jednej Bibliotece. To rozumiały, że tworzone je początkowo przede wszystkim na obszarze Europy Środkowej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej, a więc tam, gdzie sięgały ślady dawnej Monarchii Habsburskiej. Biblioteki Austriackie powstawały najczęściej przy uniwersytetach (tych jest 32) lub przy kolegiach językowych, bibliotekach publicznych czy innych ośrodkach kultury [8]. Miały na celu stworzyć możliwość zapoznania czytelników i odbiorców kultury w krajach goszczących z dorobkiem naukowym i literaturą Austrii. Strona austriacka zobowiązała się ofiarowywać książki

i prasę, natomiast placówki mieszczące Biblioteki Austriackie (uniwersytety, biblioteki publiczne, ośrodki kultury) miały ze swej strony zapewniać infrastrukturę i fachowy personel [20]. Zakup książek dla Bibliotek Austriackich jest finansowany przez BMeiA – Bundesministerium für europäische und international Angelegenheiten (Ministerstwo do Spraw Europejskich i Międzynarodowych, do 2007 r. pod nazwą Bundesministerium für auswärtige Angelegenheiten, Kulturpolitische Sektion – Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Sekcja Polityki Kulturalnej).

Zbiory poszczególnych Bibliotek Austriackich nie są identyczne we wszystkich placówkach. Biblioteki mają wprawdzie ten sam księgozbiór prezencyjny, gdyż każda otrzymała na początku taki sam zestaw publikacji – 3,5 tys. woluminów [13], jednak dopasowując się do oczekiwań swoich czytelników poszczególne instytucje wypracowały swój indywidualny profil odróżniający je od innych. Księgozbiór udostępniany jest studentom i pracownikom naukowym oraz wszystkim zainteresowanym austriacką literaturą, kulturą, historią i współczesną Austrią.

Biblioteki Austriackie to nie tylko miejsce, gdzie można czytać i wypożyczać książki czy zapoznać się z bieżącą prasą austriacką. Odbywają się w nich również odczyty, wykłady, wystawy, koncerty a nawet nieduże przedstawienia teatralne. Poza tym w 36 bibliotekach regularnie organizowane są konwersatoria językowe, pokazy i lekcje biblioteczne, przyciągające potencjalnych czytelników. Mają one za zadanie służyć szerokim kręgom odbiorców rozpowszechniając wśród nich wiedzę o historii i współczesnym życiu Austrii. Współpraca Bibliotek Austriackich z BMeiA dotyczy więc nie tylko ich jednostronnego zaopatrywania w książki o Austrii, ale także finansowania imprez kulturalnych, wspierania ośrodków lokalnych w ich inicjatywach dotyczących prezentacji austriackiej sztuki, kultury, myśli i tradycji, a także nauczania języka niemieckiego i organizowania egzaminów Österreichisches SprachDiplom (państwowy wielostopniowy egzamin organizowany w 36 krajach świata).

Działalność Bibliotek Austriackich nie ogranicza się tylko do samego udostępniania literatury czytelnikom i organizowania imprez promujących kulturę Austrii. Z inicjatywy Christine Dollinger, od 2001 r. kierującej referatem do spraw Bibliotek Austriackich za granicą, powstał pomysł, by Biblioteki Austriackie w Europie tak różniące się między sobą organizacyjnie a jednak prowadzące podobną działalność, połączyć w ścisłą sieć instytucji współpracujących również w dziedzinie naukowej [20]. Obecnie, zgodnie z tendencją by biblioteki stawały się centrami informacji, nauki i kultury wykorzystującymi możliwości połączeń sieciowych z całym światem, również Biblioteki Austriackie korzystają z takiej platformy, którą jest www.oesterreich-bibliotheken.at. Na tej stronie administrowanej przez Sekcję kulturalną Ministerstwa (BMeiA) użytkownicy zainteresowani historią i działalnością wszystkich Bibliotek Austriackich na świecie mogą znaleźć wiele ważnych informacji. Są tam wymienione chronologicznie według daty utworzenia wszystkie istniejące Biblioteki Austriackie oraz znajduje się lista tych bibliotek uszeregowana według państw. Podane są dokładne adresy, nazwiska i kontakt mailowy do osób odpowiedzialnych za funkcjonowanie danej biblioteki, krótka historia powstania

i charakterystyka księgozbioru każdej placówki. Jest także informacja o jubileuszach Bibliotek Austriackich, organizowanych seminariach i konferencjach, a także adresy kontaktowe najważniejszych bibliotek i innych zagranicznych centrów kultury austriackiej na świecie. Portal podaje dokładne, aktualizowane raz w roku, dane o wielkości księgozbiorów poszczególnych bibliotek, o ich profilu, o prowadzonej przez poszczególne europejskie biblioteki działalności kulturalnej popularyzującej literaturę, sztukę i historię Austrii [8]. Dzięki takiemu połączeniu sieciowemu poszczególne Biblioteki Austriackie mogą zapoznać się z ofertą innych ośrodków, przedstawiać swoje osiągnięcia, zapraszać na organizowane wystawy, konferencje, odczyty, proponować dublety książkowe na wymianę z innymi instytucjami. Strona ma służyć do porozumiewania się z BMeiA, a pozwalając na wymianę doświadczeń i dzielenie się pomysłami – ułatwieniu pracy bibliotekarzom.

Corocznie Biblioteki Austriackie wysyłają do BMeiA sprawozdania z aktualnej działalności. W Sekcji Kulturalnej Ministerstwa są one analizowane, porównywane między sobą w celu nie tylko aktualizacji danych, ale i stworzenia lepszych możliwości wzbogacania oferty poszczególnych placówek.

Opiekę nad Bibliotekami Austriackimi w krajach goszczących sprawują konsulatory austriackie i Fora Kultury Austriackiej (Österreichisches Kulturforum). Bibliotekarze pracujący w Bibliotekach Austriackich, a często są to germaniści, mogą liczyć na wsparcie merytoryczne i pomoc lektorów z Austrii zatrudnionych na tamtejszych uczelniach. W Austrii funkcjonowanie Bibliotek Austriackich koordynuje BMeiA Referat V.2.d, czyli sekcja kulturalna, która odpowiada za rozwój tej sieci, wzbogacanie i rozszerzanie propozycji działania, koordynuje i stwarza możliwości lepszej współpracy poszczególnych bibliotek, aktualizuje i wzbogaca księgozbiory oraz odpowiada za sprawy finansowe i administracyjne. Przyznając stypendia bibliotekarzom Bibliotek Austriackich stwarza im okazję dalszego kształcenia, poznawania rynku wydawniczego Austrii oraz nawiązywania kontaktów personalnych z pracownikami instytucji kulturalnych i naukowych Austrii, a także do spotkań i wymiany doświadczeń z bibliotekarzami innych zagranicznych Bibliotek Austriackich [17, s. 385]. I tak dzięki wspólnym seminariom, konferencjom oraz spotkaniom w Austrii poznają się odpowiedzialni za Biblioteki Austriackie bibliotekarze np. Łotewscy z pracującymi w odległej Mołdawii, Włosi z Udine z bibliotekarzami z Kazachstanu. Te spotkania owocują współpracą naukową, wydawniczą, ale i nawiązanymi przyjaźniami także w życiu pozazawodowym.

Takimi cyklicznymi spotkaniami będącymi inicjatywą Bibliotek Austriackich, odbywającymi się dwa razy w roku, są dziesięciodniowe seminaria w Klosterneuburg koło Wiednia, organizowane w imieniu BMeiA w czerwcu i wrześniu już od 1997 r. Seminaria te odbywają się pod kierownictwem Ilony Sławinski, najpierw przez założony w 1958 r. Instytut Europy Wschodniej i Południowo-Wschodniej – Österreichisches Ost- und Südosteuropa-Institut, który po niemal pięćdziesięciu latach działania został rozwiązany, następnie przez nowo utworzone Zentrum Ost-/Südosteuropa – Centrum Europy Wschodniej i Południowo-Wschodniej, a od 2007 r.

przy dodatkowym wsparciu Akademii Dolnej Austrii – Niederösterreichische Landesakademie [28]. Celem spotkań jest wzbogacanie wiedzy o Austrii i jej literaturze wśród bibliotekarzy opiekujących się Bibliotekami Austriackimi i wśród naukowców zajmujących się tematyką austriacką. Wykłady o literaturze austriackiej, historii i kulturze prowadzą uznani profesorowie i naukowcy z uniwersytetów austriackich. Długoletnim dyrektorem programowym seminariów i jednym z wykładowców jest Joseph Peter Strelka, który od dziesięcioleci organizował międzynarodowe sympozja na uniwersytetach amerykańskich [15]. Zawsze podczas takiego seminarium odbywają się spotkania z przedstawicielami BMeiA, na których bibliotekarze przedstawiają swoje osiągnięcia i dyskutują o problemach w pracy Bibliotek Austriackich. Oprócz wykładów w programie seminarium przewidziane są wspólne wyjścia do instytucji naukowych i kulturalnych, do teatrów, muzeów, na wystawy czasowe, związane tematycznie z tytułem seminarium w danym roku. Dzięki tym spotkaniom ich uczestnicy – a są to germaniści, tłumacze, historycy, pracownicy uniwersytetów i akademii nauk oraz bibliotekarze z różnych krajów Europy, nawiązują współpracę, wymieniają doświadczenia, dzielą się pomysłami. Co dwa lata (od 1950 r.) w Austrii odbywa się międzynarodowa konferencja bibliotekarzy (VÖB Österreichischer Bibliothekartag), podczas której również uczestnicy seminarium, tj. bibliotekarze Bibliotek Austriackich, mogą brać udział w wybranych spotkaniach, wykładach i dyskusjach. Służy to nie tylko poszerzaniu wiedzy bibliotekarskiej i znajomości literatury austriackiej, ale też sprzyja nawiązaniu kontaktów międzynarodowych między bibliotekarzami różnych bibliotek.

Pierwsza Biblioteka Austriacka w Polsce, powołana przez austriackie Ministerstwo Spraw Zagranicznych, została otwarta 27 listopada 1986 r. w Krakowie na podstawie umowy Uniwersytetu Jagiellońskiego z rządem Republiki Austrii. Porozumienie to zakładało, że rząd austriacki będzie przekazywał w darze (jako wieczysty depozyt) wydane w Austrii książki i czasopisma, Biblioteka Jagiellońska natomiast odda do dyspozycji lokal, wyposażenie i opłaci fachowy personel. Czytelnia Austriacka, przemianowana później na Bibliotekę Austriacką, początkowo dzieliła salę z Czytelnią Profesorską Biblioteki Jagiellońskiej, potem dwukrotnie przeprowadzała się do osobnych lokali. Po rozbudowie w 2001 r. Biblioteka Jagiellońska powróciła do głównego gmachu Jagiellonki stając się autonomiczną częścią Czytelni Europejskiej Biblioteki Jagiellońskiej. Biblioteka Austriacka ma w swoim założeniu przede wszystkim pomagać pracownikom i studentom Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz innych uczelni dostarczając im materiałów do pracy naukowej. Obecnie księgozbiór Biblioteki Austriackiej liczy ponad 8,6 tys. woluminów druków zwartych, do tego dochodzą czasopisma, kasety audio, video, DVD i CD. Księgozbiór ma charakter naukowy, służąc przede wszystkim studentom germanistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, nauczycielom oraz pracownikom naukowym (głównie germanistyki, historii i historii sztuki). W dużej mierze reprezentuje on dyscypliny humanistyczne. Gromadzone są dzieła w języku niemieckim wydane w Austrii, głównie z zakresu filozofii, historii, literatury austriackiej, językoznawstwa, historii sztuki, geografii.

Zasadniczy profil księgozbioru Biblioteki powstał w zgodzie z zapotrzebowaniem czytelników i składają się na niego: beletrystyka, historia i geografia Austrii, opracowania naukowe dotyczące literatury pięknej, a także filozofia i kultura austriacka. O zawartości księgozbiorów informują katalogi: alfabetyczny i systematyczny. Rozpoczęto prace nad katalogowaniem komputerowym w systemie Virtua/VTLS przyjętym przez Bibliotekę Jagiellońską. Biblioteka Austriacka w Krakowie, w odróżnieniu od pozostałych, z racji niewystarczających warunków lokalowych, od początku swojego istnienia skoncentrowana była wyłącznie na działalności czysto biblioteczej. Wszelkie imprezy kulturalne a także kursy języka niemieckiego organizowane były przez Konsulat Generalny Republiki Austrii w Krakowie, a obecnie przez Instytut Austriacki w Krakowie i Austriackie Forum Kultury. W Polsce Biblioteka Austriacka podlega Austriackiemu Forum Kultury w Krakowie. Program doskonalenia pracujących w Bibliotece Austriackiej bibliotekarzy koordynuje Austriackie Towarzystwo Literackie – Österreichische Gesellschaft für Literatur w Wiedniu.

Drugą po krakowskiej Bibliotece Austriackiej, która powstała w Polsce, była Biblioteka i Czytelnia Austriacka w Poznaniu. Ze wspólnej inicjatywy austriackiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Instytutu Kultury Austriackiej oraz Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza utworzono w 1990 r. samodzielną pozawydziałową jednostkę podległą organizacyjnie bezpośrednio rektorowi [6, s. 65]. W sprawach programowych nadzór i opiekę nad poznańską Bibliotece Austriackiej sprawuje Instytut Kultury Austriackiej w Warszawie. Liczący ponad 8 tys. woluminów księgozbiór jest darem Republiki Austrii. Główny profil Biblioteki tworzą wydawnictwa z zakresu nauk humanistycznych, literatury austriackiej oraz wydawnictwa ekonomiczno-prawne i judaica. Oprócz zbiorów książkowych Biblioteka udostępnia czytelnikom również czasopisma i gazety austriackie, nagrania dźwiękowe i filmy na płytach CD, kasetach audio i video. Księgozbiór Biblioteki częściowo (ok. 25%) jest już skatalogowany w systemie Horizon. Od stycznia 1999 r. Biblioteka Austriacka w Poznaniu nosi nazwę Biblioteki Austriackiego Ośrodka Kultury Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Od samego początku współpracuje z Zakładem Literatury Austriackiej w Instytucie Germanistyki Uniwersytetu oraz z innymi placówkami o podobnym profilu działalności w kraju i zagranicą, w tym m.in. z Austriackim Forum Kultury w Warszawie czy Austriackim Towarzystwem Literackim w Wiedniu. Od 1999 r. przy ich współudziale i wsparciu finansowym wydawana jest seria *Kolekcja Czytelni Austriackiej* stanowiąca tłumaczenie austriackiej literatury pięknej na język polski. Wieczory autorskie organizowane są we współpracy z Bibliotekami Austriackimi w Warszawie i Poznaniu, Instytutami Germanistyki uniwersytetów w Bydgoszczy, Gdańsku, Łodzi, Lublinie, Olsztynie, Poznaniu, Szczecinie, Toruniu i Warszawie, a także z polskimi wydawnictwami oraz czasopismami literackimi i kulturoznawczymi. Z inicjatywy Austriackiego Forum Kultury w Warszawie, Instytutu Filologii Germańskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza oraz poznańskiej Biblioteki Austriackiej w 2007 r. odbyło się w Poznaniu

symposium „Die Architektur der Weiblichkeit” [9], a w 2008 r. zorganizowano międzynarodową konferencję „Die Konstruktion(en) des Ich in der zeitgenössischen österreichischen Literatur” [10]. Dzięki współpracy z różnymi instytucjami krajowymi i austriackimi w poznańskiej Bibliotece Austriackiej odbywają się wykłady, wieczory literackie z zaproszonymi pisarzami i poetami austriackimi, wystawy, projekcje filmowe w oryginalnej wersji językowej, spektakle teatralne, przeglądy fotografii. Oprócz tej typowo kulturalnej działalności Biblioteka organizuje także konkursy wiedzy o Austrii oraz prezentacje dla uczniów szkół średnich i studentów wyższych uczelni. Propaguje również wiedzę o turystycznych regionach Austrii. Corocznie na wiosnę organizowane są też „Dni Kultury Austriackiej” z bardzo bogatym programem, w skład którego wchodzi: prelekcje na temat sztuki austriackiej, wernisaże, koncerty muzyki kameralnej, wystawy nowości wydawniczych, fotografii z Wiednia, przejażdżki fiakrem wokół Starego Rynku, degustacje kawy i specjalności kuchni austriackiej, konkursy wiedzy o Austrii. Przygotowanie tak różnorodnego i obszernego programu jest możliwe dzięki pomocy i przy współpracy licznych instytucji (m.in. Instytutu Kultury Austriackiej w Warszawie, Urzędu Miejskiego i Wojewódzkiego w Poznaniu, Akademii Muzycznej im. I. J. Paderewskiego, Muzeum Narodowego, Teatru Polskiego, Filharmonii Poznańskiej, Biblioteki Uniwersyteckiej) [21, s. 31-32; 22, s. 19]. Ponadto odbywają się imprezy cykliczne, które weszły już do stałego programu kulturalnego Poznania oraz wykłady przeznaczone dla wszystkich zainteresowanych [23, s. 26]. Działalność dydaktyczna Biblioteki Austriackiej obejmuje kursy języka niemieckiego, a dzięki uzyskanej w 2002 r. w Wiedniu licencji przeprowadzane są tu egzaminy Österreichisches Sprachdiplom. Biblioteka dostępna jest dla każdego, służy społeczności akademickiej, jak również mieszkańcom miasta i regionu. Pracujący w niej bibliotekarze mogą korzystać z corocznych stypendiów na dokończanie oraz na uczestnictwo w seminariach i konferencjach w Austrii. Za koordynację i finansowanie tego programu odpowiedzialne jest Austriackie Towarzystwo Literackie w Wiedniu.

Biblioteka Austriacka we Wrocławiu, otwarta w 1992 r., mieści się w gmachu głównym Uniwersytetu Wrocławskiego i organizacyjnie podlega Bibliotece Uniwersyteckiej. Finansowany w znacznej części przez stronę austriacką księgozbiór Biblioteki, liczący ponad 8 tys. woluminów, przeznaczony jest dla szerokiego grona odbiorców zainteresowanych tematyką austriacką. Najmłodszy czytelnicy mogą skorzystać z bogatej oferty literatury dla dzieci i młodzieży, użytkownikom dorosłym zaś oferowana jest literatura fachowa ze wszystkich dziedzin wiedzy: literaturoznawstwa, językoznawstwa, komunikacji międzykulturowej, polityki i historii, prawa, psychologii, geografii, sztuki, filmu, teatru, filozofii, socjologii oraz literatura piękna. W Bibliotece dostępne są bibliografie, encyklopedie i leksykony, słowniki, kasety magnetofonowe, kasety video oraz płyty CD i DVD. Jako główny profil zbiorów wrocławskiej Biblioteki Austriackiej można uznać publikacje z dziedziny historii i literatury Austrii, literaturoznawstwo, językoznawstwo oraz literaturę dla dzieci i młodzieży. Książki są częściowo skatalogowane w systemie Virtua VTLS

i dostępne online. Ponadto księgozbiór ujęty jest w katalogu alfabetycznym, rzeczowym i przedmiotowym. Wrocławska Biblioteka Austriacka, oprócz udostępniania literatury zainteresowanym czytelnikom, organizuje liczne imprezy kulturalne, współorganizuje Międzynarodowy Festiwal Muzyki Wiedeńskiej oraz prowadzi szeroko zakrojoną działalność publicystyczną. Pod patronatem Austriackiego Konsulatu Generalnego w Krakowie i Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu współwydaje serię książkową *Biblioteka Austriacka*, w której ukazują się m.in. tłumaczenia utworów poetów i pisarzy austriackich na język polski. Biblioteka spełnia też funkcję popularyzatorską organizując seminaria literackie dla młodzieży szkolnej z cyklu „Spotkania z Austrią” oraz konkursy wiedzy o Austrii. We współpracy z innymi ośrodkami kultury, Instytutem Germanistyki Uniwersytetu Wrocławskiego, Wydawnictwem ATUT, Związkiem Nauczycielstwa Polskiego i innymi organizowane są liczne imprezy, które odbywają się nie tylko we Wrocławiu, ale i w regionie dolnośląskim. Są to spotkania z pisarzami, koncerty, wystawy, projekcje video, wieczory literackie, wykłady, seminaria i konferencje. Lista instytucji i organizacji, z którymi współpracuje lub współpracowała wrocławska Biblioteka Austriacka jest bardzo długa. To między innymi: Austriacki Konsulat Generalny w Krakowie i we Wrocławiu, Akademia Muzyczna, Papieski Fakultet Teologiczny, Ośrodek Kultury Niderlandzkiej, Instytuty Filologii Polskiej, Słowiańskiej, Germańskiej, Rotary Club Wrocław, Klub Literatury i Muzyki, Stowarzyszenie Pisarzy Polskich, Polskie Stowarzyszenie Jazzowe, Nauczycielskie Kolegia Języków Obcych we Wrocławiu, Legnicy, Kaliszu, Jeleniej Górze, Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów w Polsce, Związek Polskich Artystów Fotografików, Kulturwege – Verein für Kulturelle Aktivitäten, Fundacja Edukacji Międzynarodowej, Polskie Radio Wrocław, Telewizja Wrocław a także galerie, ośrodki i centra kultury, szkoły podstawowe, gimnazjalne i średnie we Wrocławiu i innych miastach Dolnego Śląska [4, s. 52-54]. W Polsce pieczę nad Biblioteką sprawuje Austriackie Forum Kultury w Krakowie. Ze strony austriackiej za przydział stypendiów na dalsze kształcenie bibliotekarzy odpowiada Austriackie Towarzystwo Literackie w Wiedniu.

Podczas gdy Biblioteki Austriackie w Krakowie, Poznaniu i Wrocławiu powstały przy uniwersytetach, Biblioteka Austriacka w Przemyślu lokalowo i organizacyjnie podporządkowana jest Nauczycielskiemu Kolegium Języków Obcych i jest biblioteką publiczną, ofiarowaną i w całości finansowaną przez Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur (Ministerstwo Edukacji, Kultury i Sztuki) Republiki Austrii. Założona została w 1991 r., zaś uroczyste otwarcie nastąpiło w 1992 r. Inicjatywa austriacka spotkała się z dużym zainteresowaniem u Przemysłań. Tu, w dawnej Galicji publikacje dotyczące Monarchii Habsburskiej, historii, polityki i życia kulturalnego dawnej i współczesnej Austrii znalazły wielu czytelników. Biblioteka Austriacka dostępna jest dla studentów i wykładowców Kolegium a także wszystkich mieszkańców Przemyśla. Księgozbiór obejmuje około 5,6 tys. pozycji z takich dziedzin jak: historia literatury, historia powszechna, polityka, prawo, ekonomia, gospodarka, socjologia, filozofia, religia, literatura dziecięca

i młodzieżowa, biografie, historia Żydów, Unia Europejska. Biblioteka Austriacka posiada w swych zasobach encyklopedie, słowniki i leksykony a także materiały krajoznawcze, wykorzystywane jako pomoce naukowe podczas wykładów. Oprócz książek gromadzi austriackie czasopisma oraz kasety audio i video, CD i DVD. Główny profil księgozbioru, w odróżnieniu od pozostałych Bibliotek Austriackich istniejących przy uniwersytetach, tworzy literatura dziecięca i młodzieżowa, historia i geografia Austrii, nauczanie języka niemieckiego oraz literatura piękna. Księgozbiór katalogowany jest w oparciu o program MOL Optivum. Biblioteka we współpracy z Austriackim Konsulatem Generalnym w Krakowie, przy współudziale Przemyskiego Centrum Kultury i Nauki „Zamek” oraz Towarzystwa Muzycznego w Przemyśle organizuje różnego rodzaju imprezy kulturalne: wykłady, odczyty, wystawy, ekspozycje książek, konkursy i koncerty muzyczne. Wraz z nauczycielami języka niemieckiego oraz nauczycielami historii w gimnazjach i liceach przemyskich przygotowuje warsztaty językowe i konferencje. W Polsce pieczę nad funkcjonowaniem i programem Biblioteki sprawuje Austriackie Forum Kultury w Krakowie. Nad koordynowaniem kształcenia bibliotekarzy i ich udziałem w seminariach i konferencjach w Austrii czuwa Zentrum Ost-/Südosteuropa (Centrum Badań nad Europą Wschodnią i Południowowschodnią) przy NÖ Landesakademie.

Biblioteka Austriacka w Opolu jest jedyną tego typu placówką w Polsce o charakterze publicznym, dostępną dla wszystkich. Powstała w 1993 r. jako oddział opolskiej Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej, po dwuletnich staraniach dyrektora WBP, który zabiegał w ambasadach i ośrodkach kultury różnych krajów o zdobycie księgozbioru do nowopowstałego Oddziału Zbiorów Obcojęzycznych. Aktualny księgozbiór Biblioteki wynosi prawie 8 tys. tomów, jest w całości skatalogowany w systemie Sowa 2 i dostępny już w katalogu online [24, s. 211]. Oprócz zbiorów książkowych Biblioteka udostępnia czytelnikom również czasopisma i gazety austriackie, nagrania dźwiękowe i filmy na płytach CD, kasetach audio i video. Grupom szkolnym Biblioteka Austriacka proponuje udział w lekcjach bibliotecznych, połączonych z prelekcją i filmem o Austrii. W 2008 r. ofertę uzupełniono o prezentację multimedialną *Austria bliżej*. W ciągu roku Biblioteka organizuje około 30-40 tego rodzaju spotkań [26]. Corocznie, od 1998 r., przygotowuje konkurs „Austria – kraj i mieszkańcy”, w którym główną wygraną jest wycieczka do Austrii. Od 1998 r. Biblioteka stała się niepubliczną placówką kształcenia ustawicznego, organizując kursy języka niemieckiego. W 2007 r. zorganizowano również nieodpłatny letni kurs językowy dla bezrobotnych, który cieszył się bardzo dużym zainteresowaniem społeczeństwa. Wspólnie z Instytutem Historii Uniwersytetu Opolskiego przygotowano też konferencję naukową nt. „Współczesne podręczniki do nauczania historii”, z udziałem autora podręczników z Austrii. Działalnością, przysparzającą Bibliotece dużo rozgłosu, ale wymagającą ogromnych nakładów czasu i pracy bibliotekarzy są organizowane tu imprezy kulturalne. Od 1993 r. Wojewódzka Biblioteka Publiczna współpracuje z Konsulatem Generalnym Republiki Austrii w Krakowie i Instytutem Kultury Austriackiej w Warszawie w zakresie zakupu książek

do Biblioteki Austriackiej, fundowania stypendiów zagranicznych dla pracowników a także organizacji imprez kulturalnych, spotkań, koncertów, prelekcji i wystaw twórców austriackich. Najważniejszym przedsięwzięciem są organizowane od 2000 r. „Dni Kultury Austriackiej”. Impreza ta organizowana jest co drugi rok, na zmianę z „Wiosną Austriacką” [25, s. 18]. Dzięki takim wydarzeniom jak koncerty, spotkania autorskie, wystawy, wykłady, konkursy wiedzy o Austrii, a także „Dni Kultury Austriackiej” Biblioteka Austriacka pozyskuje wciąż nowych czytelników. Jej działalność kulturalna nie byłaby możliwa bez współpracy z wieloma instytucjami lokalnymi, które pomagają w organizacji imprez i wspierają inicjatywy. Są to: Instytut Filologii Germańskiej Uniwersytetu Opolskiego i Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych, Filharmonia Opolska, Teatr im. Jana Kochanowskiego, Muzeum Diecezjalne w Opolu, Galeria Sztuki Współczesnej, Muzeum Śląska Opolskiego, Dom Europejski przy Fundacji Rozwoju Śląska i Wspierania Inicjatyw Lokalnych w Opolu, Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego i szereg innych [26].

W 2001 r. władze Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie zaproponowały Austriackiemu Forum Kultury, aby na bazie dotychczas istniejącego księgozbioru Forum utworzyć kolejną w Polsce – szóstą już Bibliotekę Austriacką, która działałaby przy warszawskiej Bibliotece Uniwersyteckiej. Ponieważ lokalowo było to rozwiązanie korzystne dla księgozbioru austriackiego, propozycję przyjęto z satysfakcją. Już rok później bo w 2002 nastąpiło uroczyste otwarcie Biblioteki Austriackiej w Warszawie. Jest ona autonomiczną jednostką Biblioteki Uniwersyteckiej. Jej księgozbiór jest wieczystym depozytem Republiki Austrii, tak więc książki nie należą do Biblioteki Uniwersyteckiej, choć ta sprawuje nad nimi pieczę, opracowuje i udostępnia. Zbiory Biblioteki szacuje się na ponad 14,5 tys. woluminów katalogowanych w programie Access i dostępnych online. Ponieważ Biblioteka wyrosła z istniejącego już od wielu lat księgozbioru Austriackiego Forum Kultury, jej zbiory są dużo większe niż pozostałych Bibliotek Austriackich w Polsce. Podstawowy zakres tematyczny księgozbioru tworzą: współczesna literatura austriacka, literaturoznawstwo, historia, filozofia, geografia, politologia oraz kulturo- i krajoznawstwo. To książki nie tylko pisarzy austriackich, ale również autorów innych narodowości piszących na tematy związane z Austrią. Biblioteka ma w swej ofercie także liczne tytuły czasopism o tematyce kulturalnej, polityczno-społecznej i literackiej a także dzienniki, tygodniki i periodyki specjalistyczne. Warszawska Biblioteka Austriacka ściśle współpracuje przy organizacji imprez kulturalnych z Forum Kultury Austriackiej. To w Bibliotece odbywają się wystawy, prezentacje książek i tłumaczeń, gdyż dysponuje ona dość obszernymi pomieszczeniami wystawienniczymi. Opiekę nad przydzielaniem stypendiów dla bibliotekarzy Biblioteki Austriackiej, w celu zapewnienia im uczestnictwa w seminariach i konferencjach, sprawuje ze strony austriackiej Zentrum Ost-/Südosteuropa an NÖ Landesakademie (Centrum Europy Wschodniej i Południowowschodniej przy Akademii Dolnej Austrii).

W wielu krajach współczesnej Europy, w których w czasach Monarchii Habsburskiej żyli i tworzyli w języku niemieckim pisarze i poeci zaliczani obecnie do

twórców austriackich, jak np. Elias Canetti w Bułgarii, Nikolaus Lenau w Rumunii, Roda w Chorwacji czy wreszcie Franz Kafka z Pragi, obserwuje się duże zainteresowanie właśnie tymi twórcami. Ich dzieła są tłumaczone na języki krajów, z których pochodzili. Corocznie przyznawane są stypendia nie tylko dla bibliotekarzy Bibliotek Austriackich, ale i dla współpracujących z nimi naukowców i studentów germanistyki, historii i sztuki. Duże zainteresowanie literaturą austriacką motywuje bibliotekarzy do dodatkowej aktywności – organizowane są odczyty, prezentacje nowości literackich, projekcje filmowe zekranizowanych powieści np. Josepha Rotha. Niektóre Biblioteki Austriackie, np. w Mińsku, Wielkim Tyrnowie, Wrocławiu, Clużu-Napoce, Temesvarze, Niżnym Gorodzie wydają własne serie publikacji. Tam, gdzie możliwości i warunki lokalowe na to pozwalają, odbywają się wystawy plastyczne, fotograficzne, koncerty muzyczne, sympozja. Niektóre biblioteki organizują tzw. Dni Austrii, kursy językowe, konkursy wiedzy o Austrii.

Dzięki temu, że Biblioteki Austriackie nie są prowadzone przez Austriaków, lecz przez bibliotekarzy kraju goszczącego i że współpracują z nimi miejscowi naukowcy, profil każdej z nich jest trochę inny, różny jest też program imprez towarzyszących. Zależy on m.in. od różnorodnych grup czytelników, do których kierowana jest oferta biblioteczna. Biblioteki są też cennym źródłem materiałów do pracy dla lektorów austriackich uczących poza Austrią, natomiast ci lektorzy wspomagają swoją wiedzą bibliotekarzy Bibliotek Austriackich. Artyści austriaccy (muzycy, aktorzy, pisarze i poeci), którzy na zaproszenie Bibliotek Austriackich odwiedzają inne państwa, nie tylko promują swój kraj i jego kulturę, ale poznają też kulturę i odbiorców w kraju goszczącym. Współpraca jest wzajemna i przynosi obustronne korzyści.

Oprócz Bibliotek Austriackich istnieją jeszcze inne instytucje propagujące za granicą kulturę, gospodarkę i politykę Austrii. Są to biblioteki specjalistyczne, centra informacyjne a także biblioteki Ośrodków Kultury Austriackiej. W Polsce oprócz sześciu omówionych Bibliotek Austriackich, działają ponadto: Austriackie Fora Kultury w Warszawie oraz w Krakowie, Austriacki Instytut Kultury we Wrocławiu, Ambasada Republiki Austrii w Warszawie, Konsulat Generalny Republiki Austrii w Krakowie oraz Austriacki Ośrodek Informacji Turystycznej. Instytucje te współpracują z Bibliotekami Austriackimi i między sobą przy organizowaniu imprez kulturalnych. Wszystkie przyczyniają się do rozpowszechniania wiedzy o historii i współczesności Austrii, do nauczania języka niemieckiego, poznawania się wzajemnie, a co za tym idzie zwalczania uprzedzeń i obalania stereotypów.

Biblioteki Austriackie uczestniczą także w realizowaniu międzynarodowych projektów koordynowanych przez BMeiA. W Wiedniu w 2003 r. odbyła się pierwsza konferencja pod hasłem „Szanse kultury w sieci”, określająca miejsce europejskich Bibliotek Austriackich w kulturze oraz perspektywy ich rozwoju. Po raz pierwszy zgromadziła ona przedstawicieli wszystkich Bibliotek Austriackich. Podczas konferencji podkreślano potrzebę zaistnienia w sieci i wzajemnej współpracy między poszczególnymi bibliotekami [12]. Następnym takim spotkaniem miało miejsce w 2005 r.

Tytuł drugiej konferencji brzmiał: „Transfer wiedzy i kultury w sieci Bibliotek Austriackich”. Zaprezentowano wówczas pierwszy tom materiałów konferencyjnych z 2003 r. na temat prasy regionalnej Austro-Węgier [3 ; 13]. W 2007 r. po raz trzeci odbyło się spotkanie bibliotekarzy Bibliotek Austriackich, tym razem zatytułowane: „Warsztaty „Kultura://Przekład” – Intensyfikacja transferu wiedzy i kultury w sieci Bibliotek Austriackich”. Konferencja ta dotyczyła możliwości wspierania i łączenia działań w dziedzinie przekładów literackich, warsztatów tłumaczeniowych i seminariów dla tłumaczy w pracy poszczególnych Bibliotek Austriackich [11]. Przede wszystkim omówiono wówczas trzy tematy możliwej współpracy naukowej bibliotek:

1. Przekład literacki – gdyż wielu germanistów związanych z Bibliotekami Austriackimi zajmuje się przekładem lub kształceniem młodych tłumaczy. Tu mogliby liczyć na wsparcie Austriackiego Towarzystwa Literackiego (Österreichische Gesellschaft für Literatur);
2. Teatr niemieckojęzyczny w krajach dawnej Monarchii Habsburskiej. Na ten temat trwają już prace badawcze w ramach komisji do spraw historii teatru Austriackiej Akademii Nauk;
3. Prasa codzienna i czasopisma jako czynnik opiniotwórczy.

Wyniki badań nad prasą regionalną Austro-Węgier świadczą o tym, że tylko dzięki wiedzy i pracowitości germanistów zagranicznych możliwe było zgromadzenie tylu źródeł, chociażby dlatego, że wiele z materiałów dotyczących prasy znajduje się w różnych archiwach poza granicami obecnej Republiki Austrii.

Podsumowując, można stwierdzić, że wzajemna współpraca międzynarodowa Bibliotek Austriackich ma przed sobą jeszcze wiele zadań i obiecującą przyszłość.

Bibliografia

1. AUGUSTYNOWSKA Irena. Czytelnie niemieckie – Deutsche Lesesäle. *Bibliotekarz*. 2002, nr 4, s. 18-21. ISSN 0208-4333.
2. BROLIK Tomáš. Těžká cesta ven. *Respekt*. 2008, nr 47, s. 46-47. ISSN 0862-6545.
3. DOLLINGER Christine. Einleitung. In *Chancen kultureller Netzwerke II. Wissens- und Kulturtransfer im Netzwerk der Österreich- Bibliotheken im Ausland* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.oesterreich-bibliotheken.at/media44/2008/1108_oebib_workshop.pdf. Stan z dnia 13.04.2010.
4. FLORKÓW Anna. *Österreich Bibliotheken in Polen als kultureller Beitrag Österreichs zur Entwicklung österreichisch-polnischer Beziehungen* [Praca magisterska]. Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny, 1997.
5. KOPRIVA Roman. Österreich-Bibliotheken und der „Geheime Marshllplan”. *Landeszeitung der Deutschen in Böhmen, Mähren und Schlesien*. 13.01.2009, nr 2, s. 5.
6. LEMBICZ Ewa. Biblioteka i Czytelnia Austriacka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. *Biblioteka*. 2000, nr 4, s. 64-76, ISSN 1506-3615.
7. *Österreich- Bibliotheken im Ausland. Bundesministeriums für europäische und internationale Angelegenheiten. Web-Portal. www.oesterreich-bibliotheken.at*

- [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://195.20.232.142/bibliotheksgruendungen.php>. Stan z dnia 13.04.2010.
8. *Österreich- Bibliotheken im Ausland. Bundesministeriums für europäische und internationale Angelegenheiten. Web-Portal. www.oesterreich-bibliotheken.at* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://195.20.232.142/verzeichnis.php>. Stan z dnia 13.04.2010.
  9. *Program symposium zorganizowanego przez Austriackie Forum Kultury w Warszawie, Uniwersytet A. Mickiewicza w Poznaniu i Bibliotekę Austriacką* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://austria.org.pl/deutsch/architektur.htm>. Stan z dnia 13.04.2010.
  10. *Program konferencji zorganizowanej przez Austriackie Forum Kultury w Warszawie i Uniwersytet A. Mickiewicza w Poznaniu przy współudziale Biblioteki Austriackiej* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://austria.org.pl/deutsch/oforum/konst_program.htm. Stan z dnia 13.04.2010.
  11. ROCHEL-LAURICH Claudia. Eröffnungsansprache. In *Chancen kultureller Netzwerke III. KULTUR://ÜBERSETZUNG Workshop 2007 der Österreich-Bibliotheken im Ausland.* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.oesterreichbibliotheken.at/media44/2008/0908_oebib_kulturellenetzwerkeIII.pdf. Stan z dnia 20.04.2010.
  12. ROCHEL-LAURICH Claudia. Geleitwort. In *Chancen kultureller Netzwerke* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.oesterreich-bibliotheken.at/media44/2008/1108_oebib_workshop.pdf. Stan z dnia 15.03.2010.
  13. ROCHEL-LAURICH Claudia. Kulturtransfer ins Ausland. Die Österreich-Bibliotheken. *Büchereiperspektiven* [Dokument elektroniczny]. 2007, nr 4, s. 12-13. Tryb dostępu: http://195.20.232.142/material/kulturtransfer_crl.pdf. Stan z dnia 13.01.2010.
  14. RODZIELSKA Ewa. Czytelnia Niemiecka Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. *Biblioteka*. 2000, nr 4, s. 77-85. ISSN 1506-3615.
  15. SLAWINSKI Ilona. Begrüßung anlässlich der Eröffnung des 25. Seminars für Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter der Österreich-Bibliotheken. In *25. Klosterneuburger Seminar. Eröffnungsrede von Dr. Ilona Slawinski* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://195.20.232.142/media44/Eroeffnungsrede.pdf>. Stan z dnia 13.04.2010.
  16. STASIEWICZ-JAKUBIK Anna. O bibliotekach brytyjskich w Polsce. Perspektywy Biblioteki Brytyjskiej w Gdańsku. *Bibliotekarz*. 2009, nr 4, s. 17-20. ISSN 0208-4333.
  17. STREBL Magda. Österreich- Bibliotheken. Eine der kulturpolitischen initiativen Österreichs im neuen Europa. In *Bücher, Menschen und Kulturen. Festschrift für Hans-Peter Geh zum 65.Geburtstag. Hrsg. von Birgit Schneider, Felix Heinzer und Vera Trost.* München: Saur, 1999, s. 381-389. ISBN 3-598-11399-4.
  18. SZTARK Barbara. Czytelnie Niemieckie w krajach Europy Środkowej, Południowej i Wspólnoty Niepodległych Państw. *Bibliotekarz Zachodniopomorski*. 1996, nr 4, s. 27-32. ISSN 0406-1578.
  19. SZTARK Barbara. Czytelnie Niemieckie w Polsce. *Bibliotekarz Zachodniopomorski*. 1995, nr 1-2, s. 45-48. ISSN 0406-1578.
  20. WINKLER-KOMAR Brigitte. *Österreich-Bibliotheken – Rückblick, Bilanz, Ausblick* [Dokument elektroniczny]. 2007, nr 21. Tryb dostępu: http://195.20.232.142/img/Schwerpunktnewsletter_Oesterreich_Bibliotheken.pdf. Stan z dnia 13.04.2010.

21. WIŚNIEWSKA Aleksandra. Dni Kultury Austriackiej. W Czytelni Austriackiej. *Życie Uniwersyteckie*. 1997, nr 1/6, s. 31-32. ISSN 1231-8825.
22. WIŚNIEWSKA Aleksandra. Epoka fin de siecle'u czyli Drugie Dni Kultury Austriackiej. *Życie Uniwersyteckie*. 1998, nr 5, s. 19. ISSN 1231-8825.
23. WIŚNIEWSKA Aleksandra. Z cyklu: W Czytelni Austriackiej. *Życie Uniwersyteckie*. 1998, nr 2, s. 26. ISSN 1231-8825.
24. WÓJCIK Monika. Biblioteka Austriacka i Niemiecka w Opolu. *Prace Germanistyczne*. 1999, nr 1, s. 211-217. ISSN 1509-2178.
25. WÓJCIK-BEDNARZ Monika. 15 lat Biblioteki Austriackiej w Opolu – bilans działalności i spojrzenie w przyszłość. *Bibliotekarz*. 2009, nr 7/8, s. 16-20. ISSN 0208-4333.
26. WÓJCIK-BEDNARZ Monika. Die Österreich-Bibliothek in Opeln. Polen: 15 Jahre Tätigkeit und Ausblick in die Zukunft. In *BUCH – KULTUR – KOOPERATION* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: www.oesterreichbibliotheken.at/media44/Opeln%20Artikel.pdf. Stan z dnia 15.01.2010.
27. WÓJCIK-BEDNARZ Monika. Działalność Biblioteki Austriackiej w Opolu w latach 1993-2000. *Pomagamy Sobie w Pracy*. 2001, nr 1/2, s. 43-48. ISSN 1427-8936.
28. *Zentrum für Ost- und Südosteuropa informiert über seine Arbeit* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://niederoesterreich.gv.at/Press/Presse/PressearchivSuche/89849_zentrum.wai.html. Stan z dnia 13.04.2010.

Alicja Bułdak

Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego
alabu@univ.rzeszow.pl

Anna Buszta

Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego
abuszta@univ.rzeszow.pl

Z Erasmusem do bibliotek europejskich. Z doświadczeń Biblioteki Uniwersytetu Rzeszowskiego

Słowa kluczowe: biblioteki europejskie, Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego, Erasmus

Abstrakt: W artykule przedstawiony został program Erasmus oraz możliwości, jakie oferuje studentom jak i bibliotekarzom. Opisane zostały przykłady wyjazdów pracowników Biblioteki Uniwersytetu Rzeszowskiego do państw europejskich takich jak Portugalia i Hiszpania. Artykuł stanowi charakterystykę programu, opartą o doświadczenia i relacje, jak i statystykę prowadzoną przez Bibliotekę Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Keywords: European libraries, The Library of Rzeszow University, Erasmus Programme

Abstract: The article presents the Erasmus Programme together with a range of opportunities it offers both for students and librarians. The authors describes the visits made by the librarians of Rzeszow University to European countries such as Portugal and Spain. The article deals with the reports and statistics made by the Library of Rzeszow University.

Jednym z najważniejszych priorytetów Wspólnoty Europejskiej jest ciągle podnoszenie poziomu edukacji w krajach członkowskich. Zadanie to jest realizowane głównie poprzez kształtowanie polityki edukacyjnej w poszczególnych państwach. Równocześnie ważne jest podejmowanie wspólnych inicjatyw, ustalanie celów i wybieranie sprawdzonych rozwiązań dla kształtowania europejskiego systemu edukacyjnego. Przykładem takiej właśnie wspólnej inicjatywy jest program Erasmus.

Erasmus to program Unii Europejskiej dotyczący edukacji i doskonalenia zawodowego. Jest realizowany w ramach większego projektu unijnego „Uczenie się przez całe życie” (LLP – Life Long Programme) przewidzianego na lata 2007-2013. Poprzez wspieranie mobilności studentów i pracowników uczelni oraz współpracę między uczelniami, instytucjami i organizacjami związanymi ze szkolnictwem wyższym, program ten doskonale integruje europejską wspólnotę szkolnictwa wyższego. Przyczynia się także do podnoszenia innowacyjności, rozwoju

gospodarczego oraz tworzenia nowych miejsc pracy w Unii Europejskiej. Erasmus jest programem skierowanym przede wszystkim do uczelni, ich studentów i pracowników. W niektórych jego akcjach mogą uczestniczyć także inne instytucje, organizacje lub przedsiębiorstwa, które współpracują z uczelniami. W programie bierze udział 27 krajów Unii Europejskiej, 3 kraje Europejskiego Obszaru Gospodarczego: Islandia, Lichtenstein, Norwegia oraz Turcja (jako kraj kandydujący). Dokumentem uprawniającym daną uczelnię do udziału w programie Erasmus jest Karta Uczelni Erasmusa (Erasmus University Charter) – nadawana przez Komisję Europejską. Jest to certyfikat, który umożliwia uczelni ubieganie się o fundusze na konkretne działania przewidziane w programie [3].

Szczegółowe cele programu Erasmus to:

- zwiększenie mobilności studentów i nauczycieli,
- podniesienie jakości i zwiększenie skali współpracy między uczelniami europejskimi,
- zwiększenie przejrzystości i kompatybilności tytułów i stopni nadawanych przez uczelnie,
- podniesienie jakości i rozszerzenie współpracy między uczelniami a przedsiębiorstwami,
- tworzenie i wymiana innowacyjnych praktyk dydaktycznych opartych na technologiach informacyjno-komunikacyjnych na potrzeby kształcenia przez całe życie [1, s. 13],
- uproszczenie zróżnicowanych systemów szkolnictwa wyższego w Europie [2, s. 4].

Programowi Socrates / Erasmus patronuje Dezyderiusz Erasmus (1469-1536), zwany Erazmem z Rotterdamu. Postrzegał on uniwersalną koncepcję mądrości jako klucz do wzajemnego zrozumienia między narodami. Był wybitnym znawcą teologii, edukacji, retoryki i studiów klasycznych, a także błyskotliwym satyrykiem. Studiował i nauczał we Francji, Anglii, Włoszech, Szwajcarii i na terenach dzisiejszej Belgii. Stał się prawdziwym prekursorem obecnego programu Erasmus [3].

Początkowo program ten przewidziany był dla studentów, aby uczyli się w innym kraju członkowskim Wspólnoty Europejskiej i poznali bezpośrednio różne aspekty życia gospodarczego i społecznego. Kolejną grupą, która skorzystała z programu byli nauczyciele akademicki, którzy mieli się przyczynić do podniesienia jakości kształcenia na uczelniach oraz nawiązania szerokiej współpracy między ośrodkami szkolnictwa wyższego we wszystkich państwach członkowskich [1, s. 11]. W 2007 r. do grupy osób uprawnionych do korzystania z programu Erasmus dołączyli pracownicy administracyjni uczelni, do których zazwyczaj zalicza się bibliotekarzy.

W roku akademickim 1996/97 Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Rzeszowie (dzisiejszy Uniwersytet Rzeszowski) przystąpiła do programu Phare-Tempus, którego celem było m.in. ułatwienie studentom wyjazdów do niektórych ośrodków akademickich za granicą. Projekt „The Rzeszów mobility Network” umożliwił

otwarcie się WSP na współpracę z zagranicznymi uczelniami, a jego podstawowym zadaniem było wypracowanie zasad organizowania i monitorowania wyjazdów studentów na studia zagraniczne. Studenci mogli wówczas uczyć się w: École Normale Notre-Dame de Bonne Esperance, Braine le Comte (Belgia), KATHO Department RENO, Regentaat-Normaal-School (Torhout, Belgia), Christelijke Hogeschool Windesheim (Zwolle, Holandia), Escola Superior de Educação, Instituto Politécnico (Setúbal, Portugalia), Montfort University (Bedford, Anglia).

Od roku akademickiego 1999/2000 Uniwersytet Rzeszowski uczestniczy w programie Sokrates / Erasmus. W roku 2003 uczelnia otrzymała przyznaną przez Komisję Europejską Kartę Erasmusa i od tego momentu w pełni realizuje założenia programu, wysyłając na studia, staże i szkolenia studentów, nauczycieli akademickich oraz pracowników administracyjnych.

W 2008 r. pracownicy Biblioteki Uniwersytetu Rzeszowskiego po raz pierwszy, w ramach podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych oraz wymiany doświadczeń, postanowili skorzystać z możliwości stażu zagranicznego. Bibliotekarze stanowią liczną grupę wśród pracowników uniwersyteckich mających możliwość wyjazdu za granicę w celach szkoleniowych, co obrazuje tabela 1.

Tabela 1. Statystyka wyjazdów pracowników Uniwersytetu Rzeszowskiego za granicę w celach szkoleniowych w ramach programu Erasmus

Komórka	2007/2008	2008/2009
Studium Języków Obcych	-	11
Biblioteka	-	9
Dział Współpracy z Zagranicą	2	-
Instytut Muzyki	-	5
Instytut Filologii Germańskiej	-	1
Ekonomia	-	1

Źródło: http://www.univ.rzeszow.pl/stypendia/erasmus/E-statystyka_STT.pdf

Biblioteka posiada także obszerne zbiory rękopisów m. in. około 4 tys. listów, w tym 2 tys. Vittorio Bodiniego (1914-1970), które obejmują jego korespondencję z pisarzami z całej Europy. Poza tym w Bibliotece znajdują się archiwalia (2 tys. pozycji) i mikrofisz (4 tys.) z Biblioteki Watykańskiej (utwory z okresu XV-XIX w.). Z tych materiałów można korzystać na miejscu lub robić zdjęcia aparatem cyfrowym.

Biblioteka Interfacoltà to biblioteka prowincjonalna, zatem otrzymuje 1 egzemplarz od każdego wydawnictwa z regionu Salento i po 5 egzemplarzy od nauczycieli akademickich zatrudnionych na Università del Salento. Tylko Biblioteki Narodowe w Rzymie i Florencji mają egzemplarz obowiązkowy z terenu całego kraju.

Rysunek 1. Witryna internetowa Biblioteki Interfacoltà „Studium 2000”

Źródło: <http://www.unisalento.it/web/guest/152>

Biblioteka posiada bardzo dużo czasopism, z których wiele jest unikatowych, mimo to nie dysponuje finansami na tworzenie biblioteki cyfrowej. Natomiast współcześnie prenumerowane czasopisma, aby nie zajmowały dużo miejsca na regałach, są pakowane systemem próżniowym w specjalną folię. Po sprasowaniu wyglądają jak „deska” i zajmują o połowę mniej miejsca.

Dopełnieniem wyposażenia Biblioteki jest multimedialne muzeum archeologiczne regionu Salento. W pięciu salach umieszczono zabytki wykopaliskowe z okolic Lecce, które dokumentują prace archeologów na przestrzeni kilkudziesięciu ubiegłych lat. Można zatem tylko oglądać wystawę, a można także, przy pomocy wbudowanych w ściany monitorów komputerowych oraz słuchawek, oglądać i słuchać relacji na temat historii archeologii Lecce, a także całego regionu Salento. Opcja ta jest dostępna w języku włoskim i angielskim.

Druga z wizytowanych miejscowości to Porto. Jest to miasto w północnej części Portugalii pełne starych kamienic, urokliwych wąskich uliczek, niezwykłego smaku wina, ale również ważny ośrodek akademicki. Biblioteka Centralna Politechniki w Porto ma za zadanie gromadzenie i udostępnianie księgozbioru w celu wspierania studiów inżynierskich. Ponadto sprawuje ona także merytoryczny nadzór nad siedmioma bibliotekami szkół (tj. wydziałów) Politechniki. Stanowi również centrum nauki i informacji o całej uczelni.

W Bibliotece dostępnych jest ponad 50 tys. zbiorów, z czego blisko 30 tys. do wypożyczenia. W trzypiętrowym i nowoczesnym budynku Biblioteki, w którym mieści się ona od 2000 r., obowiązuje wolny dostęp do pótek z księgozbiorem, dzięki

czemu możliwy jest swobodny wybór książek oraz czasopism. Księgozbiór ułożony jest według uniwersalnej klasyfikacji dziesiętnej (UKD), porządkującej zasoby według dziedzin wiedzy. Całość chroniona jest elektronicznym systemem zabezpieczania zbiorów.

W Centralnej Bibliotece Politechniki w Porto na użytkowników czekają ponadto dwie pracownie komputerowo-internetowe oraz pracownie audiowizualne, w których można korzystać z dokumentów dźwiękowych oraz elektronicznych. Dużym udogodnieniem są również liczne, rozmieszczone na terenie całej uczelni, e-kioski z dostępem do katalogu komputerowego oraz bogatych źródeł elektronicznych, a także bezprzewodowy Internet w każdym pomieszczeniu.

Zbiory Biblioteki Centralnej oraz wszystkich bibliotek wydziałowych skatalogowane są w, wykorzystywanym również przez niektóre polskie biblioteki naukowe, systemie komputerowym Horizon.

Najważniejszym źródłem elektronicznym w tym obszarze jest baza B-on – platforma integrująca najbardziej prestiżowe i wartościowe pod względem naukowym publikacje wydawnictw: Ebsco, Elsevier, IOP, Springer, Taylor & Francis, Web of Science, Willey, Curent Contents, Blackwell, Cambridge University Press, Oxford University Press i inne. W 2007 r. z bazy tej, według bibliotecznych statystyk, skorzystało ponad 47,5 tys. użytkowników. Dla porównania, w tym samym czasie wypożyczono 13 225 książek, co znacząco potwierdza powszechniejsze wykorzystanie źródeł elektronicznych w procesie dydaktycznym uczelni. Inne ciekawe źródła informacji udostępniane przez Bibliotekę w sieci uczelnianej to bazy:

- MyLibrary – platforma e-booków w języku angielskim z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej,
- Safari – e-booki z różnych dziedzin wiedzy.

Biblioteka Centralna w Porto prowadzi również niezwykle różnorodną działalność okołobiblioteczną:

- przygotowywanie tematycznych wystaw we współpracy z wydziałami (co 2–3 miesiące) i opracowywanie katalogów wystaw,
- organizowanie w październiku tzw. tygodnia studenta I roku, podczas którego Biblioteka staje się centrum informacji dotyczących uczelni oraz zbiorów i usług biblioteczno-informacyjnych,
- organizowanie kursów języka chińskiego.

Kolejną wizytowaną uczelnią był Universidad Pablo de Olavide, który powstał w 1997 r. Posiada kierunki dostosowane do aktualnych potrzeb rynku pracy i jest w pełni zintegrowany z wszystkimi publicznymi uczelniami wyższymi w Andaluzji. Jest położony w centrum campusu – miasteczka uniwersyteckiego na obrzeżach Sewilli na obszarze 136ha. Campus uczelni tworzy rewelacyjną infrastrukturę (biblioteka, bank, kawiarnie), gdzie jest dużo zieleni i dobra komunikacja (metro, autobus, drogi rowerowe).

Rysunek 2. Witryna internetowa Biblioteka Politécnico do Porto

The screenshot shows the website for Biblioteca Central. At the top, there are language options for 'Deutsch' and 'English'. The main navigation menu on the right includes: Apresentação, Informações Gerais, Serviços, Documentos eletrónicos, Publicações, Caixa de Sugestões, and Formação. The 'Serviços' section lists: Acolhimento e Apoio, Leitura de presença, Empréstimo de documentação, Reprodução de documentos, Difusão Selectiva de Info., Acesso à Internet, Visualização de vídeo e DVD, Audição de CDs, Referência/Bibliografia, Formação de utilizadores, Empréstimo interbibliotecas, and Aluguer/Cedência de espaços. The 'Formação' section lists: Formação Área BAD, Formação Contínua, Estágios Curriculares, and Suplemento Bibliográfico. The 'Publicações' section lists: Política editorial, Catálogo, Ponto de venda, and Encomenda. The 'Caixa de Sugestões' section lists: Loja On-Line, Novidades/Últimas Aquisições, Ver Também: WWW.IPP.PT, and Subscriver Newsletter. The main content area has sections for 'Instalações' (Localização/como chegar até nós, Edifício/salas, Rede de Informação do INE em Bibliotecas do Ensino Superior), 'Coleções' (Fundo Geral, Fundos Específicos, Fundos Antigos, Biblioteca Erudita do Magistério Primário do Porto-BERUD, Biblioteca Conhecimento Online), 'C.C. China' (Centro de Língua e Cultura Chinesa, Cursos Livres de Mandarim 2009/2010), 'Rede de bibliotecas IPP' (BIBLIOTECA VIRTUAL, PORTAL DO CONHECIMENTO, Escola Superior de Educação, Escola Superior de Estudos Industriais e de Gestão, Escola Superior de Música e das Artes de Espectáculo, Escola Superior de Tecnologia e Gestão, Instituto Superior de Contabilidade e Administração, Instituto Superior de Engenharia do Porto), and 'Actividades' (Visitas de estudo guiadas, digipp logo). At the bottom left, there is an 'ADDFREE STATS' logo.

Źródło: <http://www.biblioteca.ipp.pt/>

Biblioteka Uniwersytetu Pablo de Olavide jest ogólnouniwersytecką jednostką organizacyjną. Jej zadaniem jest zapewnienie wysokiej jakości usług dla całej społeczności uniwersyteckiej, wspieranie procesów naukowo-badawczych i edukacyjnych zgodnie z potrzebami kadry naukowej i studentów oraz zaspokajanie potrzeb biblioteczno-informacyjnych. Jednocześnie Biblioteka jest miejscem spotkań na terenie kampusu, posiada szeroką gamę urządzeń do badań naukowych (laptopy, Wi-Fi), które umożliwiają naukę, konsultacje i pracę zespołową. Dostęp jest bezpłatny dla wszystkich użytkowników, ale tylko osoby zarejestrowane mogą korzystać z wypożyczeń i pomieszczeń do pracy grupowej. Każdy student zarejestrowany w systemie uniwersyteckim jest automatycznie zapisywany do Biblioteki, stąd nie ma potrzeby indywidualnego zapisu. Rejestracja obejmuje 1 rok akademicki. Nie funkcjonują karty biblioteczne, wystarczy okazać dowód tożsamości ze zdjęciem.

W 2009 r. Biblioteka zatrudniała 30 osób i 4 stażystów. Istnieje jednak potrzeba rekrutacji dodatkowego personelu. Standardowo Biblioteka jest czynna od poniedziałku do piątku w godzinach: 8:30 – 21:00, natomiast w „gorącym okresie” oraz w weekendy jest czynna dłużej bo od 9:00 do 22:00, ale w tym czasie można korzystać tylko z Czytelni. Inne usługi biblioteczne, typu wypożyczanie i dostęp do pokoi pracy grupowej nie są dostępne.

Przestrzeń fizyczna Biblioteki jest miejscem spotkań wspólnoty uniwersyteckiej, oferuje bardzo dobre warunki do pracy naukowej i jest wyposażona w niezbędny sprzęt elektroniczny. Jest to:

- 40 stanowisk komputerowych z dostępem do Internetu,
- 30 komputerów do korzystania z katalogu biblioteki,
- 17 laptopów do dyspozycji studentów, pracowników uczelni (możliwość wypożyczenia na 4 godziny),
- 12 multimedialnych stanowisk pracy do korzystania z wszelkiego rodzaju materiałów audiowizualnych (DVD, CD-ROM, video, programy multimedialne do nauki języków obcych, dostęp do różnych kanałów telewizyjnych),
- 6 pokoi o łącznej liczbie 48 stanowisk do pracy grupowej (tzw. pokoje dyskusyjne),
- 2 pokoje do kopiowania; w nich także skaner,
- stanowiska dla osób niedowidzących i niesłyszących,
- internetowa sieć stacjonarna i sieć bezprzewodowa na całym obszarze Biblioteki.

W przyszłości planowany jest montaż urządzenia do samodzielnego wypożyczenia. Biblioteka nadal jest w trakcie rozbudowy, niedługo zostaną oddane do użytku pomieszczenia seminaryjne i sala do wideokonferencji.

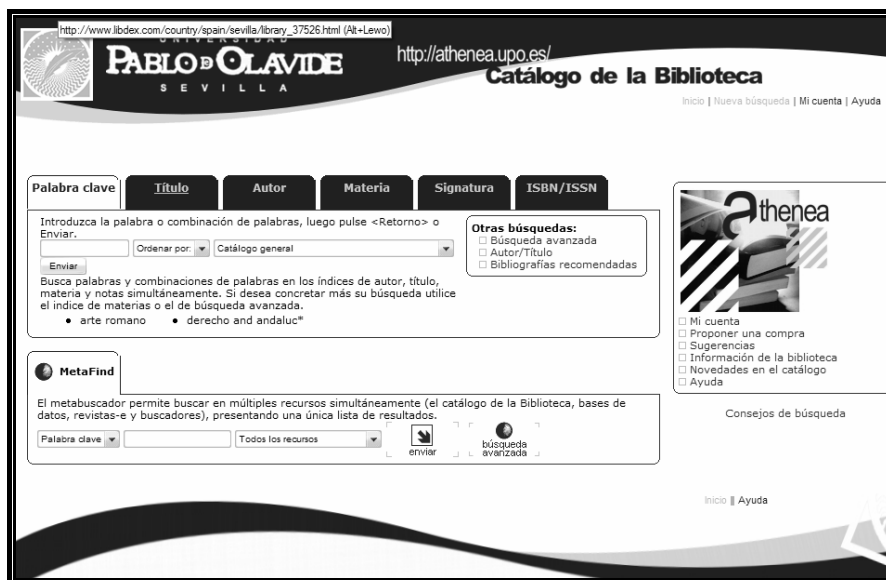
Biblioteka Universidad Pablo de Olavide pracuje w systemie bibliotecznym MILLENIUM, który umożliwia przeszukiwanie zbiorów poprzez katalog online – ATHENEE. Obecnie księgozbiór liczy 103 tys. tytułów książek drukowanych, 190 tys. książek elektronicznych, 1,4 tys. tytułów czasopism drukowanych, 20 tys. czasopism elektronicznych (pełny tekst dostępny ze strony internetowej Biblioteki) oraz ok. 65 baz danych praktycznie do każdego z przedmiotów nauczanych na Uniwersytecie.

Książki kupowane są wyłącznie na prośbę wykładowców akademickich, pod warunkiem, że zamieszczone są w spisie literatury zalecanej studentom. Udaje się nabyć praktycznie prawie wszystkie tytuły. Zakupy dokonywane są w księgarniach internetowych za pomocą karty kredytowej, dzięki czemu możliwe są 15% rabaty. Z książek zagranicznych pozyskiwane są głównie pozycje włoskie i niemieckie. Budżet Biblioteki określany jest na początku roku (w 2008 r. Biblioteka dysponowała kwotą 931 500 Euro). Biblioteka docenia darowizny, jednocześnie pozostawiając sobie prawo do odmowy włączenia ich do księgozbioru, a także decyzję o miejscu przeznaczenia, zgodnie z potrzebami użytkowników.

Prawo do wypożyczenia posiadają wszyscy pracownicy i studenci Universidad Pablo de Olavide. Nauczyciele akademicki mogą wypożyczyć maksymalnie 15 pozycji na 15 dni, zaś studenci 5 pozycji na 7 dni. Istnieje też możliwość wypożyczenia czasopism – na 1 dzień oraz filmów i nagrań muzycznych na 2 dni. Nie ma kar finansowych za nieterminowy zwrot książki. Jediną sankcją jest zablokowanie konta użytkownika na 2 dni. Prolongaty książek można dokonywać maksymalnie 12 razy pod warunkiem, że nie są zarezerwowane. W kwestii upływu terminu zwrotu książek

bądź rezerwacji istnieje rozbudowany system powiadomień (poczta elektroniczna, sms, sporadycznie poczta tradycyjna). Jeżeli Biblioteka nie dysponuje określoną książką, studenci mogą korzystać z wypożyczalni międzybibliotecznej, która jest w pełni elektroniczna. Biblioteka Universidad Pablo de Olavide współpracuje z wszystkimi bibliotekami uniwersyteckimi w Hiszpanii. Czas realizacji zamówień międzybibliotecznych jest bardzo krótki, zaś opłaty są rozliczane za pomocą karty kredytowej.

Rysunek 3. Witryna internetowa Biblioteka Universidad Pablo de Olavide

Źródło: <http://www.upo.es/serv/bib/bib.htm>

Program Erasmus, umożliwiając wyjazdy na staże zagraniczne, pozwala bibliotekarzom na wymianę doświadczeń zawodowych. Przecież najlepszą metodą podnoszenia swoich kwalifikacji, oprócz teorii, jest praktyka. Oczywiście wyjazd za granicę może rodzić pewnego rodzaju obiekcje, jak np. bariera językowa, czy cały proces organizacji pobytu. Jednakże zdobyte nowe doświadczenia rekompensują w pełni wcześniejsze obawy. Skonfrontowanie metod pracy, organizacji procesów informacyjno-bibliotecznych europejskich bibliotek z instytucjami rodzimymi, przyczynia się do wzajemnego przeszczepiania nowych pomysłów na grunt macierzystych jednostek. Z kolei nawiązana współpraca owocuje dalszymi kontaktami, czego przykładem są zapowiedziane rewizyty.

Bibliografia

1. KOLANOWSKA Ewa (oprac.). *10 lat Erasmus w Polsce: 1998-2008*. Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2008. ISBN 978-83-87716-19-6.

2. KOMISJA EUROPEJSKA (oprac.). *Erasmus: historie sukcesu: Europa stwarza możliwości*. Luksemburg: Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich, 2008. ISBN 978-92-79-05838-7.
3. KUSTRA Lucyna (oprac.). *Erasmus* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.univ.rzeszow.pl/stypendia/erasmus/>. Stan z dnia: 16.04.2010.

Eligiusz Podolan

Biblioteka Neofilologiczna Uniwersytetu Zielonogórskiego
e.podolan@bu.uz.zgora.pl

Współpraca przygraniczna bibliotek uniwersyteckich

Słowa kluczowe: współpraca biblioteczna, biblioteka Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą, Biblioteka Collegium Polonicum w Słubicach, Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego

Abstrakt: W artykule przedstawione zostały zagadnienia związane z prowadzoną w bibliotekach uniwersyteckich działalnością na rzecz rozwoju regionu oraz gromadzeniem dokumentacji dotyczącej problematyki polsko-niemieckiej. Opisana inicjatywa obejmuje swoją działalnością Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą, Collegium Polonicum w Słubicach (jednostka UAM) i Uniwersytet Zielonogórski. W oparciu o staż odbyty w bibliotece Uniwersytetu Viadrina i Collegium Polonicum naświetlona została działalność i rola, jaką zajmuje w programie Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego.

Keywords: library cooperation, the Library of European University Viadrina, the Library of Collegium Polonicum in Slubice, the University Library of Zielona Gora

Abstract: The article presents the university libraries role in the regional development as well as Polish and German document collection processes. The universities in question: European University Viadrina, Collegium Polonicum in Slubice, and the University of Zielona Gora. The author, while on a trial period, made some observations on the functioning and role of the University Library of Zielona Gora.

Współpraca transgraniczna pomiędzy uczelniami jest ideą niezwykle szybko rozwijającą się. Coraz to nowe projekty i programy współpracy (m.in. ERASMUS) są doskonałym dowodem na rozwój kooperacji pomiędzy polskimi i niemieckimi ośrodkami akademickimi.

Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego już od wielu lat w sposób aktywny wspomaga uczelniane projekty naukowe, zaś program INTERREG-III-A jest doskonałym przykładem partnerskiej współpracy Uniwersytetu Zielonogórskiego z Brandenburskim Uniwersytetem Technicznym w Cottbus. Działania prowadzone w ramach programu zmierzają do rozwoju stosunków polsko-niemieckich na płaszczyźnie województwa lubuskiego i landu Brandenburgii. W początkowej fazie współpraca Biblioteki Brandenburskiego Uniwersytetu Technicznego w Cottbus i Biblioteki Uniwersytetu Zielonogórskiego polegała przede wszystkim na

uruchomieniu i wdrożeniu *Projektu Niemiecko-Polskiej Biblioteki Naukowo-Badawczej Brandenburskiego Uniwersytetu Technicznego w Cottbus i Uniwersytetu Zielonogórskiego* a następnie, już po wygaśnięciu projektu, na dalszym zarządzaniu i współrealizowaniu programu.

Inicjatywa Wspólnotowa Unii Europejskiej INTERREG-Program jest finansowana ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRE), której celem jest wspieranie współpracy regionalnej w Unii Europejskiej. Realizowany w latach 2000-2006 program INTERREG III stanowi kontynuację i rozszerzenie inicjatywy INTERREG-I z okresu 1990-1993 i INTERREG-II z okresu 1994-1999. Głównym celem trzeciej edycji jest wspieranie i rozwój współpracy gospodarczej i społecznej na terenie Unii zarówno na zewnętrznych, jak i wewnętrznych granicach, a także współpraca regionów wzdłuż granic nowych państw członkowskich Unii Europejskiej. W ramach INTERREG III wydzielone zostały trzy komponenty: INTERREG-III-A współpraca przygraniczna, INTERREG-III-B współpraca transnarodowa, INTERREG-III-C współpraca międzyregionalna. INTERREG III-A Brandenburgia-Lubuskie rozciąga się wzdłuż 144 km granicy polsko-niemieckiej po obu stronach Odry i Nisy. Podstawą programu regionalnego jest wspólny dokument programowy Joint Programming Dokument (JPD) PHARE/CBC II - INTERREG-III-A Polska-Niemcy. Dokument ten definiuje następujące cele częściowe: wspieranie i współpraca transgranicznych stosunków gospodarczych; poprawa logistyki transgranicznej oraz infrastruktury komunikacyjnej; ochrona środowiska naturalnego i zachowanie potencjału przyrody; rozwój rolnictwa i trwała odnowa wsi; kształcenie i doksztalcanie w celu przystosowania do wymogów rynku pracy oraz w celu utworzenia dodatkowych możliwości zatrudnienia; wsparcie transgranicznej infrastruktury przetwarzania danych w celu utworzenia systemów informacji na poziomie regionalnym [7].

Celem współpracy Biblioteki Brandenburskiego Uniwersytetu Technicznego w Cottbus i Biblioteki Uniwersytetu Zielonogórskiego jest wymiana informacji, mediów, doświadczeń i usług na wspólnej platformie cyfrowej oferującej użytkownikom obu środowisk akademickich dostęp do szerokiej oferty przygotowanej przez biblioteki i ich uczelnie [7]. Należy podkreślić, że pomiędzy poszczególnymi instytutami obu Uniwersytetów istnieje wiele umów kooperacyjnych, które przejawiają się w organizacji wykładów, wymianie studentów, wspólnych projektach badawczych oraz konferencjach. Dlatego w ramach programu Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG-III-A i w oparciu o profil obu bibliotek zostały połączone wirtualnie zasoby informacji [1, s. 27].

Naukowo-badawcza biblioteka cyfrowa adresowana jest głównie do studentów i naukowców, reprezentujących kierunki: informatykę, matematykę,

budownictwo, ochronę środowiska, zarządzanie i nauki ekonomiczne¹⁰. Projekt zakłada możliwość świadczenia usług dla użytkowników z wykorzystaniem specjalistycznej wiedzy i informacji poprzez pośrednictwo i udział specjalistów dziedzinowych. Korzyści z rozszerzenia przepływu informacji i wiedzy dotyczą z założenia nie tylko uniwersytetów, ale także ich regionów [4, s. 7].

Wspólnym celem obu bibliotek uniwersyteckich, w ramach programu, jest przede wszystkim realizacja działań związanych z rozwojem działu literatury technicznej. Biblioteki ponadto niezwykle aktywnie wspierają swoimi zasobami uczelniane projekty naukowe. Warto zaznaczyć, że liczba zbiorów obu instytucji jest bardzo podobna [2, s. 2-3]. Każda z nich posiada ponad 800 tys. jednostek ewidencyjnych, z czego więcej niż połowę stanowią monografie. Poza tym w ramach programu Działy Gromadzenia Zbiorów obu bibliotek przeprowadziły wymianę dokumentów własnych, publikacji uniwersyteckich i dubletów.

Na roboczych spotkaniach w obu ośrodkach akademickich omówione zostały sprawy dotyczące projektu, jego koncepcji, planu działania oraz form wymiany informacji. Pierwsze spotkanie partnerów programu odbyło się w Cottbus 17 listopada 2005 r. w Centrum Informacji, Komunikacji i Mediów (IKMZ), którego częścią jest Biblioteka Uniwersytecka Brandenburskiego Uniwersytetu Technicznego. Kolejne miało miejsce 12 czerwca 2006 r. w Bibliotece Uniwersytetu Zielonogórskiego [1, s. 26]. Niezwykle ważną sprawą było ustalenie standardów oraz kwestii technicznych dalszej współpracy, jak również sprawdzenie warunków licencji elektronicznych baz danych oraz uregulowań prawa autorskiego.

Biblioteki opracowały wspólną stronę internetową, która umożliwia użytkownikom z obu Uniwersytetów pozyskanie informacji i otrzymanie pożądaných odpowiedzi. Projekt i cały serwis usług zaprezentowane zostały na stronie internetowej w językach: polskim, niemieckim i angielskim. Dzięki wirtualnemu zgromadzeniu i stałej archiwizacji zasobów informacyjnych oraz nowoczesnym technikom komunikacyjnym do dyspozycji użytkowników oddany został duży potencjał wiedzy i informacji, prezentujący aktualny stan nauki i techniki.

Pracownicy bibliotek akademickich na bieżąco rozwiązują pojawiające się problemy na różnych płaszczyznach działania. Personel ma możliwość wzajemnego poznania środowisk zawodowych, bibliotek, ich organizacji, systemu pracy, infrastruktury i zakresu świadczonych usług. Poznaje także uczelnie z ich specyfiką i umiejscowieniem w środowisku regionalnym i w kraju. Platforma komunikacyjna, umożliwiająca wymianę informacji na płaszczyźnie naukowej oraz bibliotekarskiej, określa zasięg i zakres współpracy wspierającej transgraniczne kontakty obu Uniwersytetów [1, s. 27]. Zainteresowani czytelnicy mogą przeszukiwać katalogi bibliotek, korzystać z bezpłatnych baz i banków danych, e-czasopism, prac

---

¹⁰ Podczas gdy Brandenburski Uniwersytet Techniczny w Cottbus specjalizuje się w badaniach i nauce z dziedziny nauk przyrodniczych i technicznych, na Uniwersytecie Zielonogórskim proponowane są również kierunki humanistyczne.

doktorskich, bezlicencyjnych multimedialnych materiałów do nauki i nauczania oraz e-learningu, a także innych wydawnictw elektronicznych. Wirtualna Niemiecko-Polska Biblioteka Naukowo-Badawcza oferuje przegląd czasopism elektronicznych współpracujących ze sobą bibliotek partnerskich. Z powodu umów licencyjnych zamawianie kopii artykułów z czasopism jest możliwe tylko w ramach Wypożyczalni Międzybibliotecznej i ograniczone do wersji drukowanej danego czasopisma. Biblioteka Uniwersytecka w Cottbus prenumeruje oprócz 1047 czasopism w wersji drukowanej, także 1144 w wersji elektronicznej z prawem dostępu do pełnych tekstów dokumentów. Biblioteka Uniwersytecka w Zielonej Górze posiada 1440 czasopism drukowanych oraz ok. 17 tys. czasopism elektronicznych. Do dyspozycji czytelników jest ponadto cały księgozbiór biblioteczny, z którego można korzystać w ramach wysyłkowej Wypożyczalni Międzybibliotecznej. Artykuły z czasopism mogą być przesyłane drogą mailową w formie kopii elektronicznych.

Po wprowadzeniu do bibliotek niemieckich zautomatyzowanej Wypożyczalni Międzybibliotecznej zaproponowano użytkownikom komfortową usługę, samodzielnego wyszukiwania i zamawiania mediów z innych bibliotek. Jeżeli miejscowa placówka nie posiada poszukiwanych dokumentów, użytkownik może zamówić je poprzez katalog zbiorczy bibliotek naukowych Berlina i Brandenburgii (KOBV) z innego punktu, który dysponuje poszukiwanymi materiałami. Po zatwierdzeniu przez użytkownika zamówienia danej pozycji w Wypożyczalni Międzybibliotecznej zostaje ono automatycznie przekazane do posiadającej ten dokument biblioteki z Konsorcjum Bibliotek Berlin-Brandenburgia lub innej biblioteki niemieckiej, należącej do tego systemu¹¹.

Wspólnym obszarem działania jest też wymiana informacji naukowej z planowaną, atrakcyjną dla polskiego użytkownika, możliwością korzystania ze światowego serwisu informacyjnego *QuestionPoint*. Ponadto przewidziane są wycieczki po Bibliotece i szkolenia dla użytkowników w języku ojczystym partnerów. Oferowane są takie szkolenia jak:

- Wprowadzenie do wyszukiwania informacji w portalu biblioteki InfoGuide;
- Wprowadzenie do wypożyczalni międzybibliotecznej i elektronicznego dostarczania tekstów Subito;
- Wprowadzenie do katalogów zbiorczych i baz danych;
- Wprowadzenie do elektronicznej biblioteki czasopism;
- Wprowadzenie do informacji specjalistycznej;
- Wprowadzenie do korzystania z norm i reguł technicznych.

---

¹¹ Jedyną niedogodność wiąże się z dłuższym oczekiwaniem na realizację zamówienia. Za każde zamówienie w Wypożyczalni Międzybibliotecznej pobierana jest, zgodnie z cennikiem, opłata. W ramach zagranicznej Wypożyczalni Międzybibliotecznej użytkownik może ponieść dodatkowe koszty. W czasie trwania projektu INTERREG-III-A koszty przesyłki w bezpośredniej Wypożyczalni Międzybibliotecznej były finansowane ze środków projektu.

Ciekawą propozycją okazał się projekt **Europejskiego Centrum Naukowego** (ECN) [3] zorganizowany ze środków Unii Europejskiej w ramach programu INTERREG-III-A dla Brandenburgii i województwa lubuskiego [5]. Centrum było polsko-niemiecką ponadgraniczną jednostką naukową działającą w latach 2002-2007¹². Instytucja ta składała się z czterech działów: Kolegium Naukowego, Transgranicznego Centrum Językowego, Polsko-Niemieckiego Biura do Spraw Kształcenia i Studiów Zaocznych oraz Polsko-Niemieckiego Centrum Dokumentacji i Mediów. Jego zadania koncentrowały się na zagadnieniach związanych z badaniami naukowymi, dotyczącymi problemów istotnych w obliczu wejścia Polski do Unii Europejskiej, kształceniem podyplomowym (m.in. prowadzenie kursów językowych dla mieszkańców regionu przygranicznego), rozwojem regionu oraz gromadzeniem, opracowaniem i udostępnieniem dokumentów, literatury i mediów związanych z problematyką polsko-niemiecką¹³.

Europejskie Centrum Naukowe zajmowało się doradztwem i pośrednictwem w dziedzinie informacji fachowej, gromadzeniem tzw. szarej literatury i innych dokumentów dotyczących problematyki polsko-niemieckiej, tak aktualnych, jak też widzianych w aspekcie historycznym. Do zbiorów należą: materiały konferencyjne i kongresowe, publikacje szkół wyższych, instytutów naukowych, dokumentacje robocze; analizy, sprawozdania i dokumentacje dotyczące szczególnie problematyki kulturalnej, gospodarczej i administracji publicznej regionu; sprawozdania i dokumentacje badawcze; dokumentacje projektów i inicjatyw w regionie; rozprawy, artykuły i dokumentacje prasowe należące do naszego obszaru tematycznego; książki adresowe; media audiowizualne.

Celem Centrum było wspieranie polsko-niemieckiej wymiany informacji, współpracy i kooperacji z różnych dziedzin życia, jak również dostosowywanie polskiego systemu gospodarczo-prawnego do standardów Unii Europejskiej. Działalność informacyjno-doradcza obejmowała udzielanie informacji w zakresie: projektów i inicjatyw realizowanych w regionie, placówek naukowych, instytutów, stowarzyszeń, organizacji po obu stronach granicy; instytucji, do których można się zwrócić w celu uzyskania informacji o dotacjach z Unii Europejskiej, jak też innych środkach na cele badawcze lub rozwojowe w regionie; seminariów, konferencji, zjazdów, imprez kulturalnych. Collegium Polonicum, jako wspólna placówka naukowo-badawcza dwóch uniwersytetów (Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we

---

¹² Projekt „Polsko-Niemieckie Centrum Dokumentacji i Mediów” zakończył swoją działalność z dniem 30.06.2007. Dokumentacja Projektu przekazana została do Biblioteki Collegium Polonicum, która w ramach swoich możliwości kontynuować będzie pracę Centrum.

¹³ Do tematów znajdujących się w obszarze zainteresowań Biblioteki Uniwersytetu Zielonogórskiego należą m.in.: historyczne aspekty regionu przygranicznego z uwzględnieniem ich wpływu na rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny; aktualny rozwój w dziedzinie gospodarki, kultury i prawa w regionie przygranicznym; rozszerzenie Unii Europejskiej i społeczny wymiar tego procesu po obu stronach granicy; proces transformacyjny w Polsce i dostosowanie polskiego systemu gospodarczo-prawnego do standardów unijnych; migracja siły roboczej; ochrona dóbr kultury w regionie; komunikacja interkulturalna; polsko-niemieckie sieci powiązań (firm, instytucji, fachowców branżowych).

Frankfurcie nad Odrą oraz Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu) udostępniała Centrum Dokumentacji i Mediów nie tylko pomieszczenia, ale także – razem z tymi Uniwersytetami – stanowiło jego bazę dokumentacyjną [6].

Centrum Dokumentacji i Mediów w swojej działalności wykorzystywało dostęp do katalogów, zasobów i wiedzy fachowej bibliotek Collegium Polonicum, Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą łącznie z działającym przy niej Europejskim Centrum Dokumentacyjnym Unii Europejskiej, jak również Biblioteką Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

W oparciu o tego typu sprawdzony projekt i posiadane już doświadczenie, od dłuższego czasu prowadzone są przygotowania do uruchomienia kolejnego programu międzyuczelnianego na poziomie bibliotek. Obejmować ma on biblioteki Uniwersytetu Zielonogórskiego, Collegium Polonicum i Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą.

Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego, w ramach archiwizacji materiałów dotyczących regionu i „szarej literatury”, zaproponowała dygitalizację dokumentów w Zielonogórskiej Bibliotece Cyfrowej. Podobnie, jak w projekcie realizowanym z Uniwersytetem Technicznym w Cottbus, wyszukiwanie danych będzie prowadzone automatycznie jednocześnie w katalogach bibliotecznych we wszystkich bibliotekach partnerskich. Uruchomiona zostanie możliwość korzystania z baz danych zgodnie z zasadami licencji, jak również bezpośrednia Wypożyczalnia Międzybiblioteczna pomiędzy bibliotekami.

Korzyści z rozszerzenia przepływu wiedzy i informacji dotyczą nie tylko uniwersytetów, ale także całego regionu. Polsko-niemiecka biblioteka naukowo-badawcza tworzy znaczący fundament dla współpracy międzynarodowej promując wymianę wiedzy oraz przyczyniając się do rozwoju regionu przygranicznego w Europie. Portal oparty na nowoczesnej technologii komunikacyjnej oraz technologii przetwarzania i wyszukiwania informacji, budowany jest w taki sposób, aby był pomocny mieszkańcom, kadrze naukowej i studiującym po obu stronach granicy.

Bibliografia

1. ADASZYŃSKA Ewa. Biblioteka Uniwersytecka. Polsko-niemiecka współpraca bibliotek. In *Sprawozdanie z działalności w roku akademickim 2005/2006*. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2006, s. 152-171.
2. ADASZYŃSKA Ewa. Powitanie. In *Niemiecko-Polska Biblioteka Naukowo Badawcza Brandenburgskiego Uniwersytetu Technicznego Cottbus i Uniwersytetu Zielonogórskiego*. Cottbus: Brandenburgische Technische Universität Cottbus, 2007, s. 20.
3. *Europejskie Centrum Naukowe* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.ewz.eu-ffo.de/>. Stan z dnia 22.04.2010.
4. KIRSTEN Cornelia. INTERREG-III-A-Projekt "Deutsch-polnische Studien- und Forschungsbibliothek der BTU Cottbus und der Universität Zielonogórski". *BTU Beacon: international student news* [Dokument elektroniczny]. 2006, nr 5, s. 7. Tryb

dostępu: <http://www.tu-cottbus.de/btu/fileadmin/uploads/aaa/files/BeaconNo5.pdf>.
Stan z dnia 23.04.2010.

5. KWIATEK-MACK Celina. *Od bibliotekarza i dokumentalisty do brokera informacji* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat17/>. Stan z dnia 22.04.2010.
6. *Polsko-Niemieckie Centrum Dokumentacji i Mediów. Serwis informacyjny* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.ewz.euv-frankfurt-o.de/DPDMZ/html_pl/i_start_pl.html. Stan z dnia 19.04.2010.
7. *Projekt „Niemiecko-Polska Biblioteka Naukowo-Badawcza Brandenburgskiego Uniwersytetu Technicznego Cottbus i Uniwersytetu Zielonogórskiego* [Dokument Elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.tu-cottbus.de/projekte/pl/interreg/projekt/>. Stan z dnia 20.04.2010.
8. *Zielonogórska Biblioteka Cyfrowa* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://zbc.uz.zgora.pl/dlibra>. Stan z dnia 20.04.2010.

Zarys działalności metodycznej bibliotek ukraińskich

Słowa kluczowe: instruktaż metodyczny, biblioteki ukraińskie

Abstrakt: W artykule przedstawiono zakres obowiązków i działań oddziałów metodycznych w bibliotekach ukraińskich. Opisane zostały poszczególne kierunki zadań, wskazówki oraz wytyczne, dotyczące przyszłości oddziałów metodycznych. Część teoretyczna uzupełniona została danymi statystycznymi dotyczącymi bibliotek na Ukrainie.

Keywords: methodical training, Ukrainian libraries

Abstract: The article presents a range of duties and activities of the methodical departments in Ukrainian libraries. The author describes particular tasks, directions and guidelines for the future of the methodical departments. The theoretical part is augmented by statistical data concerning libraries in the Ukraine.

Bibliotekarstwo to jedna z dziedzin działalności ludzkiej, która jest nastawiona na zaspokajanie potrzeb społeczeństwa informacyjnego. Biblioteka, w celu realizacji stale rosnących potrzeb informacyjnych użytkowników, musi odpowiadać standardom nowoczesnej komunikacji.

Wzrastające potrzeby na usługi informacyjne zmuszają biblioteki na Ukrainie do podejmowania nowych wyzwań, mających na celu utrzymanie wysokiego poziomu świadczonych usług oraz wdrażania i realizacji nowoczesnych koncepcji zawodowych. Do stworzenia strategii i kształtowania wizerunku nowoczesnej biblioteki niezbędna jest transformacja zasad regulowania procesów technicznych pod kątem metodycznym [1, s. 111-113].

Na Ukrainie działa ponad 45 tys. bibliotek, włączonych w sieć Ministerstwa Kultury, Oświaty i Nauki, Ochrony Zdrowia, Rolnictwa, Akademii Nauk (Narodowej, Pedagogicznej, Medycznej, Rolniczej), prawie 500 Bibliotek Naukowych, a także szereg bibliotek innych resortów, przedsiębiorstw, instytucji i organizacji (tab. 1.). W ostatnich latach rozwija się również sieć bibliotek prywatnych, funkcjonujących na zasadach bibliotek domowych, prowadzonych przez samych właścicieli.

Tabela 1. Biblioteki na Ukrainie. Dane statystyczne za 2010 r.

Typ bibliotek	Liczba bibliotek	Wielkość księgozbiorów (mln)	Liczba czytelników (mln)	Liczba pracowników (tys.)
Publiczne	20.000	350	17	36
Placówek oświaty	20.800	8	1,6	18,7
Szkół wyższych	267	106	1,5	6,5
Techniczne	2.500	156	0,75	3,5
Medyczne	1.033	30	0,77	2,2
Rolnicze	275	21	3	2
Akademickie (NAN)	96	29	0,37	1
Razem	44971	700	24,99	69,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.nbu.gov.ua/polit/bibstat.htm>

System bibliotek na Ukrainie obejmuje różne rodzaje bibliotek, które grupują się według pewnych kryteriów, a mianowicie:

- znaczenia (narodowe, ogólnopaństwowe, republikańskie (Republiki Autonomicznej Krym), obwodowe, miejskie, rejonowe, osiedlowe, wiejskie);
- zawartości zbiorów (uniwersalne, interdyscyplinarne, specjalistyczne);
- przeznaczenia (publiczne, specjalizowane – dla instytucji naukowych, zakładów oświatowych, przedsiębiorstw, organizacji, resortów);
- specjalizacji (dziecięce, młodzieżowe, dla osób niepełnosprawnych).

Biblioteki o znaczeniu ogólnopaństwowym pełnią następujące funkcje koordynacyjne i metodyczne:

- Narodowa Biblioteka Parlamentu stanowi naukowo-badawcze i naukowo-metodyczne centrum sieci (publicznych) bibliotek Ministerstwa Kultury i bibliotek z dziedziny sztuk pięknych;
- Narodowa Biblioteka Ukrainy Dla Dzieci jest na Ukrainie wiodącą instytucją w kwestiach organizacji bibliotecznych i bibliograficznych usług skierowanych do dzieci. Jej ośrodek naukowo-metodyczny wspomaga 1208 bibliotek specjalizowanych;
- Państwowa Naukowa Biblioteka Architektury i Budownictwa Ukrainy im. W. H. Zabołotnego jest państwowym depozytariuszem literatury z dziedzin

architektury i budownictwa oraz ośrodkiem metodycznym resortowej sieci bibliotek;

- Państwowa Naukowa Biblioteka Medyczna Ukrainy zawiera podstawowy narodowy księgozbiór z zakresu literatury medycznej, stanowi organizacyjno-metodyczny i koordynacyjny ośrodek sieci bibliotek medycznych;
- Państwowa Naukowa Biblioteka Pedagogiczna Ukrainy im. W. O. Suchomlińskiego stanowi główny księgozbiór narodowy oraz ośrodek informacyjny w dziedzinie oświaty;
- Państwowa Naukowo-Techniczna Biblioteka Ukrainy stanowi państwowy naukowo- metodyczny ośrodek bibliotek naukowo-technicznych;
- Naukowa Biblioteka im. M. Maksymowicza Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego stanowi bazę komisji naukowo-metodycznej przy Ministerstwie Oświaty i Nauki Ukrainy oraz ośrodek metodyczny dla 192 bibliotek szkół wyższych;
- Państwowa Naukowa Rolnicza Biblioteka Ukraińskiej Akademii Nauk Rolniczych stanowi ośrodek metodyczny dla 263 bibliotek rolniczych w instytucjach naukowo-badawczych należących do Akademii i zakładach szkoleniowych działających w systemie Ministerstwa Polityki Rolniczej Ukrainy;
- Państwowa Biblioteka Ukrainy dla Młodzieży stanowi główny ośrodek naukowo-metodyczny dla 22 bibliotek obwodowych, Krymskiej Republikańskiej Biblioteki dla Młodzieży, 44 bibliotek-filii oraz 11900 młodzieżowych ośrodków, katedr, oddziałów i grup.

Sieć bibliotek Narodowej Akademii Nauk Ukrainy (NAN) obejmuje: Narodową Bibliotekę Ukrainy im. W. I. Wiernadskiego (NBUW), Lwowską Naukową Bibliotekę im. W. Stefanyka (LNB) i około 100 bibliotek – instytutów naukowo-badawczych NAN Ukrainy. Na przykład, NBUW stanowi ośrodek naukowo-metodyczny dla wszystkich bibliotek NAN Ukrainy, LNB im. W. Stefanyka – dla bibliotek naukowych zakładów Zachodniego Ośrodka Naukowego.

Główne biblioteki Ukrainy wykonują zadania o zasięgu ogólnopaństwowym oraz funkcje koordynacyjne i metodyczne w zakresie:

- wspierania organów wykonawczych władz państwowych w kształtowaniu i realizacji polityki bibliotecznej, udoskonalania normalizacyjnych i prawnych podstaw działalności bibliotek;
- koordynacji pracy bibliotek zjednoczenia metodycznego;
- analizy współczesnego stanu sieci bibliotek;
- studiowania i wprowadzania innowacji;
- rozwoju korporatywnej działalności bibliotek zjednoczenia metodycznego;
- podwyższania kwalifikacji pracowników bibliotecznych;
- publikowania materiałów metodycznych.

Dziś nadzór metodyczny, jako jeden z głównych i tradycyjnych kierunków działalności bibliotek, stymuluje **proces wdrażania innowacji**. Poziom organizacji działalności bibliotek powinien odpowiadać rozwojowi technologii **informacyjnych i komunikacyjnych** oraz ich wykorzystaniu w metodologii.

Zagadnienia instruktażu metodycznego oraz inne aspekty tradycyjnej działalności metodycznej rozpatrywane są przez wielu autorów. Boris Baczdalin, Isidor Frumin, Ogan Czubarian przybliżyli kwestie poświęcone zarządzaniu i organizacji. Aspekt dydaktyczny działalności metodycznej omówili Ludmiła Holeniuk i Zoja Russak. Analizę form i metod wprowadzania innowacji w latach osiemdziesiątych XX w. przedstawili: Sergiej Basow, Anatolij Waniejew, Nikołaj Kartaszow, Irina Susłowa. Z kolei ukraińscy specjaliści: Wasyl Babycz, Olena Winogradowa, Tetjana Prokoczewa, Ałła Swoboda, Ada Czaczko i inni skupili uwagę na analizie praktycznych osiągnięć działalności naukowo-metodycznej.

Publikacje o istocie i perspektywach rozwoju zautomatyzowanych procesów bibliotecznych prezentują również zarys głównych kierunków instruktażu metodycznego. Mogą one służyć pomocą wszystkim fachowcom i pracownikom działów instrukcyjno-metodycznych, osobom odpowiedzialnym za wprowadzanie innowacji, realizację projektów i doskonalenie zawodowe personelu bibliotecznego.

Rozwój komunikacji społecznej pociąga za sobą zmiany również w metodycznej działalności bibliotek. Dlatego też, należy zwrócić uwagę na tworzenie nowego wizerunku działu metodycznego, w tym wizerunku samych pracowników instrukcyjno-metodycznych.

W bibliotekach ukraińskich zamiast tradycyjnych komórek naukowo-metodycznych, powstają oddziały metodyczne, które prowadzą badania naukowe, prace dydaktyczne, prognozują, wdrażają nowe technologie i organizują PR. Tym samym zmieniają się wymagania względem pracowników tych oddziałów, którzy powinni oprócz wiedzy fachowej, posiadać wiadomości z dziedziny zarządzania i marketingu, lingwistyki i psychologii.

Zgodnie ze współczesnym paradygmatem bibliotekarstwa, wraz z wprowadzaniem nowych technologii informacyjnych, na pierwszy plan wysuwają się zmiany i modernizacja podstawowych wytycznych związanych z działalnością instrukcyjno-metodyczną.

Działalność metodyczna bibliotek ukraińskich skoncentrowana jest na następujących kierunkach:

- analitycznym i informacyjnym;
- prognozowania i organizacji zarządzania projektami;
- uzupełniania i pogłębiania wiedzy fachowej;
- reklamy oraz kształtowania wizerunku;
- działalności wydawniczej.

Poszukiwanie i wykorzystanie nowych form działalności bibliotek polega na analizie aktualnego stanu i metod pracy oraz określaniu i badaniu zagadnień problemowych. Działy metodyczne bibliotek, kierując się zasadami metodologii

naukowej, diagnostyki, ekspertyzy, oceny poziomu pracy oraz zarządzania innowacjami, prowadzą działalność analityczną i diagnozują stan organizacyjny.

Podstawowym elementem analitycznego kierunku pracy metodycznej jest monitorowanie głównych procesów bibliotecznych. Następnie, na podstawie analizy danych, opracowywane są rekomendacje metodyczne w celu udoskonalenia poszczególnych rodzajów działalności. Istotną rolę podczas przeprowadzania analiz odgrywa wykorzystanie danych statystycznych. Gromadzenie i opracowywanie tych danych oraz planów i sprawozdań, które odtwarzają parametry działalności biblioteki (tj. liczba użytkowników, liczba wypożyczeń, ewidencja użytkowników, gromadzenie, magazynowanie i wykorzystanie zasobów, dane związane z personelem, bazami danych i in.) umożliwia nie tylko diagnozowanie problemów, ale i szacowanie osiągnięć. Aktualnie bibliotekarze wykorzystują nie tylko ilościowe, ale i jakościowe metody badania działalności biblioteki. Działania metodyczne prowadzą:

- ocenę kompetencji twórczych poszczególnych pracowników i wykorzystania ich w pracy codziennej całego zespołu;
- badanie wizerunku biblioteki w środowisku zawodowym i kierowanie jego rozwojem;
- ocenę, wspieranie i organizowanie szkoleń personelu;
- ocenę kryteriów rozwoju stosunków partnerskich z innymi instytucjami.

Wprowadzanie nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych całkowicie zmienia metody realizacji tradycyjnych procesów analitycznych. Obecnie analityczny i informacyjny instruktaż metodyczny opiera się na wykorzystaniu elektronicznych baz danych materiałów bibliotekoznawczych. Przed specjalistami powstaje zadanie gromadzenia i zarządzania dokumentacją w sieci oraz bazach elektronicznych. Służbowa baza e-danych jest jeszcze jednym miernikiem dobrze zorganizowanej biblioteki. Stworzenie takiego systemu danych wymaga opracowania zasad regulujących jego aspekty organizacyjne oraz techniczne. Najważniejszą funkcją pracy metodycznej jest więc działalność analityczna, która zapewnia przepływ fachowej zsyntetyzowanej informacji do wszystkich agend biblioteki.

Wdrażaniu dowolnego projektu innowacyjnego towarzyszy stały monitoring i opracowanie informacji przez pracowników metodycznych biblioteki. Część informacyjna pracy metodycznej uwidoczniła się w kilku płaszczyznach: potrzeb w wewnętrznych, współpracy korporacyjnej lub udziału w międzynarodowej, ogólnokrajowej i regionalnej współpracy bibliotek.

Gromadzenie i skuteczne zarządzanie informacją umożliwia stworzenie specjalnych folderów. Do form rozpowszechniania informacji należy przegląd materiałów metodycznych, informacyjnych, bibliograficznych oraz prezentacje multimedialne. Szczególnego znaczenia nabiera proces informowania personelu o dorobku teoretycznym i praktycznym bibliotekarzy z innych bibliotek. Zapoznanie się z różnymi rodzajami działalności biblioteki może nastąpić poprzez wymianę wrażeń ze spotkań zawodowych lub przez zapoznanie się z profilowanym tematycznie zbiorem materiałów z literatury fachowej. Przy tym mogą być

wykorzystywane różne formy informacji: sprawozdania ustne przed zespołem pracowników, pisemne informacje o delegacjach i informacje analityczne. Ważnym jest rozpowszechnianie aktualnych materiałów o zmianach w przepisach prawa dotyczącego bibliotek oraz wdrażanie aktualnych standardów i norm obowiązujących w pracy bibliotekarskiej [3].

Jeszcze innym zadaniem, do tego najbardziej czasochłonnym, wpisującym się w ramy działalności informacyjnej działów metodycznych bibliotek ukraińskich, jest udzielanie konsultacji z następujących zagadnień:

- wdrażania innowacyjnych technologii;
- organizacji i przeprowadzania badań ankietowych;
- opracowywania metodyki badań etc.

Organizacja i zarządzanie projektami bibliotecznymi oraz prognozowanie stanowi następny, nie mniej doniosły, kierunek działalności metodycznej bibliotek ukraińskich. Szczęólnego znaczenia nabiera metodyczne wsparcie przedsięwzięć, projektów i układów partnerskich między różnymi rodzajami bibliotek i innymi instytucjami, udzielanie pomocy merytorycznej, opracowywanie ocen, analiz i sprawozdań z działalności biblioteki, prowadzenie sprawozdawczości w różnych zakresach. Jednym z nowoczesnych kierunków jest udział w projektach korporacyjnych, związanych z kształceniem zawodowym i przygotowaniem pomocy metodycznych.

Automatyzacja procesów zarządzania w bibliotece pociąga za sobą zmiany w prowadzeniu ewidencji statystycznej i kadrowej. Wprowadzone zostaje automatyczne gromadzenie danych, ich grupowanie i opracowanie. Dziś proces planowania nabiera bardziej istotnej treści. Ogólna koncepcja składania planów działalności biblioteki oparta jest na wykorzystaniu podstawowych zasad badań marketingowych oraz zarządzania, które zorientowane jest na wykorzystanie nie tylko wskaźników ilościowych, ale i jakościowych.

Obecnie charakter obsługi użytkowników dyktuje nowe wymogi w kwestii zmian filozofii zarządzania nowoczesną biblioteką, wyznaczania nowych priorytetów, stwarzania nowych docelowych programów i modeli rozwoju, z dostosowaniem treści tradycyjnych do procesów technologicznych.

Organizowanie projektów bibliotecznych przez działy instrukcyjno-metodyczne rozpoczyna się od zgromadzenia potrzebnych materiałów. Kiedy „masa krytyczna” naukowej i teoretycznej informacji powoduje konieczność wykorzystania jej w celu wprowadzania pewnych zmian w istniejące już procesy, biblioteka staje się autorem oraz inicjatorem wdrażania innowacyjnych projektów. Tym samym staje się centrum metodycznym, które oferuje wsparcie informacyjne bibliotekom-partnerom. Inny sposób opracowywania ciekawych projektów to monitorowanie wdrożonych innowacji oraz zapoznanie się z doświadczeniami i osiągnięciami praktycznymi innych bibliotek inicjatorów.

Na podstawie uzyskanych rezultatów i opracowania informacji przeprowadza się kolejno: planowanie, przygotowanie oraz realizację projektów. Nowe technologie

informacyjne umożliwiają gromadzenie informacji i doświadczeń, tworząc tzw. „banki projektów”. Takie systemowe banki danych są podstawowymi źródłami informacji oraz środkami doskonalenia zawodowego [1, s. 112].

W prognozowaniu kierunków pracy bibliotek i ich organizacji przede wszystkim wykorzystywane są sprawozdania statystyczne. Jedną z metod ujawniania problemów i określania możliwości udoskonalenia istniejących form pracy jest organizacja i prowadzenie różnych badań i analiz pracy w bibliotece, na przykład ankietowanie. Praktycznie wykorzystywane są tu metody: od prowadzenia wywiadów i ankiet, aż do programowych i trwałych badań z wykorzystaniem ocen ekspertów. Procesy analizy i opracowania badań socjologicznych zostały obecnie zmodernizowane, co spowodowało, że również w tym rodzaju działalności metodycznej biblioteki, stosowane są współczesne technologie informatyczne.

Organizacja szkoleń zawodowych dla pracowników bibliotek to kolejny niezwykle ważny zakres pracy metodycznej. Wykorzystanie nowych metod zarządzania personelem zgodnych z aktualnymi trendami marketingu i zarządzania skłania do postrzegania osoby bibliotekarza jako podstawowego czynnika sprzyjającego sukcesowi organizacji. Odpowiednio wybrany zespół metodyczny monitoruje pracowników biblioteki. Przeprowadzane są badania portretu psychologicznego i socjalnego w celu poprawy nastroju i atmosfery w miejscu pracy, jak i podniesienia statusu bibliotekarzy. Działania te umożliwiają opracowanie planów i programów doskonalenia kadry. Podnoszeniu kwalifikacji sprzyja pomoc w doskonaleniu warsztatu bibliotekarskiego, organizacji seminariów, praktyk doskonalących, konkursów, quizów, prelekcji, konferencji, oraz umożliwianie kształcenia zaocznego lub podyplomowego [3]. Kontakty osobiste i wymiana doświadczeń z kolegami ze służb metodycznych innych bibliotek oraz wyjazdy na delegacje służbowe również mają ogromne znaczenie w procesie rozwoju zawodowego. Uczestnictwo w spotkaniach branżowych sprzyja doskonaleniu wiedzy praktycznej, kontaktom z przedstawicielami innych bibliotek, doksztalcaniu, wprowadzaniu zmian i innowacji oraz powstawaniu nowych idei.

Najbardziej popularną i tradycyjną formą podnoszenia kwalifikacji jest organizowanie seminariów. Zajęcia seminaryjne, w zależności od przeznaczenia, można podzielić na edukacyjne, informacyjne (metodyczne) i badawcze.

Seminaria edukacyjne to:

- seminarium teoretyczne z zakresu teorii przysposobienia bibliotecznego (dla pracowników nie posiadających fachowego wykształcenia albo dla nowo zatrudnionych bibliotekarzy);
- seminarium praktyczne z zakresu nowych, dawniej nieznanych form i metod pracy;

Seminaria informacyjne (metodyczne) to:

- seminarium wielotematyczne, obejmujące duży zasięg różnych zagadnień;
- seminarium tematyczne.

Seminaria badawcze to:

- seminarium z zakresu opanowania metodyki prac badawczych;
- seminarium z zakresu obrony prac naukowych;
- konferencje praktyczne i naukowe [5, s. 140].

Głównym zadaniem w ramach praktyk doskonalących jest nabywanie nawyków innowacyjnego i twórczego myślenia oraz opanowanie umiejętności kierowania procesami zmian zachodzącymi w bibliotekach. Organizacja i forma prowadzenia seminariów staje się bardziej nowoczesna i zarazem atrakcyjna dzięki wdrożeniu nowych metod szkolenia, które oparte są na modelowaniu imitacyjnym oraz warsztatowych technikach pracy (praca w grupach, dyskusja moderowana). Rozpowszechnionymi środkami doskonalenia zawodowego na zajęciach seminaryjnych są ćwiczenia i praktyki szkoleniowe z różnych dziedzin pracy biblioteki.

Należy zaakcentować, że tworzenie elektronicznej wersji dokumentacji metodycznej zwiększa możliwości dostępu do niej i umożliwia jej zdalne użytkowanie. Stąd jednym z najbardziej racjonalnych środków dokształcania jest wykorzystywanie witryn internetowych. Pracownicy działu metodycznego są odpowiedzialni za umożliwianie odbywania szkoleń przez sieć Internet.

We wszystkich rodzajach szkoleń personelu wielkie znaczenie ma zastosowanie w praktyce nowych technologii informatycznych, na przykład form interaktywnych. Przy organizacji imprez informacyjnych wykorzystywane są różne rodzaje wizualizacji, w tym prezentacje multimedialne, które są najlepszymi środkami działalności reklamowej biblioteki.

Działalność reklamowa i wydawnicza to podstawowe kierunki pracy metodycznej biblioteki. Pracownicy działu metodycznego reprezentują bibliotekę w mediach, organizując i inspirując formy promocji. Wsparcie naukowe i metodyczne działalności bibliotek obejmuje również organizację i realizację założeń metodycznych, w tym publikację wydawnictw. Nadmienione wsparcie polega na przygotowaniu i wydaniu materiałów metodycznych, bibliograficznych oraz informacyjno-bibliograficznych. Dokumentacja opracowywana jest z zastosowaniem podziału: analiza działalności biblioteki, reklama, informacja i popularyzacja osiągnięć, pomoce metodyczne, dokumentacja organizacyjna i normalizacyjna. Odpowiednio wyodrębnione są różne rodzaje publikacji:

- analityczne,
- informacyjne,
- rekomendacyjne i pomocnicze,
- dokumentacja normatywna.

Oprócz tego, jeśli zachodzi potrzeba, na bieżąco wydawane są dodatkowe publikacje, do których zalicza się ulotki, rekomendacje, listy instrukcyjne, broszury czy materiały reklamowe [8, s. 9].

Innym rodzajem działalności metodycznej mającej na celu kształtowanie wizerunku biblioteki, jest opracowywanie programów, tworzenie przekazów

reklamowych i przygotowywanie informacji, sprzyjających promowaniu biblioteki jako instytucji nowoczesnej, zintegrowanej w sferze oferowania użytkownikom usług informacyjnych na wysokim poziomie. Przykładem może być przygotowanie i stworzenie sprawozdań informacyjnych o różnych kierunkach pracy biblioteki. Ważnym aspektem działalności wydawniczej jest poszukiwanie „własnego oblicza”, wybór koncepcji poligraficznej oraz oprawy graficznej wyżej wymienionych materiałów, a więc systemu identyfikacji wizualnej.

Na obecnym etapie rozwoju bibliotek wydania informacyjne i metodyczne są przechowywane na nośnikach elektronicznych. Przewaga wydań elektronicznych nad papierowymi polega na tym, że wydania elektroniczne posiadają maksymalny stopień informacyjny, są bardziej dostępne dla użytkownika i przewidują dialog z nim. Format elektroniczny publikacji metodycznej umożliwia wykorzystanie potencjału interaktywności przy opracowywaniu praktycznych i twórczych zadań oraz zadań o charakterze testowym, stając się podręcznikiem elektronicznym.

Oddzielnym rodzajem produkcji reklamowej biblioteki jest przygotowywanie prezentacji komputerowych, przy pomocy programu Power Point, który doskonale wzbogaca wystąpienia na konferencjach i wykładach. Stosowane są one jako środki informacyjne i edukacyjne.

Nowoczesnym narzędziem, wykorzystywanym przez pracowników instrukcyjno-metodycznych jest witryna internetowa biblioteki. Oprócz tradycyjnych, drukowanych pomocy metodycznych istnieje możliwość tworzenia i zarządzania wirtualną pomocą metodyczną [6, s. 63-71].

Gromadzenie, analiza i przetwarzanie informacji, przygotowanie procesu zarządzania projektami, określenie strategicznych kierunków rozwoju biblioteki, organizacja doskonalenia zawodowego personelu, przygotowanie i organizacja form promocji biblioteki, stanowią główne kierunki działalności metodycznej bibliotek ukraińskich. Realizowanie wymienionych zadań przy wykorzystaniu najnowszych technologii elektronicznych i informacyjnych w działalności naukowej i metodycznej stwarza możliwości:

- optymalizacji tradycyjnych form pracy;
- wirtualnej popularyzacji doświadczeń biblioteki;
- komunikacji zawodowej;
- wzbogacania wiedzy fachowej.

Naukowo-metodyczna działalność bibliotek ukraińskich, dzięki scalaniu zasobów tradycyjnych z działaniami innowacyjnymi, sprzyja rozwojowi tych instytucji, a w efekcie pomaga sprostać wymaganiom dzisiejszych standardów informacyjno-komunikacyjnych. Biblioteki na Ukrainie dążą do realizacji wcześniej wymienionych zadań stosując w tym celu coraz nowocześniejsze rozwiązania techniczne.

Bibliografia

1. AWRAJEWA Julia Borisowna, OCZYROWA Erzena Sambujewna. Wniedrenie nowych informacyjnych technologii w metodiceskoje obiesieczne dejatelnosti bibliotek. In

- Dokumentoznawstwo. Bibliotekoznawstwo. Informacyjna działalność: problemy nauki, oświaty, praktyki: materiały IV Międzynarodowej Naukowo-praktycznej Konferencji, 19-21 kwietnia 2009 r.* Kyiw, 2009, s. 111-113.
2. AWRAJEWNA Julia Borisowna, OCZYROWA Erżena Sambujewna. *Metody biblioteki: Formuła sukcesu*. Moskwa: Liberija-Bibinform, 2008. ISBN 5-85129-175-3.
  3. *Innowacyjni ta tradycyjni podchody do metodycznej działalności w publicznych bibliotekach Dniropetrowszczyzny: (z doświadczenia)* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.korolenko.kharkov.com/54.html>. Stan z dnia 14.02. 2010.
  4. LUNIOWA Iryna. *Metodyczny orientyr: innowacyjni podchody do organizacji systemu podwyższenia profesjonalnej kwalifikacji bibliotecznego personelu*. *Biblioteczny forum Ukrainy*. 2005, nr 4. ISSN 1811-377X.
  5. MAKEEWA Iryna. *Seminar jak forma podwyższenia informacyjno-bibliograficznej kwalifikacji pracowników WNZ*. In *Wiśnik CHDAK: Socialni komunikacii*. Charkiw: CHDAK, 2009, s. 138-145. ISBN 966-7352-66-8.
  6. NAZAROWEĆ Sergij Andrijowycz. *Wirtualny metodyczny nadzór roboty biblioteki*. In *Suczasi problemy działalności biblioteki w umowach informacyjnego społeczeństwa: materiały Naukowo-praktycznej Konferencji*. Lwiw: Wydawnictwo Nacionalnego Uniwersytetu Lwiwska Politechnika, 2009, s. 63-71. ISBN 978-966-553-861-5.
  7. ONYSZCZENKO Oleksij Semonowycz. (red.). *Naukowi biblioteki Ukrainy: Dowidnyk / NAN Ukrainy*. Kyiw: Nacionalna Biblioteka Ukrainy im. W. Wernadskiego, 2004. ISBN 966-02-3238-1.
  8. WINOGRADOWA Olena Borysiwna. *Naukowo-metodyczna działalność publicznych bibliotek Ukrainy (70-90 roky)* [Autoreferat dysertacji]. Kyiw, 1998.

Magdalena Seta

Biblioteka Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
magdalena_seta@sggw.pl

Staż w Unii Europejskiej szansą na poznanie struktur organizacyjnych bibliotek

Słowa kluczowe: Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego w Wiedniu, Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego w Pradze, Biblioteka Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Kopenhaskiego, Erasmus

Abstrakt: W artykule przedstawiono i porównano struktury organizacyjne i funkcjonowanie w ramach uczelni bibliotek o profilu przyrodniczym, poznanych przez autorkę dzięki programowi Erasmus, realizowanemu w ramach większego projektu Unii Europejskiej zwanego Life Long Learning (LLP). Opisanie zostały biblioteki: Uniwersytetu Przyrodniczego w Wiedniu i w Pradze oraz Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Kopenhaskiego.

Keywords: the Library of the University of Natural Resources and Life Sciences in Vienna, the Library of the Czech University of Agriculture in Prague, the Library of the Faculty of Life Sciences at the University of Copenhagen, Erasmus Programme

Abstract: The article presents and compares the organizational structures and functioning of university science libraries, which the author visited within the framework of the Lifelong Learning EU Erasmus Programme (LLP). The libraries presented: the Library of the University of Natural Resources and Life Sciences in Vienna, the Library of the Czech University of Agriculture in Prague, the Library of the Faculty of Life Sciences at the University of Copenhagen.

„Uczenie się przez całe życie” (Lifelong Learning Programme) to program Unii Europejskiej obejmujący edukację i doskonalenie zawodowe, przewidziany na lata 2007-2013. Jego celem jest rozwój różnych form uczenia się przez całe życie poprzez wspieranie współpracy w ramach systemów edukacji i szkoleń w krajach uczestniczących. Program ma się przyczynić do podnoszenia jakości oraz zwiększenia atrakcyjności szkolnictwa i kształcenia zawodowego w Europie. Składa się z czterech programów sektorowych (Erasmus, Leonardo da Vinci, Comenius, Grundtvig) oraz programu międzysektorowego i programu Jean Monnet.

Program LLP-Erasmus jest przeznaczony dla studentów i pracowników szkół wyższych. Jednym z jego celów jest umacnianie współpracy między szkołami wyższymi oraz usuwanie barier, które utrudniają mobilność i porównywalność

kształcenia. Cele realizowane są między innymi poprzez możliwość uczestniczenia w stażu lub szkoleniu w uczelni partnerskiej z krajów Unii Europejskiej [2].

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie uczestniczy w programie od początku jego działania w Polsce, czyli od roku 1998. Biorą w nim udział głównie studenci i nauczyciele akademicy wyjeżdżający na stypendia lub przyjeżdżający studiować i uczyć w SGGW. Do tego grona od 2007 r. dołączyli pracownicy administracyjni (także bibliotekarze) mając możliwość udziału w stażu na innej uczelni oraz goszczenia u siebie partnerów. Z tej możliwości korzysta kilka osób rocznie.

Dzięki udziałowi w projekcie ICTAS (Intercultural Communication Training for Administrative Staff – Szkolenie z Komunikacji Międzykulturowej dla Pracowników Administracyjnych), mającym na celu wypracowanie standardów komunikacji międzykulturowej w szkołach wyższych, możliwy był wyjazd do trzech uczelni, o podobnym do Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego profilu, i poznanie działających w ich strukturach bibliotek. Uczelnie te zrzeszone są w organizacji ELLS – Euroleague for Life Science, skupiającej wiodące europejskie ośrodki kształcenia o profilu rolniczym, współpracujące w zakresie zarządzania zasobami naturalnymi, których zainteresowania oscylują wokół nauk rolniczych i leśnych, nauk przyrodniczych, nauk weterynaryjnych, nauk o żywieniu i żywności oraz nauk o środowisku naturalnym.

Biblioteki akademickie w Polsce są bardzo zróżnicowane pod względem wielkości, zasobności zbiorów, tradycji, a także statusu formalno-prawnego. Istnieją też duże różnice w ich strukturze organizacyjnej (m.in. tradycyjne, dziedzinowe, informacyjne) [4]. Z tego też względu nie ma jednego schematu organizacyjnego, który mógłby być traktowany jako wzorzec. Niemniej jednak, na przestrzeni dziesięcioleci wykształcił się w uczelniach model sieci, zbudowany z biblioteki głównej, posiadającej uniwersalny charakter zbiorów oraz dziedzinowych księgozbiorów w wydziałach i instytutach. Jednakże taka organizacja działalności biblioteczno-informacyjnej w szkole wyższej, z uwagi na koszty, przestała być korzystna. Tradycyjne struktury organizacyjne stały się nieefektywne. Obecnie przesłanki ekonomiczne przesądziły, że w wielu placówkach zaczęto scalać rozdrobnione organizmy w jeden wielodzinowy księgozbiór. Nowoczesne uczelnie zachodnie tworzą prawdziwe „mega biblioteki” lokowane w sąsiedztwie kampusów, oferujące wszystkie możliwe formy usług (również dla użytkowników nieakademickich). Taką koncepcję realizują biblioteki Uniwersyteckie we Freiburgu, Getyndze, Madrycie czy Berlinie, będące jednocześnie przykładami nowoczesnego budownictwa bibliotecznego.

Klasyczny model organizacji biblioteki XX-wiecznej narzucał strukturę związaną z drogą książki: gromadzenie, opracowanie i udostępnianie [3]. Współcześnie, wiele polskich bibliotek akademickich nadal jest zorganizowanych zgodnie z wytycznymi, które określała *Ustawa o szkołach wyższych* z 1958 r. oraz wydane na jej podstawie *Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 marca 1961 roku w sprawie struktury organizacyjnej i zasad działania biblioteki głównej*

szkoły wyższej oraz bibliotek przy poszczególnych jednostkach organizacyjnych szkół wyższych. Zarządzenie to było uzupełnione załącznikiem *Ramowa struktura organizacyjna Biblioteki Głównej Szkoły Wyższej*. Zacieranie się tych schematów zapoczątkowała komputeryzacja i wprowadzenie wolnego dostępu do półek. Należy jednak pamiętać, że biblioteki do lat dziewięćdziesiątych nie miały możliwości zmiany narzuconej struktury [1]. Obecnie ustawodawstwo polskie nie ingeruje w strukturę biblioteki akademickiej, ale nakłada na wyższe uczelnie obowiązek powołania takiej jednostki. Decydujące znaczenie dla kształtowania struktury organizacyjnej bibliotek akademickich mają potrzeby ich macierzystych uczelni oraz sposób, w jaki realizują zadania systemu biblioteczno-informacyjnego.

W ramach wyjazdów szkoleniowych z programu LLP-Erasmus pracownicy Biblioteki SGGW wizytowali trzy biblioteki główne uczelni partnerskich. Mają one zbliżone zadania, jednakże obsługują zróżnicowaną liczbę czytelników, co wynika z wielkości uczelni. Dzięki odbytym w bibliotekach spotkaniom i uzyskanym informacjom możliwe było porównanie ich struktur organizacyjnych (ze sobą oraz ze strukturą biblioteki uczelni macierzystej – SGGW w Warszawie), co zilustrowano w tabeli 1.

Tabela 1. Struktura organizacyjna porównywanych bibliotek głównych

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie	Uniwersytet Nauk Przyrodniczych w Wiedniu	Uniwersytet Nauk Przyrodniczych w Pradze	Wydział Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu w Kopenhadze
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dyrekcja ▪ Sekretariat ▪ Oddział Wydawnictw Zwartych i Zbiorów Specjalnych ▪ Oddział Wydawnictw Ciągłych ▪ Oddział Informacji Naukowej ▪ Oddział Udostępniania Zbiorów i Magazynów ▪ Sekcja Obsługi Informatycznej 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dyrekcja ▪ Sekretariat i administracja ▪ Oddział Gromadzenia ▪ Oddział Katalogowania ▪ Dział Opracowania Rzeczowego ▪ Dział Udostępniania i Wypożyczalnia Międzybiblioteczna ▪ Oddział Zbiorów Specjalnych ▪ Oddział Informacji i Zbiorów Cyfrowych ▪ Archiwum Uniwersyteckie 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dyrekcja i Sekretariat ▪ Dział Podstawowych Czynności Bibliotecznych ▪ Dział Informacji Wtórnych i Rozwoju ▪ Dział Obsługi i Promocji 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dyrekcja ▪ Sekretariat ▪ Dział Dostarczania Dokumentów ▪ Zespół Informacyjny ▪ Dział Dokumentacji ▪ Centrum Edukacji IT ▪ Obsługa Informatyczna

Źródło: opracowanie własne

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego kształci rocznie 25 tys. studentów i zatrudnia 2,5 tys. pracowników. Sieć biblioteczno-informacyjną Uczelni tworzy Biblioteka Główna, trzy biblioteki wydziałowe oraz wypożyczalnia beletrystyczna. Biblioteka Główna posiada strukturę wynikającą z drogi książki, z naciskiem na udostępnianie. Składa się z działów:

- oddziału wydawnictw zwartych i zbiorów specjalnych, zajmującego się zarówno gromadzeniem jak i opracowaniem tego rodzaju zbiorów;
- oddziału wydawnictw ciągłych, gromadzącego i opracowującego wydawnictwa ciągłe, łącznie ze źródłami elektronicznymi;
- oddziału informacji naukowej, który zajmuje się udostępnianiem informacji, szkoleniami oraz opracowywaniem bibliografii publikacji pracowników;
- oddziału udostępniania zbiorów i magazynów, zajmującego się obsługą czytelników w zakresie udostępniania i wypożyczania zbiorów;
- sekcji obsługi informatycznej, opiekującej się siecią komputerową oraz zintegrowanym systemem bibliotecznym.

Wizytowane biblioteki zagraniczne zdecydowanie różniły się pod względem obowiązującej struktury, zaś jedynym wspólnym elementem były dyrekcja i sekretariat.

Pierwszą z wizytowanych uczelni był Uniwersytet Nauk Przyrodniczych (BOKU) w Wiedniu. W tej austriackiej placówce co roku studiuje 5 tys. osób, natomiast zatrudnionych jest około 750 pracowników. Biblioteka położona jest w sercu kampusu w odrestaurowanym budynku. Poza Biblioteką Główną w skład sieci wchodzi cztery biblioteki wydziałowe zlokalizowane w budynkach poszczególnych wydziałów.

Bibliotekę Główną tworzą departamenty związane z drogą książki tj. gromadzeniem wydawnictw zwartych i ciągłych, opracowaniem, udostępnianiem i wypożyczaniem, a także z udzielaniem informacji, takie jak:

- oddział gromadzenia, zajmujący się pozyskiwaniem nowych dokumentów;
- oddział katalogowania, opracowujący zbiory pod względem formalnym;
- dział opracowania rzeczowego;
- dział udostępniania i wypożyczalnia międzybiblioteczna, zajmujący się obsługą czytelników i wypożyczeniami;
- oddział zbiorów specjalnych, gromadzący i opracowujący zbiory specjalne;
- oddział informacji i zbiorów cyfrowych, zajmujący się informacją naukową, szkoleniami oraz wszelkiego rodzaju działaniami związanymi z udostępnianiem informacji w formie elektronicznej;
- archiwum uniwersyteckie, które również wchodzi w skład Biblioteki.

Ważną agendą tej Biblioteki jest dział informacji i zbiorów cyfrowych, zajmujący się tworzeniem biblioteki cyfrowej, a także informacją naukową. Jego praca polega głównie na rozbudowie usług informacyjnych, szkoleniu użytkowników, e-learningu oraz zapewnianiu coraz szerszego dostępu do elektronicznych źródeł informacji.

Kolejną zwiedzaną uczelnią był Czeski Uniwersytet Nauk Przyrodniczych (CULS) w Pradze, na którym studiuje ponad 18 tys. studentów, i który zatrudnia 1,5 tys. pracowników.

Ze względu na połączenie Biblioteki z centrum konferencyjnym i informacyjnym struktura organizacyjna wygląda tu zupełnie odmiennie i opiera się na podziale na czynności związane z funkcjonowaniem Biblioteki i części obsługującej szkolenia i konferencje. Na jednostki wewnętrzne składają się:

- ogólny dział podstawowych czynności bibliotecznych, zajmujący się gromadzeniem, katalogowaniem oraz udostępnianiem wszystkich rodzajów zbiorów;
- dział informacji wtórnych i rozwoju, zajmujący się szkoleniami użytkowników w zakresie pozyskiwania informacji, a także wyszukiwaniem i udostępnianiem informacji naukowej;
- dział obsługi i promocji, obsługujący głównie czynności związane z organizowaniem spotkań i konferencji; dział ten zajmuje się również wydawaniem kart bibliotecznych.

W Bibliotece Czeskiego Uniwersytetu Nauk Przyrodniczych postawiono głównie na bieżącą obsługę „tradycyjnych” użytkowników, korzystających ze zbiorów drukowanych. Jednakże widać również zwrócenie się w kierunku szeroko rozumianej działalności informacyjnej, szczególnie wspierania użytkowników w wyszukiwaniu informacji.

Ostatnim wizytowanym partnerem był Wydział Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu (LIFE) w Kopenhadze, do niedawna będący Królewskim Uniwersytetem Rolniczo-Weterynaryjnym. Co roku studiuje na nim 3,5 tys. studentów oraz 400 doktorantów. Wydział zatrudnia 700 pracowników.

Ze względu na strukturę Uniwersytetu Biblioteka stanowi organizacyjnie i administracyjnie część Wydziału, ale jest także częścią sieci Biblioteczno-Informacyjnej Uniwersytetu Kopenhaskiego. Struktura organizacyjna wygląda tu również inaczej i tworzą ją:

- dział dostarczania dokumentów, zajmujący się obsługą wypożyczeń i udostępnianiem oraz gromadzeniem. Dział współpracuje z innymi bibliotekami sieci;
- zespół informacyjny, zajmujący się promocją i marketingiem zasobów informacyjnych i usług oferowanych przez Bibliotekę, a także propagowaniem badań i szkoleń prowadzonych na Wydziale. Ponadto zespół ten prowadzi różnego rodzaju szkolenia dla użytkowników w zakresie pozyskiwania informacji. Do jego zadań należy też gromadzenie i administrowanie zasobami informacji, a także prenumerata czasopism i nabywanie wydawnictw zwartych;

- dział dokumentacji, zajmujący się rejestracją publikacji pracowników Wydziału, wspierający także pracowników w wykonywaniu tematycznych zestawień bibliograficznych;
- centrum edukacji IT, które przede wszystkim ma ułatwiać nauczycielom akademickim wykorzystanie nowych technologii w nauczaniu. Centrum oferuje szkolenia w tym zakresie oraz wsparcie techniczne i dydaktyczne w tworzeniu e-learningu.
- obsługa informatyczna, dbająca o sieć komputerową.

Organizacja Biblioteki na Uniwersytecie w Kopenhadze jest zupełnie odmienna niż w pozostałych uczelniach. Zrezygnowano z podziału wynikającego z drogi książki, uwzględniono natomiast całość obsługi czytelnika potrzebującego konkretnego rodzaju informacji czy dokumentu. Kompleksowe zadania wykonuje zespół informacyjny, który znając potrzeby użytkowników nie tylko udostępnia posiadane zasoby, ale także wyszukuje i gromadzi potrzebne dokumenty.

Struktury organizacyjne bibliotek różnią się w zależności od przyjętego modelu funkcjonowania. Jednakże można zauważyć, że jedynie struktura biblioteki duńskiej wyraźnie odbiega od tradycyjnego modelu związanego z drogą dokumentu i skupia się na czynnościach związanych z poszczególnymi rodzajami dokumentów i świadczonych usług. Pozwala to zminimalizować rozbieżności pomiędzy potrzebami i wymaganiami czytelników, a tym co biblioteka może zaoferować oraz na bieżąco reagować na zapotrzebowanie użytkowników na literaturę i informację. Jednakże bibliotekarz musi wykazać się tu wszechstronnością w wykonywaniu wszystkich czynności związanych z gromadzeniem, katalogowaniem i udostępnianiem zbiorów. Tradycyjny model organizacji pracy pozwala natomiast skupić się w poszczególnych działach na wykonywanych czynnościach. Komórki zajmujące się gromadzeniem otrzymują przy tym informację o potrzebach czytelników od bibliotekarzy mających z nimi bezpośredni kontakt. Trzeba przy tym pamiętać o właściwym przepływie informacji w bibliotece tak, aby prośby użytkowników były, w miarę możliwości, realizowane.

Zaprezentowane struktury różnią się od siebie, ponieważ funkcjonują w odmiennych otoczeniach i każda jest częścią innego systemu działania. Niezależnie jednak od przyjętej struktury organizacyjnej wszystkie biblioteki skupiają uwagę na czytelnikach i ich potrzebach.

Bibliografia

1. DZIADKIEWICZ Wanda. Struktury organizacyjne bibliotek akademickich – odbiciem zmian. In *Badania porównawcze polskich bibliotek naukowych*. Kraków: Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej, 2001, s. 141-155. ISBN 83-910428-6-3.
2. Program „Uczenie się przez całe życie”. In *LLP* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.llp.org.pl/>. Stan z dnia 08.04.2010.
3. SOKOŁOWSKA-GOGUT Anna. Zarządzanie zmianami w bibliotece akademickiej. In *Wdrażanie nowoczesnych technik zarządzania w instytucjach non-profit na*

przykładzie naukowej biblioteki akademickiej. Kraków: Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej, 1998, s. 221-229. ISBN 83-910428-0-4.

4. TETELA Grażyna. Uniwersyteckie sieci biblioteczne. *Przegląd Biblioteczny*. 1995, z. 1, s. 55-61. ISSN 0033-202X.

Z WARSZTATU BIBLIOTEKARZA

Sondażowe badania opinii w działalności bibliotekoznawczej

opracowanie Maja Wojciechowska

Współczesna koncepcja organizacji bibliotek, nastawiona na aktywną współpracę z użytkownikiem oraz realizowanie jego potrzeb i oczekiwań, niejednokrotnie determinuje konieczność prowadzenia przez bibliotekarzy różnego typu pomiarów i badań opinii. Wdrażanie przez biblioteki rozmaitych metod zarządzania oraz zwykła potrzeba nawiązania dialogu z czytelnikiem, poznania jego osądu i opinii, tworzą sytuację, w której nawet najmniejsze ośrodki przeprowadzają badania sondażowe. Realizacja takich badań nierzadko wiąże się z problemami metodologicznymi i obarczona jest różnorodnymi błędami. Poniżej przedstawiono podstawowe informacje związane z sondażowymi badaniami opinii oraz wskazano literaturę szczegółowo omawiającą to zagadnienie.

Definicja: Metoda zbierania informacji od określonej grupy respondentów w postaci całej populacji lub grupy reprezentatywnej, z wykorzystaniem techniki wywiadu lub ankiety, stosowana w celu uzyskania opinii badanych.

Tłumaczenie terminu: ang. survey, niem. Umfrage, fr. enquête, ros. сондаж

Rodzaje sondaży: jednorazowy (doraźny), powtarzalny (cykliczny), systematyczny (ciągły).

Struktura opinii: na każdą opinię składają się:

1. przekonania osoby badanej, które są wyrazem postrzegania rzeczywistości; mogą być prawdziwe lub błędne (np. negatywne opinie o bibliotece osób, które nigdy nie korzystały z jej usług, niepotwierdzone doświadczeniem),
2. wartościowania, które odzwierciedlają odczucia, co do tego jak powinna wyglądać rzeczywistość (np. jakie usługi powinna świadczyć biblioteka lub jakie książki powinna oferować swoim czytelnikom).

Przyczyny realizacji badań sondażowych:

1. Potrzeba ustalenia zasad działania pewnych mechanizmów, właściwości badanego przedmiotu lub zjawiska (np. dlaczego elektroniczne bazy danych

są w niewielkim stopniu wykorzystywane przez użytkowników biblioteki) – tzw. badania diagnostyczne.

2. Potrzeba weryfikacji, czy przyjęte założenia są prawdziwe (np. czy niewielkie wykorzystanie baz elektronicznych przez osoby starsze wynika z bariery technologicznej) – tzw. badania weryfikacyjne.

Motywy wyboru przedmiotu i problematyki badań:

- weryfikacja teorii,
- potrzeba rozwiązania problemu praktycznego lub naukowego,
- kontynuowanie wcześniejszych badań,
- realizacja badań w zmodyfikowany sposób.

Najważniejsze cechy sondaży:

- brak bezpośredniego kontaktu badaczy z respondentami (kontakt możliwy wyłącznie za pośrednictwem obiektywnych ankieterów),
- brak długotrwałego kontaktu z osobami badanymi,
- oparcie badań na zwerbalizowanych przekazach osób badanych,
- wysoki poziom standaryzacji pytań,
- statystyczne traktowanie respondentów.

Etapy sondażowych badań opinii:

1. Określenie przedmiotu i problematyki badań.
2. Sformułowanie hipotezy badawczej.
3. Przegląd literatury przedmiotu.
4. Sprecyzowanie jednostki analizy.
5. Wybór techniki badawczej.
6. Dobór próby badawczej.
7. Ustalenie czasu i miejsca przeprowadzenia badania.
8. Oszacowanie kosztów.
9. Przeprowadzenie badania.
10. Analiza statystyczna i jakościowa uzyskanych wyników.

Rodzaje pytań stosowanych w sondażowych badaniach opinii:

1. Pytania wyróżniane ze względu na kategorie prezentowanej informacji: pytania o fakty, wiedzę, źródła informacji, motywy, opinie, sugestie.
2. Pytania wyróżniane ze względu na formę techniczną: otwarte, półotwarte, zamknięte.
3. Pytania wyróżniane ze względu na związki z problemem badawczym: bezpośrednie, pośrednie (naprowadzające).

Typy wywiadów:

- wywiad indywidualny (ankieter w danej chwili rozmawia z jednym respondentem),
- wywiad zbiorowy (ankieter jednorazowo rozmawia z więcej niż jedną osobą),
- zogniskowany wywiad grupowy – tzw. fokus (ankieter prowadzi z grupą dyskusję skoncentrowaną na określonym temacie, w celu uzyskania tą drogą jasno sprecyzowanych informacji),
- wywiad ukryty (ankieter podczas rozmowy ukrywa swoją faktyczną rolę),
- wywiad jawny (ankieter informuje rozmówcę o swoim zadaniu, dzięki czemu może swobodnie korzystać z notatek, planów rozmowy, zapisywać lub nagrywać odpowiedzi),
- wywiad niestandardyzowany (ma postać swobodnej rozmowy na określony temat),
- wywiad standaryzowany (oparty jest na z góry określonej sformalizowanej liście pytań).

Typy ankiet:

- rozdawana (wręczana osobiście),
- audytoryjna (przekazywana zamkniętej zbiorowości, np. czytelnikom w czytelnicy, uczestnikom zajęć bibliotecznych, dzieciom w klasie),
- ogólnie dostępna (wyłożona w określonym miejscu, np. czytelnicy, na biurku bibliotekarza, do pobrania przez osoby chcące wziąć udział w badaniu),
- elektroniczna (dostępna pod adresem elektronicznym),
- telefoniczna,
- radiowa,
- prasowa,
- pocztowa.

Techniki wyboru próby badawczej:

1. Techniki nieprobabilistyczne (nielosowe), kiedy osoby badane dostają się do próby w sposób przypadkowy, nielosowy, np. wybór przypadkowy, wybór celowy, wybór kwotowy, wybór metodą „kuli śnieżnej”.
2. Techniki probabilistyczne (losowe), kiedy każda jednostka ma szansę znaleźć się w badanej próbie, np. losowanie proste indywidualne, losowanie systematyczne, losowanie warstwowe, losowanie zespołowe.

Typy skal stosowanych w badaniach sondażowych:

- skale nominalne (służą określeniu relacji różności, czyli wskazaniu na różne rodzaje badanej cechy lub klasy przedmiotu, np. płeć, kolor oczu),
- skale porządkowe (służą określeniu kolejności, ze względu na mierzoną właściwość, np. wykształcenie: podstawowe, średnie, wyższe),

- skale interwałowe (służą porównaniu różnic między obiektami, pozwalają na oznaczenie przedziałów wartości, np. czytelnicy wypożyczający 0-5 książek rocznie, 6-10, 11-15),
- skale ilorazowe (dopuszczają stosowanie wszystkich znanych metod statystycznych, posiadają punkt zerowy, który stanowi odniesienie, np. wiek).

Metody wnioskowania statystycznego: służą uogólnianiu wyników uzyskanych z próby badawczej na całą populację. Należą do nich metody estymacji (estymacja punktowa, estymacja przedziałowa, estymacja średniej arytmetycznej, estymacja wskaźnika struktury) i metody weryfikacji hipotez.

Błędy w badaniach opinii:

1. Losowe (statystyczne) – są to tzw. błędy pomiaru lub błędy wynikające z niepełnej reprezentatywności wybranej próby.
2. Nielosowe – mogą być spowodowane odmową respondenta do udziału w badaniu, źle sformułowanymi pytaniami, złą kolejnością pytań, deformacją treści pytania, nieprawidłowym sposobem zadania pytania przez ankietera (np. niedbała wymowa, zbyt szybkie odczytanie pytania), celowym podaniem nieprawidłowych danych przez respondenta, złym operatem losowania.

Literatura przedmiotu:

1. FERGUSON George A., TAKANE Yoshio. *Analiza statystyczna w psychologii i pedagogice*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003. ISBN 83-01-14042-9.
2. HUCZEK Marian, ŻOŁĘDOWSKA Beata. *Statystyka dla bibliotekoznawców*. Sosnowiec: Wyższa Szkoła Zarządzania i Marketingu, 2003. ISBN 83-89275-20-1.
3. MAJ Jerzy. *Statystyka w bibliotece i jej otoczeniu*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2007. ISBN 978-83-89316-74-5.
4. SOŁOMA Luba. *Metody i techniki badań socjologicznych*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2002. ISBN 83-7299-202-9.
5. SZREDER Mirosław. *Metody i techniki sondażowych badań opinii*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2004. ISBN 83-208-1515-0.
6. WIECZORKOWSKA Grażyna, WIERZBIŃSKI Jerzy. *Badania sondażowe i eksperymentalne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, 2005. ISBN 83-89069-23-7.

WYWIADY

O Projekcie Pomorska Biblioteka Cyfrowa. Rozmowa z Michałem Kontek – kierownikiem projektu

poprowadziła Anna Aniszewska-Sworczuk

W Polsce działa dziś kilkadziesiąt bibliotek cyfrowych. Umożliwiają w formie elektronicznej dostęp do takich dokumentów jak: książki, mapy, zdjęcia, rękopisy, multimedia; każdemu, z każdego miejsca na świecie i o dowolnej porze. Mogą stanowić usługę tradycyjnej biblioteki – narodowej, uniwersyteckiej lub miejskiej, ale też archiwum, muzeum czy fundacji. Bywa też, że funkcjonują za sprawą inicjatywy prywatnej lub zostały powołane w wyniku odrębnego projektu nieprzypisanego wyłącznie do jednej instytucji.

Pierwsze biblioteki cyfrowe powstały w latach dziewięćdziesiątych i wpisały się, obok bibliotek klasycznych, na listę instytucji służących nauce i edukacji oraz zabezpieczających dziedzictwo kultury.

Biblioteki cyfrowe umożliwiają zdalny dostęp do wielu źródeł wiedzy i informacji, tworzą federacje w ramach projektów krajowych, kontynentalnych czy światowych. Jednakże realizowanie przedsięwzięcia mającego na celu stworzenie biblioteki elektronicznej wiąże się z ogromnymi nakładami finansowymi, personalnymi, całym szeregiem formalności a także rozmaitych trudności, często związanych z przestrzeganiem przepisów prawa autorskiego i praw pokrewnych w procesie digitalizacji dokumentów. I choć opracowane zostały dyrektywy łagodzące restrykcje na rzecz wspierania rozwoju społeczeństwa informacyjnego, prawa autorskie wciąż stanowią spore utrudnienie w tworzeniu e-zbiorów. Niemniej jednak liczba bibliotek elektronicznych wciąż rośnie a funkcjonowanie bez nich świata nauki i kultury wydaje się już być zamierzczłą przeszłością.

O bibliotece cyfrowej, o aspektach jej tworzenia w ramach projektu *Pomorska Biblioteka Cyfrowa*, opowiada kierownik projektu – Michał Kontek.

Kiedy ruszył Projekt Pomorska Biblioteka Cyfrowa? Kto był jego inicjatorem i autorem planu Projektu?

Inicjatorem i pomysłodawcą Projektu była Biblioteka Główna Politechniki Gdańskiej. Realizację Projektu Pomorska Biblioteka Cyfrowa poprzedzały prace przygotowawcze polegające na przygotowaniu jego założeń, a następnie studium wykonalności Projektu. Dokument „Studium wykonalności Projektu Pomorska Biblioteka Cyfrowa” opracowany został przez osoby zaangażowane w Projekt z ramienia instytucji, które

zadeklarowały uczestnictwo we wspólnym przedsięwzięciu. Wszystkie te osoby są współautorami przedsięwzięcia. W dniu 17 lipca 2008 r. podpisana została „Umowa Partnerstwa Projektu Pomorska Biblioteka Cyfrowa”. Dokument podpisało 12 instytucji partnerskich:

- Politechnika Gdańska,
- Uniwersytet Gdański,
- Biblioteka Gdańska PAN,
- Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku,
- Gdański Uniwersytet Medyczny,
- Akademia Morska w Gdyni,
- Akademia Muzyczna w Gdańsku,
- Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu,
- Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Gdańsku,
- Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Słupsku,
- Centrum Inicjatyw Edukacyjnych Biblioteka Pedagogiczna Kartuzy,
- Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie.

Partnerzy zobowiązali się w umowie partnerstwa do wspólnego ubiegania się o dofinansowanie przedsięwzięcia ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013, działanie 2.2.2 Rozwój Usług Społeczeństwa Informacyjnego. Rolę Partnera Wiodącego zgodnie z umową pełni Politechnika Gdańska. W dniu 18 lipca 2008 r. złożony został wniosek o dofinansowanie Projektu wraz z załącznikami. Po uzyskaniu pozytywnej decyzji o przyznaniu dofinansowania podjęto czynności mające na celu podpisanie umowy o dofinansowanie.

Przedłużający się okres oczekiwania na podpisanie umowy o dofinansowaniu stanowił zagrożenie dla terminów realizacji Projektu, w związku z czym partnerzy podjęli decyzję o rozpoczęciu postępowania przetargowego na zakup specjalistycznych skanerów książkowych, na podstawie posiadanej decyzji o przyznaniu dofinansowania. W dniu 9 czerwca 2009 r. podpisano umowę na dostawę skanerów do bezpiecznej digitalizacji zbiorów bibliotecznych. W dniu 06 lipca 2009 r. podpisana została umowa dofinansowania Projektu pomiędzy Zarządkiem Województwa Pomorskiego a Partnerem Wiodącym – Politechniką Gdańską. W tym samym dniu wydane zostały dwie decyzje o dofinansowaniu na rzecz jednostek samorządowych (Pedagogiczne Biblioteki Wojewódzkie w Gdańsku i w Słupsku) oraz porozumienie z jednostką budżetową (Biblioteka Gdańska PAN).

Na jakie lata przewidziana została realizacja Projektu?

Realizacja Projektu przewidziana została na okres od grudnia 2008 do lutego 2012 r.

Jak wygląda plan finansowania PBC w ramach Projektu i po jego zakończeniu? Co przewiduje strategia wyjściowa?

Projekt Pomorska Biblioteka Cyfrowa dofinansowany jest w 75% ze środków UE. Wartość całego przedsięwzięcia wynosi 9 254 443, 85 zł. Dofinansowanie wypłacane

jest na zasadzie zwrotu poniesionych wydatków, więc konieczne jest prowadzenie intensywnej pracy związanej z rozliczaniem finansowym Projektu. Umożliwia to redukcję okresu oczekiwania na wypłatę dofinansowania. W ramach Projektu konieczne okazało się ponoszenie wydatków niekwalifikowanych – związanych z administracją sprzętową, zakupionymi serwerami.

Po zakończeniu realizacji Projektu Biblioteka Gdańska ponosiła będzie w dalszym ciągu wydatki związane z administrowaniem serwerem oraz administracją i oprogramowaniem, co umożliwi utrzymanie efektów realizacji Projektu. Dodatkowo Biblioteka Gdańska zamierza utrzymać nowe etaty stworzone na potrzeby utworzonej pracowni digitalizacji. Pozwoli to na dalszą sukcesywną rozbudowę bazy biblioteki o nowe publikacje i dalszą rozbudowę funkcjonalności biblioteki cyfrowej.

Czy przed rozpoczęciem realizacji określono odbiorcę treści PBC?

Z samych założeń przedsięwzięcia wynika fakt, iż nie da się precyzyjnie określić grupy odbiorców treści PBC. Podstawą funkcjonowania biblioteki cyfrowej jest udostępnianie zasobów na zasadach wolnego, powszechnego dostępu do treści poprzez sieć Internet. Oczywiście dla bibliotek pierwszym, naturalnym odbiorcą treści jest ich czytelnik. Niemniej jednak w wyniku realizacji przedsięwzięcia zmieniła się definicja pojęcia „czytelnik”. Dzięki otwartemu dostępowi do zasobów cyfrowych czytelnikiem stał się każdy użytkownik sieci Internet poszukujący treści i usług oferowanych przez Pomorską Bibliotekę Cyfrową.

Jakie technologie i oprogramowanie wykorzystano w procesie tworzenia zasobów?

Wśród technologii wykorzystanej do budowy biblioteki cyfrowej kluczowe znaczenie mają profesjonalne skanery do bezpiecznej digitalizacji. Są to wydajne urządzenia, gwarantujące wysoką jakość uzyskanych obiektów cyfrowych, dużą automatyzację procesu skanowania, współpracujące z oprogramowaniem umożliwiającym automatyczną korektę obrazu. Są one również bezpieczne dla najcenniejszych zbiorów bibliotecznych, których nie można poddać skanowaniu przy użyciu standardowych skanerów płaskich.

W toku prac realizacyjnych zdecydowano się na zakup oprogramowania biblioteki cyfrowej dLibra, autorstwa Poznańskiego Centrum Superkomputerowo-Sieciowego. Oprogramowanie to sprawdziło się w bibliotekach cyfrowych stworzonych wcześniej niż PBC. Jest ono zresztą rozwijane z uwzględnieniem uwag zgłaszanych przez bibliotekarzy i użytkowników bibliotek cyfrowych. Decyzja o zakupie gotowego, przetestowanego oprogramowania biblioteki cyfrowej umożliwiła nam bardzo szybkie uruchomienie usług biblioteki cyfrowej, co miało miejsce 5.01.2010 r.

Ilu użytkowników posiada PBC? Czy ta liczba rośnie?

Statystyki dostępne na stronie Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej – <http://:pbc.gda.pl> – wskazują 300 tys. wejść do PBC. Wskaźnik ten pokazuje wyłącznie tak zwane unikalne wejścia. Liczba wejść do biblioteki nie rośnie liniowo. Statystyki pokazują, że wraz z rozwojem oferty PBC, odnotowujemy większy przyrost liczby nowych użytkowników.

Czy PBC stara się pozyskiwać nowych użytkowników poprzez realizowanie strategii marketingowej lub innych form promocji?

Strategia marketingowa Projektu Pomorska Biblioteka Cyfrowa koncentruje się wokół dwóch głównych rodzajów działań:

- *zwiększanie „widoczności” zasobów cyfrowych w Internecie:*

Cel ten realizowany jest poprzez ułatwienie internautom znalezienia poszukiwanych treści w zasobach PBC. Przystąpienie 8 stycznia 2010 r. do Federacji Bibliotek Cyfrowych umożliwia wyszukanie naszych publikacji poprzez wyszukiwarkę federacji a także z poziomu każdej innej biblioteki cyfrowej należącej do FBC. Uczestnictwo w Federacji Bibliotek Cyfrowych umożliwiło również przekazanie informacji o naszych zasobach do Europejskiej Biblioteki Cyfrowej EUROPEANA. W dniu 24 marca 2010 r. pierwsze zasoby PBC stały się widoczne dla użytkowników z platformy EUROPEANA.

- *ulepszanie oferty biblioteki cyfrowej poprzez politykę selekcji zbiorów do digitalizacji:*

Osoby odpowiedzialne z ramienia Parterów Projektu dokonują selekcji zbiorów do digitalizacji. Okresowo weryfikujemy trafność procesu selekcji, m. in. poprzez weryfikację statystyk. Zaobserwowaliśmy, iż publikacje cieszące się znacznym zainteresowaniem czytelników wyraźnie podnoszą statystyki wejść do Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej.

Poza wskazanymi wyżej działaniami prowadzimy promocję poprzez działania informacyjne i promocyjne (również wymagane przez wytyczne do projektów dofinansowanych ze środków Unii Europejskiej). Partnerzy promują projekt na konferencjach, spotkaniach środowiskowych oraz na forum swoich środowisk akademickich. Promocja odbywa się również poprzez strony domowe instytucji partnerskich, za pośrednictwem prasy oraz literatury branżowej.

Jak przebiega codzienne przestrzeganie prawa autorskiego i praw pokrewnych w procesie tworzenia PBC? Czy jest to czynnik wysoko spowalniający rozbudowę zasobów Biblioteki? Jak radzi sobie z tym problemem PBC?

Za przestrzeganie prawa autorskiego odpowiadają osoby wyznaczone w instytucjach partnerskich do selekcji księgozbioru do digitalizacji. Osoby te podejmują działania mające na celu możliwie precyzyjne określenie praw przysługujących do publikacji. Zdarza się jednak szereg przypadków kiedy definitywne określenie katalogu podmiotów uprawnionych z tytułu praw autorskich jest niezwykle utrudnione. Jesteśmy w takich wypadkach przygotowani na usunięcie zasobu z publicznego dostępu po uzyskaniu żądania od osób, które są w stanie uwiarygodnić swoje prawa do publikacji. Mając na uwadze otwarty i nienastawiony na zysk charakter takich przedsięwzięć jak PBC, czynności, które muszą być podejmowane w celu badania praw autorskich przysługujących do dzieł publikowanych na platformie cyfrowej, nastręczają w świetle obowiązującego stanu prawnego niezwykle dużo trudności.

Projekt PBC łączy dziś 13 Partnerów. Czy lista ta jest otwarta i jakie kryteria musi spełniać biblioteka zainteresowana udziałem w Projekcie?

Lista partnerów jest otwarta. Do projektu może przystąpić każda instytucja posiadająca zbiory i potencjał organizacyjny umożliwiający współuczestnictwo w przedsięwzięciu. Nie istnieją sztywne kryteria wejścia do projektu. Warunkiem współuczestnictwa w projekcie jest deklaracja instytucji o gotowości podjęcia wysiłków i poniesienia nakładów związanych z prowadzeniem digitalizacji zbiorów.

Tworzenie biblioteki cyfrowej wymaga świetnej organizacji opartej na zarządzaniu projektem i zespołem. Jakie doświadczenia w tej kwestii przyniosła realizacja Projektu PBC? Jak powstał zespół PBC?

Realizacja projektu Pomorska Biblioteka Cyfrowa przyniosła szereg doświadczeń pracownikom Partnera Wiodącego, na którym spoczywa odpowiedzialność za koordynowanie zadań w ramach całego przedsięwzięcia. Naszą współpracę określić można jako modelową, nie dlatego że od początku istniały procedury i doświadczenia pozwalające nam sformalizować zasady wzajemnej współpracy, ponieważ takie nie istniały. Zostały one wypracowane, a właściwie cały czas są wypracowywane przez Partnerów Projektu. Naszą współpracę można określić jako modelową, ponieważ każda z instytucji czuje się tak samo odpowiedzialna za powodzenie całego przedsięwzięcia. Wynika to z samych zasad funkcjonowania partnerstwa. Każda z instytucji odpowiada za szereg działań takich jak selekcja księgozbioru, dodawanie zasobów do publikacji planowanych do digitalizacji, umieszczanie obiektów cyfrowych na platformie PBC. Partnerzy pozostają również dysponentami swoich zasobów opublikowanych w bibliotece cyfrowej. Przy zasobach cyfrowych znajduje się informacja o instytucji, która przeprowadziła digitalizację. Można powiedzieć, że wszyscy działamy zarówno na własny, jak i wspólny rachunek.

Z wielkości naszego przedsięwzięcia wynika również fakt, że współpraca między naszymi instytucjami odbywa się nie tylko na linii Instytucja Partnerska – Partner Wiodący, ale również na linii Instytucja Partnerska – Instytucja Partnerska. Pozwala to zdobywać doświadczenia w zakresie zarządzania wspólnymi przedsięwzięciami również koordynatorom lokalnym projektu.

Czy członkowie zespołu przed przystąpieniem do realizacji Projektu musieli przejść szkolenia i warsztaty przygotowujące do tworzenia biblioteki cyfrowej? Czy doszkalanie w umiejętnościach digitalizacji zbiorów wciąż trwa?

Nie było możliwe przeprowadzenie cyklu wszystkich szkoleń przed rozpoczęciem realizacji projektu. Wynika to z wielości zadań wykonywanych w ramach całego procesu digitalizacji. Technicy obsługujący skanery książkowe zostali przeszkoleni przez dostawcę sprzętu przed przystąpieniem do digitalizacji naszych zasobów. Osoby dokonujące selekcji zbiorów i sporządzające opisy bibliograficzne szkoliły się ze sporządzania opisów bibliograficznych w czasie trwania projektu w NUKAT (Narodowym Uniwersalnym Katalogu Centralnym). Szkolenia z zakresu obróbki cyfrowej organizowane były w miarę potrzeb poszczególnych instytucji przez te instytucje samodzielnie. Dodatkowo Partner Wiodący na początku każdego kwartału

proceeds training on mobile scanner operation in individual Partner Institutions.

Could you point out what, up to this point, has helped you, as the Project Manager, and the whole team, with the most difficulties in working on the Project?

Due to the engagement of the team implementing the Project in the Main Library of Gdańsk University of Technology and in institutions participating in the Project, "difficulties" related to the implementation of the project can be rather "challenges". Undoubtedly, the biggest challenge turned out to be formalities related to documenting conducted activities, conducting procedures of tenders and settling incurred expenses. Additionally, the implementation of the Project is hindered by a large number of partners and their various organizational-legal forms and other rules of their financing. At the same time, the number of institutions co-creating the PBC is its biggest asset, if it comes to the exceptional diversity of our digital resources and their attractiveness for a wide range of recipients.

Could you advise individuals and libraries planning to start a project and implementation of a similar project? What, according to you, is the most important on the way to success in creating a digital library?

Besides obvious conditions for the success of a similar project, such as the attractiveness of resources and organizational and financial potential of the library, from my experience it results that the key factor for the success of the project is the team working on the digital library. Due to the large number of diverse tasks to be performed when creating a digital library, for the achievement of success, it is necessary to have diverse skills and qualifications, and above all, the engagement of people co-creating the digital library at all stages of the digitalization and publication of collections.

Pomorska Biblioteka Cyfrowa
(lokalizacja: Serwerownia CI TASK; ośr. digit.
Politechnika Gdańska, Uniwersytet Gdański,
Biblioteka Gdańska PAN; Centrum Mobilne -
obwózny skaner)

***Biblioteki akademickie: w środowisku naukowym,
we współpracy uniwersyteckiej,
w społeczności lokalnej***

**Zapis dyskusji podczas XII Ogólnopolskiej
Konferencji Bibliotek Wyższych
Szkół Niepaństwowych
(Wielka Wieś koło Krakowa 8-10.09.2010)**

przygotowała Magdalena Karciarz

Ogólnopolska Konferencja Bibliotek Wyższych Szkół Niepaństwowych to spotkanie naukowe, podczas którego podnoszone są sprawy istotne z punktu widzenia bibliotekarzy akademickich i ważne dla bibliotekarstwa o charakterze niepaństwowym. Głosy zabierane w ramach obrad są odzwierciedleniem przekonań i priorytetów środowiska bibliotekarskiego.

XII edycję Konferencji rozpoczął dr Stefan Kubów (DSW Wrocław) powitaniem gości oraz szczególnym podziękowaniem dla firmy Księgarskiej Wiesława Juszcza, która podjęła się trudu organizacji dorocznego spotkania. Nowa koncepcja, przyjęta przez organizatorów, wprowadziła wiele zmian w dotychczasowym sposobie prowadzenia obrad, co pozytywnie zaskoczyło uczestników.

Referatem rozpoczynającym było wystąpienie prof. Franciszka Ziejki pt.: *Czy Karol Estreicher był inicjatorem sprowadzenia prochów Adama Mickiewicza na Wawel*. Politycznie aktualny temat pochówków na Wawelu odniósł słuchaczy do historycznych zakamarków tego pięknego zabytku. Opowieść o śmierci Mickiewicza, sprowadzeniu jego prochów i pochowaniu w Krakowie, doprawiona była analizą tekstów źródłowych dotyczącą tego tematu.

Po przerwie, zgodnie z zapowiedzią dra Stefan Kubowa, tematyka konferencji „powróciła z obłoków bibliologii (i historii) na ziemię bibliotekoznawczą”. Referat Artura Jazdona (UAM Poznań) „*Śmierć książki – ale czy też biblioteki akademickiej?*” dotyczył wizji bibliotek z perspektywy nowoczesnych technologii. Technologie te, wchodząc w obszar tradycyjnie pojmowanej książki, zmieniają istotę jej funkcjonowania, jak i również tradycyjnych bibliotek. Referat był wstępem do dyskusji na temat kierunków rozwoju nowocześnie pojmowanej biblioteki.

Głosem kontynuującym myśl przedstawioną przez dra Jazdona było

wystąpienie Marleny Solak (UAM Poznań) pt.: *Szerokopasmowa biblioteka*. Tematyka wywołała burzliwą dyskusję wokół cyfrowego bibliotekarstwa, bibliotek akademickich i ich elektronicznych zasobów oraz nowych wymogów stawianych bibliotekarzom przez pokolenie Google. Poniżej znajduje się fragmentaryczny zapis dyskusji:

Barbara Zieleniecka (WSB Poznań): *Prawie trzydziestoletnia perspektywa pracy w zawodzie bibliotekarza pokazuje mi obraz zmian jakie zachodzą. Jest to duży skok technologiczny. Nowe technologie, bazy danych, e-książki... jak sobie zatem z tym radzić?*

Aleksandra Marciniak (WSP Łódź): *Z wystąpień i tezy Łukasza Gołębińskiego („Śmierć książki”) wyłania się ponura wizja. Może przestańmy się jednak straszyć? Czy malarstwo zanikło po wynalezieniu fotografii? Jeśli wierzylibyśmy w rychłą śmierć książki, po cóż kształciłibyśmy bibliotekarzy w tradycyjnym znaczeniu tego słowa?*

Artur Jazdon (UAM Poznań): *Ale bibliotekarze nie mają się czego bać. Przed nimi sporo pracy. Tak naprawdę, najważniejsze to nauczyć się pokazywać swoją pracę w szerszej perspektywie społecznej. Jak zatem ją wyceniać?*

Anna Skotarczak (WSH TWP Szczecin): *Na swoich studiach przyszło mi pod okiem prof. Migonia napisać pracę na temat: Czy książka to przeżytek? Nic w tym dziwnego... tylko, że to było w roku 1979! A tematem tym zajmujemy się do dziś. Zastanówmy się jednak nad tym z innej strony: co będą badać archeolodzy po erze cyfrowej? Co z ulotnością informacji w kontekście archiwizacji? Co z tworzeniem polskich baz danych?*

Barbara Zieleniecka (WSB Poznań): *Posiadanie baz danych to jedno, ale co z ich wykorzystaniem? Proponuję pomyśleć o szkoleniu z zakresu współpracy z kadłą naukową, do której czasami trudno dotrzeć z zasobami, którymi dysponuje biblioteka.*

Stefan Kubów (DSW Wrocław): *Nasze doświadczenia, jako bibliotek niepaństwowych szkół wyższych, pokazują, że warto skupić się na prezentacji dobrych, sprawdzonych praktyk.*

Jacek Radwan (WZiKS UJ Kraków): *Na przykładzie mojej uczelni obserwuję przemiany bibliotek wydziałowych czy zmiany struktur zatrudnienia. Zaplecze kadrowe daje podstawę do działań. Biblioteka nie tylko posiada radę biblioteczną, ale również jej pracownicy uczestniczą w radach poszczególnych instytutów. Ciekawostką może być to, że moja biblioteka posiada jedynie pieniądze na funkcjonowanie, natomiast zbiory i ich zakup jest w rękach poszczególnych instytutów, które decydują, co i ile zakupić z własnych budżetów. Jak widać zmiany są możliwe, współpraca też. Trzeba chcieć.*

Katarzyna Zygmunt (UP Poznań): *Współpraca może oprzeć się też na zachęceniu dziekanów do przekazywania informacji swoim podwładnym o tym, co dzieje się w bibliotece. Do tego celu najlepiej przygotowani są bibliotekarze dziedzinowi, którzy poprzez wykształcenie kierunkowe, znajomość kadry i literatury są dobrymi partnerami do rozmów. Wracając do postulatu tworzenia polskich baz danych zapraszam do skorzystania z naszej bazy Agro.*

Ireneusz Dysko (US Szczecin): *Mam pytanie: czy biblioteka sprzedaje wiedzę czy*

książkę? Czy książka musi być w wersji papierowej? Przecież bibliotekarze udostępniają wiedzę niezależnie od jej formy.

Ewa Rozkosz (DSW Wrocław): *Forma informacji zależy też od świadomości użytkowników (student, uczeń, osoba prywatna, kadra naukowa). Dostęp do baz danych z informacją światową to podstawa pracy kadry naukowej, ale czy to ważne dla zaczynających studia użytkowników? Często pracownicy, którzy szukają materiałów do swoich prac są zaskoczeni wiedzą bibliotekarzy. Jednak na przykładzie prywatnej uczelni widać, że rozproszenie kadry nie sprzyja przekazywaniu informacji o zasobach biblioteki. Jednak, najskuteczniej, rozchodzi się ona drogą pantoflową.*

Karina Szoltyś (WSB Chorzów): *Cztery lata temu na jednej z konferencji mówiłam o roli bibliotekarza w bibliotece XXI wieku poprzez określenie – komandosi wiedzy. Myślę, że warto wrócić do pytania: jakie jest nasze miejsce w zawodzie? W społeczności akademickiej? Jakie przemiany zawodowe nas czekają?*

Artur Jazdon (UAM Poznań): *Czytelnicy będą przychodzić do bibliotek może nie po książki, ale do miejsca, do ludzi, którzy mają wiedzę, po umiejętności. Ważne jest, by być partnerami dla pracowników nauki. Można to osiągnąć przez rozwój kadry, bibliotekarzy dziedzinowych oraz dyplomowanych. Trzeba też wywalczyć sobie miejsce w uczelni. Publiczne biblioteki uniwersyteckie są dodatkowo obciążone historią, co nie dotyczy szkół niepaństwowych, w których dynamiczne zmiany są możliwe do szybszego wprowadzenia.*

Sesję podsumował dr Stefan Kubów podkreślając, że historia bibliotek to historia książki: „zmiana jej formy zmienia istotę biblioteki, ale jej nie przekreśla. Natomiast każda zmiana wymaga dostosowania swoich możliwości do nowych oczekiwań”.

Artur Jazdon (UAM Poznań), rozpoczynając drugi dzień obrad, zwrócił uwagę, że elastyczność bibliotekarzy w dostosowywaniu się do zmian widać również w konwencji konferencji. A wątek poruszony w poprzednim dniu – wieszczący śmierć książki – był kontynuowany przez prof. Wiesławę Babikę (IINiB UJ) w referacie pt.: *Biblioteki akademickie – koniec czy początek nowej ery? Cechy współczesnego środowiska informacyjnego, potrzeby zagospodarowania nowej przestrzeni informacyjnej, problem kompletności kolekcji w bibliotekach cyfrowych oraz wizja bibliotek akademickich w przyszłości* były wyznacznikami osi dyskusji, do której zachęcało wystąpienie. Kierunki zmian, widziane przez prof. Babikę, to tworzenie bibliotek hybrydowych (dynamiczne środowisko cyfrowe), proste narzędzia wyszukiwawcze, konkurencyjność zawodowa (infobrokering) oraz kształtowanie kultury informacyjnej. Poniżej znajduje się zapis z dyskusji, która zawiązała się po referacie:

Artur Jazdon (UAM Poznań) w pytaniu skierowanym do prof. Babiki: *Jakie jest Pana stanowisko na temat etyki informacji a w szczególności manipulacji informacją? Jak poważne jest to zagrożenie? Czy grupa zawodowa bibliotekarzy jest na to podatna?*

Wiesław Babik (IINiB UJ Kraków): *Czy jesteśmy manipulowani informacją jako grupa zawodowa? Wydaje się, że w takim samym stopniu jak każdy obywatel. Wystarczy wziąć pod uwagę komunikaty medialne. Ważne jest pytanie kiedy mamy do czynienia z manipulacją? Dla rozszerzenia tematu zapraszam na wykład na AGH pt. „O manipulowaniu informacją”. Problem jest na tyle istotny, że podjąłem na ten temat badania.*

Katarzyna Zych (UP Poznań): *O manipulacji informacją mówimy przecież w kontekście świadomości odbiorcy.*

Wiesław Babik (IINiB UJ Kraków): *Tak. Ale tych czynników, które trzeba wziąć pod uwagę, jest więcej. Problem jest na tyle szeroki, że trudno w paru zdaniach te zagadnienia wyjaśnić. Obrazowa dla mechanizmu manipulowania informacją może być na przykład sprawa krzyża.*

Artur Jazdon (UAM Poznań): *Warto wrócić do problemu, który się tu przewija – niskich kompetencji informacyjnych użytkowników. Jak je rozwijać? Użytkownik naszym panem, mamy mu dostarczyć wszystko pod nos – najlepiej elektronicznie... Jakie wartości stoją za bibliotekami? Amerykanie odpowiedzieli, że jest to zasób. Bo gdy będziemy mieli dobre zasoby to użytkownik przyjdzie do nas sam. Jak dalece wychodzić naprzeciw potrzebom użytkowników? Ile czasu poświęcać na marketing, promocję czy PR w stosunku do budowania zasobów?*

Barbara Barańska-Malinowska (PCz Częstochowa): *Trudno rozdzielić kwestię: zasób czy użytkownik? To co nas bardziej zastanawia to potrzeby użytkowników. Przytoczę anegdotę z mojej biblioteki: dwóch studentów rozgląda się po bibliotece. Podchodzę do nich z pytaniem:*

– *W czym mogę pomóc?*

– *Szukamy czytelni.*

– *Czytelni książek czy czasopism?*

– *Obojętnie.*

– *Przepraszam (zgłębiam nadal temat), ale czy chcą panowie skorzystać z książek czy czasopism?*

– *Z komputerów!*

Po remoncie naszej biblioteki wiele osób lubi przebywać w pokoju, który miał być kawiarenką. Nie jest, ponieważ korzystaliśmy przy remoncie ze środków Unii Europejskiej i przez pięć lat instytucja nie może generować zysków. Przy swoich laptopach, napojach, kanapkach, siedząc wygodnie na podłodze studenci spędzają tam chętnie czas. W Bibliotece Uniwersytetu Gdańskiego takie oblegane miejsce to kapsuły do pracy indywidualnej. Jak zatem wyważyć? Praca indywidualna? Grupowa? Komputery? Kawiarenki? Nasze biblioteki są nadal tradycyjne i jednak dość sztywne. Czy to źle? Czy należy coś zmienić? Jaki model chcemy wypracować? Pytanie pozostawiam otwarte.

Artur Jazdon (UAM Poznań): *Nazywam to problemem konieczności przymusu. W naszej bibliotece postawiliśmy na przykład na współpracę z doktorantami. Są chętni do nauki a przecież za chwilę będą starszymi pracownikami naukowymi i będą*

pamiętać to, co biblioteka może im zaoferować. Zasób jest do tego podstawą. A działania wokół niego procentują na rzecz użytkownika.

Wystąpienie Ewy Rozkosz (DSW Wrocław) rozwinęło wątek dyskusji dotyczący kompetencji użytkowników. Jak w standardach światowych wygląda kształcenie użytkowników? Kto korzysta z bibliotek akademickich dzisiaj? A kto będzie korzystał jutro? Ile jest mitu w poglądzie, że młodzi użytkownicy są doskonale przygotowani do korzystania z zasobów cyfrowych? Jak zatem ich szkolić? Wydaje się, że do odpowiedzi na powyższe pytania najlepiej nadaje się koncepcja information literacy. Referat Ewy Rozkosz pt.: *Information literacy w bibliotekach akademickich. Modele kształcenia* rozwijał perspektywę krajów anglosaskich w tym temacie:

Artur Jazdon (UAM Poznań): *Ważny temat edukacji użytkowników poruszany przez Ewę Rozkosz wskazuje na istotny kierunek – upraszczania sposobów dostępu do wiedzy. Prostota korzystania z biblioteki będzie naszym atutem.*

Do wątku rozważań włączyła się Aleksandra Marciniak (WSP Łódź) z referatem pt.: *Czy studenci chcą się uczyć od bibliotekarzy? O wdrażaniu edukacji permanentnej i idei społeczeństwa wiedzy przez biblioteki uczelniane.* Autorka wystąpienia postawiła ważne pytania: czy studenci chcą się uczyć od bibliotekarzy? Czy wiedzą o zasobach naszej wiedzy? Bo jeśli nie, to jaki jest sens dyskutować, jak ich uczyć? Przedstawione wyniki badań ankietowych dotyczyły postrzegania wiedzy i umiejętności bibliotekarzy WSP w Łodzi w oczach studentów. Pozytywne oceny studentów dają podstawę do utrzymania dobrego wizerunku i współpracy z nimi, jak i władzami Uczelni.

Artur Jazdon (UAM Poznań): *Jesteśmy coraz mniej potrzebni? Wychodzi na to, że jednak nie! Jesteśmy potrzebni jako przewodnicy po informacji, edukatorzy umiejętności wyszukiwania informacji. Warto wrócić do wątku niestabilności informacji w środowisku cyfrowym. Biblioteka Uniwersytecka we Frankfurcie nad Menem kataloguje portale internetowe! Czy tym powinniśmy się zajmować?*

Barbara Zieleniecka (WSB Poznań): *W jaki sposób e-informacje rejestrować? Biblioteki istnieją już w sieci. Technologie rozbudowujemy na bieżąco, ale co z zasobami na starszych typach nośników? Jak je gromadzić? Nurtuje mnie pytanie co z naszymi e-zasobami jeśli zabraknie prądu? Nie ma biblioteki? Nie ma bazy? Nie ma informacji? Kierunkiem ważnym dla bibliotek jest współpraca między bibliotekami.*

Barbara Zych (WSE-H Skierniewice): *Po co przegrywać stare nośniki? Może pozostawić starszy nośnik i narzędzie do jego odtwarzania jako elementy historii książki. To też będzie aspekt naszej pracy – jak zachowywać kopie starszych dokumentów elektronicznych.*

Wiesław Juszcak (organizator): *Blogi trzeba wydrukować – wtedy wrócimy do tradycji. A w wątku czy użytkownik czy zasób. Wiecie państwo czym się zajmuję...*

Artur Jazdon (UAM Poznań): *Wracamy jednak do wątku manipulacji informacją. Przecież dostępność do kolekcji cyfrowych jest obciążona takim problemem. Jak długo będziemy mogli z nich korzystać? Jak będzie wyglądać współpraca z dostawcami baz danych?*

Ewa Rozkosz (DSW): *Doświadczenie UAM i jej baza Amur jest ciekawym przykładem inicjatywy gromadzenia własnych kolekcji cyfrowych. Do tego należy dołączyć tworzenie repozytoriów prac doktorskich, dorobku naukowego uczelni.*

Artur Jazdon (UAM Poznań): *Tak, to rozwija nasze nowe kompetencje. Repozytorium – gromadzenie wiedzy naszej uczelni stwarza takie pole. My, bibliotekarze to ogniwo, które zachowuje wiedzę dla kolejnych pokoleń.*

Ewa Rozkosz (DSW): *Tu też warto spojrzeć na problem okiem podatnika. Łącząc na badania naukowe musimy płacić za dostęp do nich. Dlatego tak ważna jest rola biblioteki w pośrednictwie do tych zasobów.*

Wiesław Babik (IINiB UJ): *Dla tradycyjnych bibliotek to początek końca. Dla bibliotek elektronicznych to początek nowego.*

Trzecia sesja rozpoczęta została przez wystąpienie sponsora i referat Jacka Radwana (WZiKS UJ Kraków), który przedstawił temat: *Zarządzanie jakością i bezpieczeństwem informacji w świetle wymagań norm ISO 9001:2008 i ISO 27001:5005*. Omówił on doświadczenia biblioteki, która powstawała w oparciu o nowe rozwiązania. Jako pierwsza jednostka Uniwersytetu Jagiellońskiego posiada również certyfikat ISO. Jacek Radwan podkreślił, że w centrum zainteresowania biblioteki, w perspektywie ISO, jest użytkownik. Wystąpienie wywołało ożywioną dyskusję wokół tematyki jakości:

Artur Jazdon (UAM Poznań): *Warto tu zaznaczyć, że nie każdy zdaje sobie sprawę z zagrożeń, którym też podlegają biblioteki w perspektywie ISO.*

Ewa Rozkosz (DSW Wrocław): *Mam pytania do prelegenta – jak szczegółowe są procesy opisane w procedurach? Bo wynika z Pana opisu, że sporo jest sytuacji kryzysowych? Jak wygląda postępowanie zgodnie z ISO co do nowych usług?*

Jacek Radwan (WZiKS UJ Kraków): *Nie ma bardzo szczegółowych opisów, gdyż procedury określają a instrukcje precyzują. Dlatego procedury są ogólne.*

Ewa Rozkosz (DSW Wrocław): *Warto dodać, że ISO nie jest aż tak skomplikowane. Ważne w nim jest to, że ma ułatwić pracę. Porządkuje często obieg dokumentów.*

Artur Jazdon (UAM Poznań): *Nasza biblioteka też przystąpiła do procesu ISO, procedury mamy opisane, ale czy najważniejszy jest certyfikat? Dobrze, że biblioteka spełnia oczekiwania użytkownika, ale czy tylko ISO wyznacza, że biblioteka jest taka? Czy te pieniądze, które łączą się z certyfikacją nie lepiej przeznaczyć na zasoby, rozwój pracowników?*

Jacek Radwan (WZiKS UJ Kraków): *ISO jest dla nas tylko potwierdzeniem tego co robimy. Nie wymagało dużego nakładu pracy.*

Artur Jazdon (UAM Poznań): *Ale czy koszty ISO nie są na wyrost? Jak to jest*

obciążenie dla instytucji?

Jacek Radwan (WZiKS UJ Kraków): *Jeśli system ISO jest spójny z codzienną pracą nie jest to duży koszt. Ale jeśli system ISO rozmija się z codziennymi procedurami to koszty te są rzeczywiście ogromne.*

Ewa Rozkosz (DSW Wrocław): *Proszę pamiętać, że certyfikat ISO to wymóg uczestnictwa w programach Unii Europejskiej.*

Jacek Radwan (WZiKS UJ Kraków): *Tak, ten certyfikat przekłada się na punktację w różnych programach. ISO jest początkiem drogi, idziemy w kierunku TQM.*

Artur Jazdon (UAM Poznań): *Odpowiedzialność, która na nas spoczywa związana z jakością, jest nowym kierunkiem rozwoju dla bibliotek. Warto nie przegapić tego kierunku.*

Jacek Radwan (WZiKS UJ Kraków): *Technologia wymusi na nas konieczność nowych rozwiązań. Podpis elektroniczny, e-indeksy itp. To wszystko łączy się z bezpieczeństwem danych.*

Artur Jazdon (UAM Poznań): *Jeden ze studentów zagranicznych opowiadał, że u nich karta studenta działa w uczelni na zasadzie globalnej – jeśli nie uregulował kar w bibliotece to nie dostanie obiadu w stołówce.*

I tym zabawnym, dla nas nadal niecodziennym, akcentem zakończyła się kolejna sesja konferencji. Kolejny dzień obrad rozpoczął się od referatu dra Stefana Kubowa (DSW Wrocław). Rozważania skupione zostały wokół pytań: czy biblioteki akademickie są tylko dla akademików? Jakie są powinności bibliotek akademickich wynikające z ustawy, z potrzeb uczelni a jakie z zapotrzebowania środowiska? Jak wygląda proces otwierania się bibliotek na innych użytkowników niż tylko społeczność akademicka? Stefan Kubów podkreślił, że jest to też nowa możliwość wspierania działań uczelni oraz pozyskiwania nowych klientów. Potwierdzeniem też postawionych przez Stefana Kubowa było wystąpienie Magdaleny Karciarz (DSW Wrocław), która w swoim referacie: *Bibliotekarz społecznie (za)angażowany*, pokazała dobre praktyki, które wyróżniają biblioteki uczelni niepaństwowych. Następnie poddano dyskusji poruszone wątki:

Barbara Zieleniecka (WSB Poznań): *Cieszę się, że referat Magdy Karciarz pokazuje, że jest współpraca między bibliotekami. Przełamujemy stereotypy, schematy. To dobry kierunek i warto to pielęgnować. Dobrze, że podkreśla się to co możemy zrobić a nie tylko ile mamy problemów.*

Barbara Zych (WSE-H Skierniewice): *Jest światło w tunelu. Otwartość i współpraca jest możliwa nie tylko między bibliotekami niepaństwowymi. Biblioteka Narodowa organizowała ostatnio szkolenie z zakresu prawa autorskiego i zapraszała również biblioteki niepaństwowe. W tym zakresie mamy możliwość dzielenia się wiedzą.*

Karina Szoltyś (WSB WZ Chorzów): *Nasze działania PR w Wyższej Szkole Bankowej Wydział Zamiejscowy w Chorzowie w zakresie współpracy rodzą się jako inicjatywy oddolne. Bez zebrań, zbędnych papierów. Podejmujemy przykładowo działania (po*

raz kolejny) na rzecz dzieci. Ogłaszamy abolicję, kary za przetrzymane książki przekazywane są na dzieciaki (dary dla dzieci ze szpitali i domów dziecka). To widać też w prasie lokalnej.

Artur Jazdon (UAM Poznań): Muszę podkreślić, że jestem przeciwnikiem abolicji, mamy wiele sposobów uregulowania kary: przynieść inną książkę, odpracować. Ale nie zwolnię z opłat. Bo jest to działanie przeciw tym czytelnikom, którzy sumiennie wypełniają swoje zobowiązania. Dlaczego mamy działać przeciw osobom, które szanują nas, regulamin, są terminowi? Abolicja jest zwolnieniem z zobowiązań, przyzwoleniem łamania regulaminu. Druga sprawa – biblioteka włącza się w akcje społeczne. Jednak pojawia się zagrożenie, tak jak w Niemczech, że biblioteka staje się tylko serwisem książek. Ograniczane są budżety na działania dodatkowe, prospołeczne. To są koszty. Jak zatem organizatorów przekonać, że działania dodatkowe są dla dobra uczelni. Warto wywołać temat sposobu prezentacji bibliotek w społeczeństwie amerykańskim. To są dobre przykłady PR.

Karina Szoltysik (WSB WZ Chorzów): Panie doktorze chodziło mi nie o abolicję, ale o inną formę rozliczenia zobowiązań wobec biblioteki.

Katarzyna Zygmunt (UP Poznań): Biblioteka, którą reprezentuję jest filią. Jestem bibliotekarzem dziedzinowym, działam intuicyjnie, mam wspomnienie tego, jak było kiedyś, gdy korzystałam z biblioteki jako studentka. Wydłużyłam godziny otwarcia, zmieniłam układ księgozbioru, widzę, że to daje efekty. Studenci dobrze się czują. Inne konsekwencje naszych działań to na przykład prace doktorskie dostępne w bibliotece za zgodą autora. Beletrystykę zbieramy od pracowników, daje to podstawę księgozbioru, który krąży wśród zainteresowanych. Wykorzystuję ścieżki nieformalne, aby dotrzeć do informacji, udostępnić ją. Podejście ludzkie, z pasją wiele ułatwia.

Aleksandra Marciniak (WSP Łódź): Trzeba rozróżnić działalność społeczną od działalności finansowanej przez władze uczelni. Nie mylmy pojęć. Działania społeczne (takie, z jakimi mamy do czynienia, działając w SBP) są to działania non-profit. W godzinach prywatnych, z własnej woli. Pracodawca nie musi ich aprobować, nie musi nas w tym wspierać, a bibliotekarz nie musi mieć zgody przełożonego, by wstąpić do SBP. Odnośnie kwestii otwartości – trudno oczekiwać, że niewielka biblioteka szkoły niepaństwowej będzie otwarta dla ogółu. Musimy dbać przede wszystkim o swoich studentów i rozsądnie gospodarować prywatnymi pieniędzmi naszych pracodawców (myślę o szkołach niepaństwowych). Władzom zależy w szczególności na inwestowaniu w taki księgozbiór, który przyczynia się do rozwoju uczelni. Na ogół nie chcą one inwestować w publikacje nienaukowe, choć mogłyby przyciągnąć do biblioteki pracowników administracyjnych. W Bibliotece WSP także podejmujemy inicjatywy oddolne – stworzyliśmy oficjalną półkę bookcrossingową, na którą trafiają dary od czytelników. Chcielibyśmy jednak w przyszłości część pieniędzy z budżetu przeznaczać na publikacje beletrystyczne.

Magdalena Karciarz (DSW Wrocław): Uważam, że nie ma sensu rozróżnianie społecznego zaangażowania od obowiązków pracy. To są jak najbardziej spójne aspekty. Wynikają z naszego systemu wartości. Opisałam to szerzej w artykule.

Możemy działać na rzecz środowiska lokalnego w ramach wolontariatu po pracy, ale możemy też wpleść to w zakres naszych obowiązków, uzyskać akceptację władz, pokazać to jako dobrą praktykę.

Stefan Kubów (DSW Wrocław): *Aktywność SBP polega na tym, by się wspierać w rozwoju zawodowym. Więc ja mam w tym interes jako szef, aby pracownicy korzystali z tego. Rektor naszej uczelni jest informowany o tym, co robimy. Ale jeśli chcemy iść na krągłe to idziemy po pracy. Do głosu Oli odniosę się tak: w założeniu nasza Biblioteka jest otwarta dla wszystkich i to jest jej wartość. To też zaczynało się od małego księgozbioru więc niewiele mogliśmy stracić. Teraz przy dużej liczbie użytkowników spoza uczelni wprowadziliśmy ograniczenia: 10 egzemplarzy dla naszych, 5 dla studentów innej uczelni, 3 dla osób prywatnych. Każdy wie jak zachować się w instytucji publicznej więc nie trzeba tracić czasu na wprowadzanie zakazów. Cisza nie jest obowiązkowa. Studenci sami regulują to czy biblioteka jest otwarta czy nie.*

Barbara Zieleniecka (WSB Poznań): *Czy szkoła zdaje sobie sprawę z tej otwartości? Popiera to?*

Jolanta Grzenia (GWSH Katowice): *A co jeśli wycofane zostaną indeksy? Jak dochodzić swoich praw do zwrotu książek?*

Karina Szoltyś (WSB WZ Chorzów): *My na przykład wprowadzamy formularz, gdzie wpisujemy poręczenie, zgodnie z umową z Biblioteką Śląską. Dla nas zostaje jedna kopia, jedna trafia do Biblioteki Śląskiej a trzecia z instrukcją dla studenta.*

Stefan Kubów (DSW Wrocław): *Na razie ten problem nie istnieje. Jeśli się pojawi, poszukamy rozwiązań. U nas student kończy studia a my pytamy czy chce korzystać nadal z Biblioteki. Przecież jego edukacja się nie kończy.*

I tak zakończyła się dyskusja merytoryczna. Całość spotkania dopełniała część integracyjna. Poza salą konferencyjną, na której trwały gorące dyskusje, uczestnicy mogli odświeżyć swoje umysły podczas wędrowki doliną Prądnika, zwiedzając Grotę Łokietka oraz bawiąc się przy wieczornych rytmach muzyki czy ognisku. Organizatorzy zadbali, aby kolejne elementy spotkania układały się w wielobarwną i ciekawą całość, nie tylko pod względem merytorycznym, ale również kulturalnym. Logistycznie dopięta XII Konferencja Bibliotekarzy Niepaństwowych Szkół Wyższych pokazała jak dobrze, Firma Księgarska Wiesława Juszcza, przygotowała jej organizację.

Jedynym niepokojącym akcentem całego spotkania było to, iż na organizację kolejnego spotkania nie zgłosił się nikt chętny. Czyżby kryzys dotarł do bibliotek czy może sposób organizacji dotychczasowych konferencji wymaga przemyślenia koncepcji i zrewidowania jej założeń?

PRZEGLĄD LITERATURY

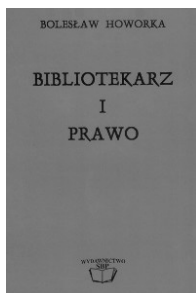
Publikacje polskie

wybór i opracowanie Anna Aniszewska-Sworczuk

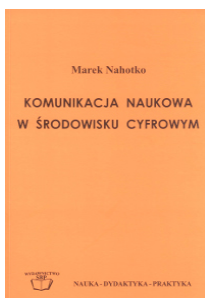
Biblioteka w komunikacji społecznej / Jacek Wojciechowski. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2010. ISBN 978-83-61464-38-9.

Książka stanowi przewodnik dla bibliotekarzy, pomocny w zrozumieniu współczesnej funkcji biblioteki oraz poszerzeniu wiedzy i kompetencji zawodowych. Autor wykazuje istotną rolę bibliotek w komunikacji publicznej, zwracając szczególną uwagę na biblioteczne procesy mediacyjne w różnych typach bibliotek, a także ich miejsce w otoczeniu lokalnym i środowiskach ponadlokalnych. Praca jest próbą znalezienia odpowiedzi na pytania, jak rozwinie się praktyka komunikacji publicznej w przyszłości oraz w jaki sposób dostosować do niej bibliotekarstwo.

Bibliotekarz i prawo: podstawowe informacje dla pracowników bibliotek / Bolesław Howorka. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2010. ISBN 978-83-61464-28-0.

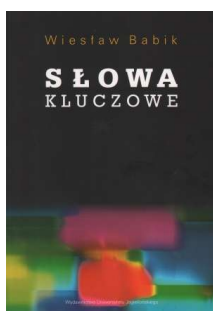
Kompendium wiedzy o stosowaniu prawa w bibliotekach i problemach prawnych pojawiających się w codziennej pracy bibliotekarza. Autor opisuje podstawowe akty normatywne regulujące funkcjonowanie bibliotek czy zasady postępowania i procedury. Wśród omówionych ustaw znalazły się: *Ustawa o bibliotekach*, *Ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej*, *Ustawa o świadczeniu usług drogą elektroniczną*, *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych* a także inne przepisy odnoszące się do ochrony danych osobowych, prawa autorskiego, zawodu bibliotekarza czy statusu czytelnika.

Komunikacja naukowa w środowisku cyfrowym: globalna biblioteka cyfrowa w informatycznej infrastrukturze nauki / Marek Nahotko. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2010. ISBN 978-83-61464-29-7.

Praca poświęcona systemom komunikacji naukowej w wymiarze globalnym. Autor szeroko omawia założenia globalnej biblioteki cyfrowej jako modelu komunikacji naukowej współtworzącego informatyczną infrastrukturę nauki. Szczegółowo przedstawia funkcjonowanie GBC, wykorzystując w tym celu meta model biblioteki cyfrowej. Książka szczegółowo ukazuje proces rozrostu kolekcji wysokiej jakości sieciowych publikacji naukowych, traktowanych jako coraz ważniejsze źródła danych, informacji i wiedzy dla celów badań naukowych i edukacji.

Słowa kluczowe / Wiesław Babik. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2010. ISBN 978-83-233-2866-7.

Praca zawiera ustalenia terminologiczne i sformułowania tez dotyczących słów kluczowych, ich analizę w różnych kontekstach stosowania, tj. w kontekście dziedzinowym, dotyczącym określonej dziedziny wiedzy lub działalności praktycznej, jak i w kontekście funkcjonalnym, dotyczącym funkcji w procesach informacyjnych. Język słów kluczowych został tu również poddany szczegółowej charakterystyce funkcjonalno-strukturalnej jako struktura abstrakcyjna i formalna. Autor wzbogacił omówienie teoretyczne o wyniki badań własnych, w których zawarł analizę porównawczą słowników słów kluczowych systemów tradycyjnych oraz zastosowań słów kluczowych w Internecie. Książka przedstawia rozważania, których celem jest uporządkowanie sposobów myślenia o tym, czym są dziś słowa kluczowe i języki słów kluczowych.

Standardy biblioteczne: praktyka, teoria, projekty / red. Maja Wojciechowska. Gdańsk: Wydawnictwo Ateneum – Szkoły Wyższej, 2010. ISBN 978-83-61079-08-8.

Książka poświęcona historii powstania standardów w Polsce oraz za granicą, a także pracom standaryzacyjnym bibliotek w ostatnich latach z uwzględnieniem najnowszych propozycji w tym zakresie. Zawiera teksty omawiające istniejące już i zaimplementowane rozwiązania, przygotowywane projekty, opracowania teoretyczne oraz próby wdrożeń.

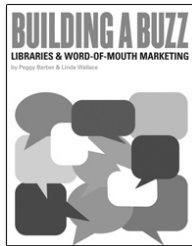
Publikacje zagraniczne

wybór i opracowanie Anna Aniszewska-Sworczuk

Bite-Sized Marketing: Realistic Solutions for the Overworked Librarian / Nancy Dowd, Mary Evangeliste, Jonathan Silberman. London: Facet Publishing, 2010. ISBN 9781856047043.

Autorzy książki – specjaliści od marketingu bibliotecznego i promocji szkoły – przedstawiają najnowocześniejsze metody i strategie, które skutecznie i szybko pomogą wypromować usługi biblioteki uwzględniając przy tym kwestie finansowe. Omówione zostały tu najnowsze narzędzia marketingowe: Word-of-Mouth Marketing, promocja zbiorów elektronicznych, Public Relations 101 czy branding.

Building a Buzz: Libraries & Word-of-Mouth Marketing / Peggy Barber and Linda Wallace. Chicago: American Library Association, 2010. ISBN 978-0-8389-1011-5.

Książka powstała w wyniku projektu przeprowadzonego przez dwa regionalne systemy bibliotek w Illinois, które otrzymały dofinansowanie na szkolenia w zakresie wiedzy o Word-of-Mouth-Marketing. Autorki – specjalistki w dziedzinie i osoby szkolące – spisały najciekawsze przykłady i raporty ze szkoleń zrealizowanych w 15 bibliotekach. Książka stanowi cenne źródło porad, opinii, pomysłów i informacji o strategii WOMM, które pomogą w uzyskaniu pożądanego wizerunku i pozycji biblioteki w otaczającym ją środowisku.

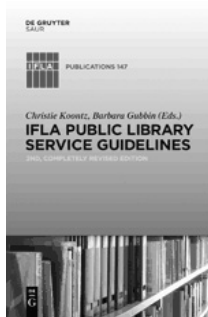
Creating the Customer – driven Academic Library / Jeannette Woodward. Chicago: American Library Association, 2009. ISBN 978-0-8389-0976-8.

Biblioteki akademickie przeżywają, być może, najtrudniejszy okres w swojej historii. Coraz częściej studenci korzystają z informacji dostępnych online i w miejscach poza murami budynku biblioteki akademickiej. Autorka publikacji wskazuje najważniejsze przyczyny tego zjawiska, problemy z nim związane oraz metody ich rozwiązania. Za centrum strategii utrzymania czytelnika upatruje wykorzystanie technologii, dzięki której biblioteki akademickie będą mogły sprostać dzisiejszym oczekiwaniom studentów, oraz przewartościowanie roli i funkcji głównych usług biblioteki czy tworzenie nowych i skutecznych materiałów promocyjnych.

Foundations of Library and Information Science / Richard Rubin. New York: Neal-Schuman Publisher, 2010. ISBN 1-5557-0690-8.

Uaktualnione, trzecie wydanie, publikacji stanowi wyczerpujące, szczegółowe źródło informacji dla bibliotekarzy i specjalistów w zakresie informacji naukowej. Książka została zaktualizowana w celu przedstawienia najnowszych osiągnięć technologicznych w dziedzinie. Jej tematyka obejmuje archiwa i zarządzanie zbiorami, interakcje człowiek-komputer, analizę i wyszukiwanie informacji, zarządzanie systemami informatycznymi, politykę informacyjną bibliotek i ośrodków informacji, zarządzanie rekordami i wiele innych. Stanowi pomoc do samodzielnej nauki na najwyższym poziomie dla wszystkich zainteresowanych.

IFLA Public Library Service Guidelines / ed. by Christie Koontz, Barbara Gubbin. Berlin, Munich: De Gruyter Saur, 2010. ISBN 978-3-11-023226-4.

Biblioteka publiczna jest głównym punktem dostępu społeczności do informacji i literatury stworzonym w odpowiedzi na stale zmieniające się potrzeby informacyjne. Książka zawiera wytyczne, które mają na celu pomóc przy wypracowaniu skutecznych usług, gromadzeniu odpowiednich zbiorów i ich udostępnianiu z uwzględnieniem wymagań społeczności lokalnej, jak i w wielu innych sytuacjach.

Librarian as Community Partners: an Outreach Handbook / ed. by Carol Smallwood. Chicago: American Library Association, 2010. ISBN 978-0-8389-1006-1.

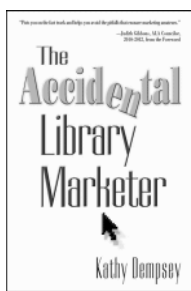
Książka przedstawia 64 opisy – zblżenia na rozmaite działania bibliotek na szczeblu lokalnym, w tym również te prezentujące twórcze rozwiązania dla bibliotekarzy, którzy poszukują nowych i innowacyjnych sposobów tworzenia programów, mających na celu zaspokojenie potrzeb odbiorców i poszerzenie zasięgu działania biblioteki w społeczeństwie. Opisano programy obejmujące współpracę z grupami społecznymi, np. angażowanie społeczności w tworzenie utworów literackich, organizowanie festynów i imprez jubileuszowych, festiwali książki czy projektów naukowych.

Qualitative and Quantitative Methods in Libraries: Theory and Applications. Proceedings of the International Conference on QQML2009. Chania, Crete, Greece, 26-29 May 2009 / ed. by Anthi Katsirikou & Christos H. Skiadas. Hackensack, NJ: World Scientific, 2010. ISBN 9789814299695.

Tom zawiera materiały z międzynarodowej konferencji QQML poświęconej bibliotecznym wskaźnikom jakościowym i ilościowym, przydatnym w procesie zarządzania. Referaty podzielone zostały na takie działy tematyczne jak: metody, zarządzanie i marketing, zmiany w bibliotekach, zbiory elektroniczne i nowoczesny model biblioteki, użytkownicy i grupy użytkowników, literatura informacyjna, jakość, wykorzystanie metod jakościowych i ilościowych w edukacji i badaniach nad bibliotekami cyfrowymi, rozwój, oceny wpływu,

usługi z zakresu technologii informacyjno-komunikacyjnej, zaplecze badawcze, katalogowanie i manuskrypty.

The Accidental Library Marketer / Kathy Dempsey. Medford, New Jersey: Information Today, 2009. ISBN 978-1573873680.

Książka napisana z myślą o bibliotekarzach, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji i muszą promować usługi swoich bibliotek w dobie Internetu, podczas gdy nigdy nie byli uczeni, jak robić to skutecznie. Ten zorientowany na wyniki przewodnik ujawnia brakujące ogniwo między faktycznym i codziennym działaniem promocyjnym bibliotekarzy a prawdziwym marketingiem gwarantującym zaspokojenie potrzeb finansowych, zainteresowanie użytkowników i budowanie silniejszych relacji ze społecznością. Publikacja stanowi kompendium wiedzy o skutecznym marketingu i promocji na potrzeby biblioteki.

Książki można nabyć za pośrednictwem firmy **A.B.E. Marketing**. Powołując się na hasło „Zarządzanie Biblioteką 2010” otrzymacie Państwo w filii Sopotu i Gdańska pięcioprocentową zniżkę. Kontakt: email Sopot@abe.pl lub Gdańsk@abe.pl, tel. 58-550-09-36 lub 608-520-298.

SPOTKANIA NAUKOWE

Konferencje i seminaria polskie

opracowanie Katarzyna Kant

Konferencja „Biblioteka dla Przyszłości II”

<http://www.chorzow.wsb.pl/wwwChorzow/5314415.xml>

W dniu 26 marca 2010 r. w Bibliotece Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu Wydział Zamiejscowy w Chorzowie odbyła się konferencja „Biblioteka dla Przyszłości II”, organizowana w ramach XXII Forum Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Podczas obrad zostały poruszone zagadnienia związane z rolą bibliotek w społeczeństwie wiedzy, promocją bibliotek za pomocą serwisów społecznościowych, obsługą czytelników niepełnosprawnych, digitalizacją bibliotek oraz relacją biblioteka – klient.

IV Bałtycka Konferencja „Zarządzanie i Organizacja Bibliotek” pod hasłem „W sieci bibliotek. Współpraca, integracja, nowoczesność”.

http://biblioteka.ateneum.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=205&Itemid=166

W dniach 20-21 maja 2010 r. odbyła się w Gdańsku IV Bałtycka Konferencja „Zarządzanie i Organizacja Bibliotek” pod hasłem „W sieci bibliotek. Współpraca, integracja, nowoczesność”. Konferencję organizowały Ateneum – Szkoła Wyższa w Gdańsku, Biblioteka Politechniki Gdańskiej, Uniwersytet Gdański oraz Komisja Zarządzania i Marketingu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Spotkanie poświęcono różnym formom współpracy bibliotek – współpracy elektronicznej, instytucjonalnej, regionalnej, krajowej, międzynarodowej, resortowej i innym.

XXVIII Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych „Zasoby biblioteczne na wyciągnięcie ręki – model własnościowy a model otwarty”

<http://www.bg.am.wroc.pl/konferencja/program.html>

W dniach 9-11 czerwca 2010 r. we Wrocławiu odbyło się spotkanie problemowo-szkoleniowe mające na celu wymianę doświadczeń i podnoszenie kwalifikacji bibliotekarzy bibliotek medycznych w zakresie polityki kształtowania zbiorów, zaspokajania oczekiwań i potrzeb użytkowników, tworzenia baz własnych oraz repozytoriów naukowych i dydaktycznych.

IV Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej „Biblioteka w kryzysie czy kryzys w bibliotece?”

<http://212.51.210.133/osc/index.php/kbpl/2010/index>

W dniach 15-17 czerwca 2010 r. w Bibliotece Politechniki Łódzkiej odbyła się czwarta już konferencja organizowana przez tę instytucję. Tematyka obrad dotyczyła polityki zarządzania bibliotekami w obliczu kryzysu, między innymi metod doboru elektronicznych źródeł informacji oraz ich kosztów, licencji krajowych na bazy danych, polityki zatrudnienia i płac, motywowania personelu, a także digitalizacji jako metody obniżania kosztów działalności bibliotek.

Seminarium „Badanie efektywności bibliotek publicznych i pedagogicznych”

W dniach 2-3 września 2010 r. w Konstancinie-Jeziornej odbyło się seminarium „Badanie efektywności bibliotek publicznych i pedagogicznych”. Celem spotkania było przeprowadzenie analizy dotyczącej stanu zaawansowania badań w zakresie efektywności bibliotek publicznych i pedagogicznych w Polsce i na świecie.

XII Ogólnopolska Konferencja Bibliotek Wyższych Szkół Niepaństwowych „Biblioteki akademickie: w środowisku naukowym, we wspólnocie uniwersyteckiej, w społeczności lokalnej”

<http://www.fkwj.pl/konferencja/index.php>

W dniach 8-10 września 2010 r. w Wielkiej Wsi koło Krakowa odbyła się XII Ogólnopolska Konferencja Bibliotek Szkół Wyższych Niepaństwowych. Podejmowane podczas obrad tematy dotyczyły różnych aspektów działalności bibliotek takich jak kwestie związane z dostosowywaniem się do realiów społeczeństwa informacyjnego, przyszłością bibliotek akademickich w dobie Internetu, digitalizacją zbiorów, zarządzaniem bezpieczeństwem informacji w bibliotekach akademickich, zbiorów w bibliotekach akademickich dla różnych grup społecznych. Nie zabrakło refleksji na temat szeroko rozumianej współpracy bibliotek z otoczeniem, jakości usług i metod ich badania, miejsca pracowników biblioteki w społeczności akademickiej.

V Forum Młodych Bibliotekarzy „Jakość bibliotek w naszych rękach”

<http://www.ebib.info/content/view/2527/201/>

W dniach 9-10 września 2010 r. w Lublinie odbyło się V Forum Młodych Bibliotekarzy. Tegoroczne spotkanie dotyczyło między innymi relacji bibliotekarzy z czytelnikiem/klientem, rozwoju zawodowego pracowników bibliotek, promocji i budowania wizerunku, zdobywania funduszy zarówno ze środków państwowych jak i unijnych, pozyskiwania sponsorów oraz digitalizacji.

Kształtowanie wizerunku organizacji – warsztaty dla członków SBP

W dniu 7 października 2010 r. w Warszawie odbyły się warsztaty dla członków Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Spotkanie miało na celu wyłonienie grupy roboczej mającej zająć się stworzeniem i opracowaniem kampanii promującej członkostwo w SBP. Warsztaty poprowadził Tomasz Schimanek, polityk społeczny, trener i doradca w zakresie planowania strategicznego i projektowego.

Seminarium „Fundusze Unii Europejskiej dla Bibliotek”

<http://www.wsb.chorzow.pl/wwwChorzow/6276427.xml>

W dniu 26 listopada 2010 r. w Bibliotece Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu Wydział Zamiejscowy w Chorzowie odbyło się seminarium poświęcone metodyce pozyskiwania funduszy unijnych przez instytucje biblioteczne. Uczestnicy mogli wziąć udział w warsztatach przygotowujących do pisania wniosków z zakresu dofinansowania kapitału ludzkiego, funduszy inwestycyjnych oraz myślenia projektowego.

III Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Zarządzanie Informacją w Nauce”

<http://www.ptin.org.pl/Z2010.html>

W dniach 15-16 grudnia 2010 r. w Katowicach odbyła się trzecia już konferencja „Zarządzanie Informacją w Nauce” organizowana przez Polskie Towarzystwo Informatyki Naukowej. Podczas obrad podejmowano zagadnienia dotyczące metod zarządzania wiedzą i organizacji nauki.

Konferencje zagraniczne

opracowanie Katarzyna Kant

2nd Qualitative and Quantitative Methods in Libraries International Conference (QQML2010)

<http://www.isast.org/topics.html>

W dniach 25-28 maja 2010 r. w Chanii (Kreta, Grecja) odbyła się międzynarodowa konferencja poświęcona metodom jakościowym i ilościowym w dziedzinie bibliologii. Konferencja dotyczyła szeroko pojętej problematyki wykorzystywania w bibliotekach i ośrodkach informacji różnego rodzaju metod i badań o charakterze jakościowym i ilościowym. Uczestniczyli w niej przedstawiciele z ponad 50 krajów z całego świata, w tym z Polski.

ALIA Access 2010

<http://conferences.alia.org.au/access2010/>

W dniach 1-3 września 2010 r. w Brisbane (Australia) odbyła się doroczna konferencja ALIA (Australian Library and Information Association). Podczas konferencji poruszano różnorodne tematy związane z informacją naukową i bibliotekoznawstwem: globalny dostęp do zbiorów, rozwój bibliotek publicznych i naukowych, obsługa użytkowników, zarządzanie biblioteką i zbiorami multimedialnymi.

2nd International Symposium on Information Management in a Changing World

<http://www.eblida.org/index.php?page=home>

W dniach 22-24 września 2010 r. w Ankarze (Turcja) odbyło się drugie międzynarodowe sympozjum dotyczące zarządzania informacją. Spotkanie zostało zorganizowane przez Wydział Zarządzania Informacją Uniwersytetu Hacettepe. Obrady, w których uczestniczyli zarówno teoretycy, jak i praktycy w dziedzinie zarządzania informacją, dotyczyły wpływu nowych technologii oraz serwisów społecznościowych na zarządzanie informacją w bibliotekach, archiwach, muzeach i placówkach chroniących dziedzictwo kulturowe.

Nordic Resource Sharing, Reference & Collection Development Conference – 9th Nordic ILL Conference

<http://www.nrl.fi/NordicILL2010/>

W dniach 4-6 października 2010 r. w Hanasaari (Finlandia) odbyła się konferencja ILL (Interlibrary Loan). Konferencja zgromadziła pracowników bibliotek i ośrodków akademickich z różnych krajów. Podczas obrad przedstawiali oni doświadczenia swoich placówek w kwestii ochrony i rozwoju zbiorów, a także metod współdzielenia zasobów.

World Library and Information Congress: 76th IFLA General Conference and Assembly „Open access to knowledge – promoting sustainable progress”

<http://www.ifla.org/en/ifla76>

W dniach 10-15 października 2010 r. w Gothenburgu (Szwecja) odbyła się 76. Konferencja IFLA. Tematyką tegorocznego spotkania był wolny dostęp do wiedzy, osiągalny dla wszystkich, także niepełnosprawnych. Jednym z ważnych tematów poruszonych podczas konferencji było zachowanie równowagi i kompromisu pomiędzy twórcami i ochroną praw autorskich a wolnością informacji.

Internet Librarian International 10

<http://www.internet-librarian.com/2010/>

W dniach 13-15 października 2010 r. w Londynie (Wielka Brytania) odbyła się konferencja składająca się z kilku bloków tematycznych oraz warsztatów. Tematy poruszane podczas obrad dotyczyły różnych aspektów bibliotekarstwa i zarządzania wiedzą. Na uwagę zasługują referaty poświęcone badaniom zadowolenia klientów, zarządzaniem budżetem biblioteki, przyszłością bibliotek akademickich oraz obecności bibliotek w serwisach społecznościowych.

Library Assessment Conference. Building Effective, Sustainable, Practical Assessment

<http://libraryassessment.org/index.shtml>

W dniach 25-27 października 2010 r. w Baltimore (Stany Zjednoczone) odbyła się konferencja dotycząca różnych aspektów oceny działalności bibliotek. Nie zabrakło zagadnień związanych z bibliotekami cyfrowymi, zarządzaniem informacją, metodami i narzędziami oceny pracy bibliotek, a także z kształceniem bibliotekarzy.

Redakcja zaprasza wszystkich autorów do współpracy.
Materiały do kolejnego numeru można nadsyłać na adres
maja.wojciechowska@gmail.com

